IVSTIFICATIE DES MAGISTRAETS TOT LEYDEN IN HOLLANT,

Teghens de Calumnien, ter saken vande differenten, tusschen henluyden ende eenighe vande Ghemeente aldaer, by den seluen, den Magistraet wat min dan Christelicken naghesyt.

De schrijver van deze justificatie is geweest Coornhert, volgens Trigl. K. Gesch. bl. 210.

1. Petri 3. 16.

Met saechtmoedicheyt ende vreese, hebbende een goede conscientie: op dat sy daer in sy quaet van v lieden segghen, als van quaetdoenders, beschaemt werden, die uwe goede wandelinghe in Christo bedrucken.

Iudæ 8.

Desgheliicx nochtans dese, als slapende ontreynighen het vleesch, verachten de heerschappie, ende lasteren de heerlicheden.

Wtghegaen M. D. LXXIX.

PROLOGHE.

En goede name (beminde ende aendachtighe Leser) is beter dan veel rijcdommen, gelijck ons niet alleen de H. Schrift betuycht, maer ooc d'experientie in tleuē vā alle Godvreesende menschē: vvant dese vvel vvetende dat een goeden vvandel by hē seluen een goede fame voortbrengt, lieuer onrecht lijdē dan dat sy met ghevvin van gelt oft schat ander menschen onrecht souden aendoen: daer medesy oock betoonen dat haer eere hemluyden meer ter hertē gaet dan rijcdommen. Tvvelck sy doen of om haers selfs vville; of om Godes eñ haers naestens vville. Die de eere om haers selfs vville so beminnē moghen, seer noode eenige smetten daer inne lijden, maer verschoonen sodanige hare eere aldaer sy connē of mogen, al vvaert oock sulcx dat sy tselue doende, de schande van haer naesten souden moeten reueleren. Maer die haer goeden name voorstaen ende benaerstigen tot de eere Gods, ende tot haers naestens vvelvaren, sodanige menschen connen oock om vvel doen vvel versmaetheyt lijden: als God daer deur gepresen, en haer euen naestē deur heur luyder pacientie gesticht vvert: sonder dat hem de selue smaet heyden in haer herte seer besvvaerlicken zijn. Maer indien de saecken so verre verliepen dat heure pacientie tenteerde tot laster des Heerē, tot schandale van heuren naesten, ende tot ruyne van die menschen de vvelcke heur luyder sorge zijn beuolen: so moet het svvaerste meest vvēghen, ende Godes eere met des volcx vvelvarē meer gesocht zijn, dan het verschoonē der geender die met haer quaet geclap haer naem soecken te schenden. Dit gevalt nv (Leser) aldus metten eersamen Magistraet tot Leyden in Hollant, de vvelcke quaet geclap moet lijden om vveldoen: ende dit noch van den geenen die schuldich zijn hem luyden te dancken, ende geensins te calumnieren. VVelck calumnieren de Magistraet nv een langen tijt sonder vveder te sprekē heeft laten doorgaen: eensdeels op hope dat geen goede luyden het quaet clappen en souden geloouen: ende eensdeels door dien sy den brant van sodanich achterclappen eer met stille svvijgen verhoopten te blusschen, dan met verantvvoorden: ende dat sy sulcx alle schandalen ende discordien in dese periculoose tijden souden hebben doen cesseren, eñ voorder connen precaueren. Maer de Magistraet beuint hem in desen vertrouvven ende hope, sulcx bedrogen, dat sy sien dat veel menschen dien achterclap geloouen, ende dat sulcke achterclappers meer dan te voren in haer calumnieren voorts varen, in sulcker voegen dat het svvijgen des Maiestraets voorts aen soude tenderen tot verderf van de gene die haer opsichte subiect zijn, tot schandale ende quetse der vromen, ende tot Godes oneere. VVant haer langer stille svvijgen maect tvvist onder haer Burgerie, die anders vvel eendrachtich vvas, ende het valt tot schandale vanden Euangelie, sulcx dat daer door veel vrome geloouigen by den vianden des vvaerheyts gelijcke calumnien ondervvorpen vvorden. Also vvert nv de Maiestraet nootelicken daer toe gedrongen, datter een van tvveen sal moeten geschieden, te

vveten: dat, ofte moeten lijden een schenden van hare namē, buyten hare schulden, streckende tot oneere Godes, tot schandale der vromē, ende tot verderf van hare medeburgeren: of, deur het ontdeckē vande vvaerheyt de autheurs van dese beroerten bekent te moeten maeckē, ende de selue (gelijck als reden is) tot hare beschaemtheyt te laten comen. Ende vvant de Magistraet het eerste acht onbehoorlicken, maer daer en tegens het laetste voor goet ende recht aensiet: so is tselue al hier deur hem luyden gedaen: also het sparen van den quadē een straffe voor den goedē is. Achtende dat den schuldigen geen ongelijck en sal geschieden, indien men (gelijck hier gedaen is) niet dan de naecte vvaerheyt en gebruyct, de vvelcke hemluyden selfs tot profijt ende beteringe sal vvesen, indien sy het straffen van de vvaerheyt eenich gehoor vvillen geuen. Ende sullen daer en bouen hier door alle eenuuldige duyfkens de vvijsheyt van serpenten becomen mogen, om hem voorsichtichlicken te hoeden voor sodanige menschen, die met schaepsvachten becleet zijn. Om de vvelcke nv eygentlicker te mogē kennen, ende om de ontschuldige in geen quade suspicie te brengen, sullen de principaelste authores alhier by name ende toename bescreuē vverden, alsomen oock te min de namen der seluer heeft connē verschoonen, ouermits sy haren mishandel so openbaerlicken gedaen hebben, ende dat sy naer menichuuldich heymelick vermanen, van haren quaden voornemen niet en hebben vvillen desisteren, maer lieuer daer inne hartneckelicken perseuereren; tot schande van haer seluen, tot schandale van den simpelen, ende tot exemple van den verstandigen, is yemant onpartijdich, die oordeele na der vvaerheyt. Vaert vvel Leser.

Iustificatie des Magistraets tot Leyden / teghens haer wedersprekeren.

IN den Jaren M. D. Lxxviij. ende Lxxix. is binnen der stadt Leyden in Hollant / tusschen de Magistraet aldaer / eñ eenen Minister / met eenige vander Consistorien sekere different geresen: niet om hē de Magistraet der Consistorie / maer veel eer (soot hē liet aensien) of de Consistorie hē des Magistraets regeringe ooc behoorde te onderwinden. Want de Magistraet en hadde noyt na der Consistorien / maer de Consistorie hadde (alst scheen) na des Magistraets regiment ghestaen / eñ haer des willen bemoeyen eñ v surperen. Twelc hem seluen sal bewijsen wt de naervolghende warachtighe narratie der gheschiedenissen. Daer beneffens oock de motiuen / oorsaken eñ redenen ontdect sullen werden / waeromme de voorschreuen Magistraet nv door Godes genade verlicht zijnde van het lastighe iock der Tyrannischer Romanisten / gheen nieu iock van eenighe andere opter Ghemeynten schouderen en heeft willen ontfanghen.

Daer hadde nv al een wijle int heymelicke een partijdich vyer tot Leydē in der Kercken ghesmoort / al eer tselue ghecomē was tot kennisse des Magistraets. Die sulcx vernemende / bestont so spoedelickē eñ stillicken alst moghelicken was / tselue te blussen: ende dat met de interpositie van haer authoriteyt / ende door kennisse te nemen vande questien ende oorsaken van dien. Want de Magistraet verstont hen luyder officie te wesen alle twisten binnen Leyden / so wel in ecclesiastique als politique saken te precaueren ende assopieren: sonderlinge als de twistighe partien haren twist seluer / of niet en wilden / of niet en consten ter neder legghen / ende het door dien gheschapen was / tot een ghemeyne seditie te tenderen.

Sulcx bestont nv de Magistraet met de alder saechtste middelē die sy conde bedencken te doene. Dies hē daer tegens stracx opmaecten / niet de ontschuldige / maer de schuldige partie / vreesende het licht als een beschaemtheyt van haer onrusten. Dese en wilde niet admitteren dat de Magistraet hē aen nam / van voorts sodanighe hare differenten te precaueren doort wechnemen vande oorsaken van dien / te weten / doort beletten datter voorts meer in het ecclesiastique regiment gheen twistgheesten (de Magistraet best bekent zijnde) en soudē werden ghestelt.

Also ist hier gebeurt dat de schuldighe partie haer beclaechde ouer de Magistraet: den seluen met calumniē naer geuende dat die het regiment ouer de Consistorie aen hem wilde trecken / eñ wert mitsdien de ontschuldige Magistraet beschuldicht van dē ghenen / die eñ daer van sy selue de schulde haddē. Want men nemmermeer en sal beuin-

den dat de Magistraet opt heeft gestaen naer het ghebieden ouer het ecclesiastique regiment/ daer teghens so scheen het also / rechts of het voornemen der wederspreckeren bouen allen dinghen altijts daer toe tendeerde / omme heure ecclesiastique iurisdictie te brenghen op het Raethuys/ende aldaer (euen gelijck de Romanisten eertyts ghedaen hebben) het regiment ende de dominatie te occuperen. Des ic alle onpartidighe menschen het oordeel late / wt tghene sy door tueruolch van desen sullen moghen considereren.

Den smokenden brant nam toe / ouermits de groote ambitie eens Ministers/met eenige vander Consistorie/ den vuer van dese onwijse menschen heeft so vierichlic daer inne geblasen / dat sulc verborghen smoken op ghesteken is tot eenen grooten brant / wiens vlammen nv al gesien werden bouen alle huysen/ sulcx dat de Magistraet vã Leyden (tot haren grooté leetwesen) nv weynich middels meer heeft om den seluen brant bedecktelicken te smoren / de heete partijdicheyt te blusschen/ende de groote schandalen der kercken te euiteren.

Ten eersten aensien/schijnt de principale questie van gheẽ grooter importantie: maer wat dieper met aẽdacht gecõsidereert zijnde/toont sy haer wter maten groot / want sy is dese. Of het oock sy het offitie van een Christelicke Magistraet dat hy sorghe drage ouer de kerckelicke saken? De wederspreckeren segghen neen/ daer toe niet willende dat de Magistraet hẽ daer mede int alderminste en sal hebben te bemoeyen. Daer teghẽ is des Magistraets geuoelen daer inne/ia. Van welcke hare/ooc van haren wederspreckeren geuoelen de redenen ghesien sullen moghen werden/na de narratie vande naervolchde historie/mitsgaders de motijuen van dien.

Doch heeft de Magistraet om ymmers te preuenieren alle sinistre interpretatien in desen diemaels opentlickẽ verclaert. Dat haer voornemẽ noyt en was/noch ooc en is om ouer de kercke te regieren/maer alleenlickẽ om te procureren dat alle questien in der kercke Godes gepreaueert mochten werden: eñ dit door middelen datmen seditieuse geesten soude houdẽ wten kerckenraet. Datmen daer inne soude stellen God svruchtige mannẽ/ niet die alleenlickẽ een schijn van diẽ hebben: dat de Christelicke disciplijn so wel dẽ grootẽ als den cleynẽ soude treffen/twelc tot noch toe meer gewenscht dan gesiẽ is: Datmẽ soude kiesen waerdige Ministers die machtich zijn om metter H. schriftueren den gebrokẽ van geesten lieflic te vertroosten / eñ den hartneckigen sondarẽ strengelickẽ te berispẽ/maer niet die archlistich zijn om de moyterlingẽ met soet smeeckẽ aen heur partijdicheyts coordekẽ te treckẽ/datmen thooft der kerckẽ alleenlickẽ soude laten blijuẽ / Christum Jesum/ eñ ghenssins eenighe Ministers of Consistorianten / op dat de selue hẽ niet wederomme en souden opworpen tot hoofden der kerckẽ/van nieus na een moetwillige dominatie ouer de conscientien en soudẽ trachten/eñ deur dien dese vrije kerckẽ onder een nieu Pausdom eñ subiectiẽ soudẽ brengen. Dit alles was altijts de intentie vã den voors. Magistraet/ eñ dit selue is noch haer wterste voornemen/

daer

daer af sy oot niet en gedencken te scheydē/ so lange mē henliedē geen beter voornemē en weet te demonstrerē wt de Godlicke Schrifture.

Comende vā hier op de voordere narratie / so is warachtich dat de voorschreuen Magistraet nv al eenmael beuondē hadde den mis han del van eenige der wedersprekeren / de welcke met dolose practycken wtgenuptet hadden/ eenē eersamen Minister/ genaemt Claes Jansz. verstroot/ teghenwoordelicken Dienaer des Goddelicken woorts tot Naeltwijck. Dese wert van zijn offitie verdreuen onschuldelic/ Ja teghē zijn welverdiensten/ also hy in beyde de beleghéringhē continuelicken binnen Leyden ghebleuen was / daer hy door zyn willighe eñ troostelicke seruicen de ghemeente seer aenghenaem eñ lief was. Dit ondervinden hadde nv des Magistraets ooghen wat geopent / opte partijdichept van eenighe der Consistorie.

Waer naer het geuallen is dat Peeter Cornelisz. doen Dienaer des woorts tot Leydē zijn secreten rancoer/ die hy droech teghē eenen zijn mede Dienaren ghenaēt Caspar Coelhaes/ tot eenighe began te ourdeckē/ segghende dat hy met den seluen Caspar niet en conde noch en begheerde te dienen / eñ dit al sonder eenige redene van sodanich zijn onwillen te connen geuen. Doch schijnet wel dat hy sulckē zijnen haet ghenomē heeft optē seluē Caspar/ ter oorsake dat Caspar mochte leeren het wtwendige ghebaer wat min/ eñ het inwendige wat meer ter salichept van noode te zijn/ dan dē seluē Peeter Cornelisz. goet dochte. Na dien nv de selue Peeter Cornelisz. niet en begeerde met Caspar te dienen/ eñ zijn meeninge oock niet en was van Leyden te scheydē / so canmē licht merckē dat hy van doē voorts heeft moeten indagerē eenige middelē/ waer door hy dē voornoēdē Caspar wt zijn offitie soude mogē stootē. Wāt dat Peeter Cornelisz. niet en begeerde te scheydē vā Leyden/ betoonde daer na opentlicken zijn handel tot Voorschoten.

Als nv Peeter Cornelisz. also in voornemen stont omme zijnē mede Minister Caspar te depelleren/ bestont hy de hertē vanden genen die in het ecclesiastique regiment warē/ allens kens tot hē te allicieren / dē vromen eñ vreedsamen daer wt te mupten/ ende den partijdigen ende onuerstandighen daer inne te dringhen: onder dese laetste was oock eenen ghenaemt Mathijs van Banchen/ als daer toe wesende een bequaem instrument/ die midts dien oock door hem tot den kerckenraet gheavancheert is geweest. Niet tegenstaende de selue van Banchen wat min is dan vreedsaem/ niet vreemt van Ambitie/ eñ niet vry van een schijn des heylichepts/ daer door de selue oock ghewordden is een tweede beleyder van alle dese onrusten ende mupterien. Jn welck recommanderen/ tot sulckē offitie de voornoemdē Peeter Cornelisz. ooc betoonde/ dat zijn lust min was tot gestadichept dā tot oproerichept/ ghemerct hy langhe daer te voren den voornoemden Banchen / voor een twistmaker ende oproerich mensche bekent/ eñ verscheyden personen gewaerschouwet heeft gehadt/ datmen den seluen van Banchen immers tot gheen kerckelicke diensten en soude eligeren.

Dese twee nv (somen sept) het hooft in een caprupn ghesteken heb-

bende/ eñ van opſet zijnde om den voornoemden Caſpar wt zijne offitie te muyten/ was by henlieden ghepractizeert eñ doorſteken/ dat die vande heerlickheyt van Noortwijck/ tot Leyden aen den voorſchreuẽ Magiſtraet quamẽ verlof ſoeckende voor een dienaer aldaer/ om dẽ ſeluẽ tot Noortwijc in dienſt aen te nemen: Meynende alſo dẽ voornoemden Caſpar behendelick eñ ſonder alle moeyten te loſen. Maer deſe haerlieder aenſlach is hen ghefeylt: want de ſtẽmen der Burgermeeſteren ende Schepenẽ inder tyt niet teghenſtaende haer practyckich ondercruppẽ/ daer toe niet en conſtẽ geuallen. Maer was byden seluen Burghermeeſteren eñ Schepenẽ geſeyt/ dat Peeter Cornelisz. ſoude trecken tot Noortwijc (die hẽ te voren daer toe willich geſimuleert hadde) ende dit maer voor eenẽ tijt/ tot dat die van Noortwijck hen van een ander Miniſter geprouideert ſoudẽ hebbẽ. Daer was nv de belagher gheuanghen/ eñ Peeter Cornelisz. viel int net dat hy voor Caſpar zijn medebroeder wtgeſprept hadde. Peeter dit ſiende en wilde geenſins daer inne conſenteren/ maer bewijſende hoe noode dat hy (gheliick voor oock gheſeyt is) wt Leyden wilde vertrecken/ heeft hy practyckelicken die van Noortwijc ſo verre geperſuadeert/ dat ſy lieden verclaerden in vier manieren gheenen Miniſter te begheerẽ/ daer af ſy luyden ooc een acte onderteeckenden/ die Peeter Cornelisz. ſelfs ende met zijn eyghen hant gheminuteert hadde.

Dit was nv de wortel vandẽ haet die Peeter Cornelisz. van die tijt af/ voorts ooc heeft ghedraghẽ opten Magiſtraet der ſtadt Leyden/ deſe began hy doẽ voorts in haer congregatien te ſcheldẽ voor Godloosen/ eñ hatelick te maken byder Burgerie/ dat niet anders en was dan een vruchtbaer zaet van een verderffelicke ſeditie/ eñ hier wt iſt ſo verre ghecomẽ dat deſe Peeter Cornelisz. meer andere Miniſteren ghecreghẽ heeft tot adioincten. Die gheſamentlicken de Magiſtraet van Leyden daer ouer inculperen in ſeeckere libel/ bi hem den Heeren Staten van Hollant ghepreſenteert/ aldaer ſy in effecte van woordẽ
“ ſchrijuen. Dat de forme van het nomineren/ ſtellen eñ verlaten vande
“ Dienaren/ Ouderlinghen eñ Diaconen/ in haren Synodo beſloten/
recht is: ooc te voren tot noch toe gheuſeert in allen ghereformeerden
“ kercken van Hollant ende Zeelant/ onder het cruys/ ende oock deſe
“ ſeuen Jaren openbaerlicken.

Hier allegeren de Miniſteren haer Synodale reſolutie eñ de poſſeſſie ſeggende daer by noch dat ſy luyden bereyt zijn ſulcx te proberen. Deſe probatie ſal gheſchiedẽ wter H. Schriftuere/ wte opinie der Schrijbenten/ oft wt coſtuyme/ de welcke ſy oock ſtellen.

Aengaende de Schriftuere/ de ſelue ſtelt ons voor verſcheyden onſekere formen van het eligeren eñ ſtellen der Dienaren/ (daer af eerſt gheſeyt ſal werden) of maer eenerleye ſekere forme/ beſchreuen in het eerſte Capittel vanden werckẽ der Apoſtelen. Welcke forme Paulus met dandere al te ſamen dan naergheuolcht ſouden hebben/ of ſulcx ſchoon niet en ſtaet beſchreuen/ ſeytmen het eerſte/ wat ſekere forme moghẽ ſy dan wter H. Schriftueren voortbrenghen? want hebben de

Apoſtel

Apostel Paulus en de andere een ander maniere hier inne onderhouden/ in de eerste kiesinghe ghestschiede met Joseph ende Mathia: so en can ons niemant met eenige authoriteyt der H. Schriftueren sulcken vrijheyt in die electie met recht eygen maken/ ende ons dwinghen moghen sulcx te doen naer zijne opinie/ maer wilmen dan oock het andere segghen/ so volcht dat de wederspreKeren niet gheauctoriseert en zijn ons hier inne te verdichten/ ende op te dringhen een andere forme dan inde voorschreuen eerste verkiesinghe des Apostels Mathie ghebruyckt is gheweest. Dese en leeren immers niet dat de gantsche ghemeente den Minister sal stellen: sy en leeren mede niet datmen Gode die een kenner der herten is de keure sal beuelen vande twee/ ende het lot daer ouer werpen. Dit gheschiede mede inde voorschreuen eerste verkiesinghe der Apostelen/ maer tgunt sy hier van leeren/ siet hier achter onder de letter A. A

Moghelicken dat hier yemant sal willen seggen datmen inde voorschreuen eerste verkiesinghe oock niet en siet dat de Magistraet met het kiesen der Apostelen eenichsins bemoeyt is gheweest. Dat laet ick gaerne toe/ maer segghe daer en tegens dat bijder Apostelen tijden de Magistraet niet bemoeyt en is gheweest/ om de Kercke te defenderen/ om haer Synoden te approberen/ ende om haer questien te assopieren. Dit doen de wederspreKeren alles nv aen de Heeren Staten. Hier salmen tegens repliceren: de tijden zijn verandert: inder Apostelen tijden en was gheen Christen Magistraet/ alst nv is/ daer aen men sulcx mochte requireren. Ende als ick daer op dan duplicerende wederségghe/ datmen ouermidts de selue oorsaken doen ter tijt geen Christelicke Magistraet (dier doen noch niet en was) en mocht ghebruycken inder electie: gheloof ick wel datmen daer op niet veel en sal weten te wederlegghen.

Wilmen der Apostelen exempelen naer volghen in het eene/ laetmen die oock naer volgen in het andere/ ofmen toone commissie om het eene te moghen naer doen ende tander te mogen laten. Twelck indien sulcx niemant en vermach te doen/ so salmen die in alles moeten naeruolgen. Jae selfs oock inde ghemeenschappe vande goeden. Dat anders niet wesen en soude dan landen ende luyden in roere te stellen. Daeromme seyt oock Musculus Dusanus: Dat het ghene doen ter tijt nut was in der Apostolijcschen kerken nv onse kercken niet en mach profiteren somen hier achter lesen mach onder de letter B. B

Dat is ghesept van tbewijs wter H. Schriftuere twelck claerlicken blijckt niet te militeren voor de wederspreKeren/ maer teghens hen luyden/ also sy luyden hierinne niet naer en volghen het exempel der Apostelen maer haer eyghen goetduncken ende vernuft/ so dat het voornemen der wederspreKeren hier inne niet beter en schijnt te wesen/ dan de maniere vant eligeren der Romanisten als Rodolph. Gualterus wel rondelicken schrijft in sekere zijne Homelien/ daer af extract hier achter is ghestelt onder de letter C. C

Oock ghetuyghen wel neerstelicken de Ministers tot Embdem int ghespreck aldaer/ tusschen henlieden ende den Mennonisten gehouden/ dat niet de Ministers/ maer wel de Ouerheyden ende ghemeenten

macht hebben om predikers te beroepen/ ende aen te nemen. So mede
D de voornoemde Musculus wel expresselicken leert / dat de kercken die
gereformeert willē geacht wesen/ den Ministeren ontfangē vande Ma-
E gistraet/ alsmen hier achter aen mach lesen/ onder de letteren D ende E.

Daer siet men wat hier af gheleert wert byde ghereformeerde Scri-
benten. Vande welcke men hier maer een cleyn deel wt velen stelt / als
in een sake gheen bewijs van selfs requirerende.

Laet ons nv voorts van daer comen opte ghewoonte / seker alle de
ghene die opt Geneuen ghefrequenteert hebben / weten dat aldaer het
eligeren ende het institueren der Ministeren gheschiet/ door de Mini-
sters / de Magistraet/ ende den volcke / somen oock mach lesen in haer
ghedructe Boecxken vande ecclesiastijcque ordinantie/ waer van extract
F hier achter staet littera F.

Desgelijcx geschiet so mede tot Bern/ na de beschrijuinge daer van
gedaen byden voornoemden Musculum Dusanum selue. Alwaer voor-
waer de Magistraet hem niet weynich en bemoeyt / met het stellen der
G Predicanten/ somen mede indē extract hier na mach mercken/ litera G.

Maer wat behoeftmen te loopen in so verre landen om exempelen?
men lese den Religions vrede/ nv den xij. Junij xv. c. lxxix. tot Antwer-
pen gepubliceert/ ende daer sal geuonden werden een Artikel/ houden-
" de aldus. Voorts / dat die vande voorschreuen Religien (te weten gere-
" formeerde Confessionsche/ ende Catolijcsche) ghehouden sullen zijn ha-
" re Predicanten ende Ministers te presenterē in persone aenden Schou-
" tet ende wethouderen deser stadt/ om zijnen name opgeteeckent zijnde/
" met voorgaende deliberatie/ byden voorschreuen Schoutet eñ Wethou
" ders/ geadmitteert ende ontfangen te wordene/ ende daer naer te doene
" den Eedt van ghetrouwicheyt ende onderdanicheyt / in alle politijcke
" saken/ sonder andersins ofte voorder te vsurperē / of te doen eenige acte
" van iurisdictie/ oft hen noyēde de autoriteyt vande magistraet te mo-
" ghen moeyen / directelicken of indirectelicken/ in wat manieren tselue
" soude moghen wesen.

Van daer come ic nv op het derde stuck/ namelicken op de possessie
die sy allegeren/ daer beneuen oock op de permissie vande vrije exercitie/
hem geconsenteert by zijne Excel. eñ den Heeren Staten. Hier verclaren
sy dat woordeken vry. Dat d'exercitie ghereguleert sy naer den woorde
Gods. Dit sy hemluyden toegelaten. Maer daer mede en is niet bewe-
sen dat dese heurlieder exercitie int eligeren eñ stellen der ministeren/ na
den woorde Godes is ghereguleert: geensins/ maer blijct hier vozen ter
contrarie. Gemerct de Gemeynte niet en kiest/ eñ dat tselue oock niet en
geschiet by lotinge. Men siet wel dat sy lieden daer allegeren haer Sy-
nodum. Daer auiseren/ presideren/ eñ concluderen/ niet dan Ministers
selue/ sonder yemants anders contradictie: ende dit alles daer sy connē
tot vermeerderinghe van haerlieder iurisdictie/ eñ tot verminderinghe
van des Magistraets/ twelck gheensins een ghenoechsaem bewijsen en
can gheheeten werden.

Om nv voorder wat te seggen vande gealligeerde possessie/ so weten
sylupden selue tegens den Romanisten allegerende / mede hare possessie
wel

wel te antwoorden/ dan langh onrecht in Godlicken ſaken/ſulc onrecht nemmermeer recht en can maken/ ghemerckt der menſchen doen of laten gheen macht en heeft/ de natuer der dinghen te veranderen. Bouen dien is deſe demonſtratie vande ſelue natuere/ als voorgheſeyt is van de keur Mathie.

Want ghelijck het niet al/ wat ghedaen is byden Apoſtelen/die geen Chriſten magiſtraet en hadden/ voor ons lieden nv Chriſtelicke magiſtraet hebbende te imiteren en ſtaet: Alſo en volcht mede niet datmen den wederſprekeren nv ter tijt Chriſtelicke magiſtraet hebbende/ die haer exercitie mainteneert/ ſoude moeten permitteren/alles wat henlieden de noot dede doen/onder de Tyrannische magiſtraet/die henlieden de exercitie geenſins en permitteerde/ maer de ſelue met galch ende rat/ met vyer ende ſweert perſecuteerde.

Doch iſt wonder dat ſy lieden aen den Heeren Staten/ hebben derren allegeren/ dat in allen ghereformeerden Kercken in Hollant/ ende Zeelant/ deſe vij. Jaren langh gheuſeert is geweeſt/ de forme van het nomineren/ ſtellen eñ verlaten vande Dienaren/ Ouderlingen eñ Diaconen in haerlieder Synodo beſloten: ghemerct opentlick de contrarie blijct inde voorſchreuen ſtadt Leyden/ die ymmers mede in Hollant leyt/ende daer mede een ghereformeerde Kercke is.

Het is onlochbaer dat tot Leyden gheen Dienaren des woorts aenghenomen/ noch te verlaten en zijn gheweeſt/ dan by tbelieuen van de magiſtraet aldaer/ naer dat het aduijs vanden Kercken ende vande Ghemeynte daer op was ghehoort. So oock claerlicken blijct metten exempelen der aen nemingen/ van deſen Peeter Corneliſz. ſelue/ van Caſpar Coolhaes/ beyde voornoemt/ van Caſpar Gent/ van Caerle Rijckewaert: ende oock mede mette afdanckinge vanden voornoemden Claes Janſz. verſtroot/ ende vanden voornoemden Caſpar Gent/ tegenwoordelicken Dienaer des Godlicken woorts/ binnẽ der ſtadt van Brugghe/ waer van de acten vande voorſchreuen magiſtraets wegen/ wt gegaen zijn/ ende voornemelicken hout de acte van zijne/ Peeter Corneliſz. aenneminghe/ deſe woorden: By prouiſie ende tot kennelicke wederſegginghe toe.

Alle ſulcx is oock den voornoemden Peeter Corneliſz. ſeluer wel kennelicken/ wiens heymelicke haet op Caſpar Coolhaes voornoemt/ nv ghedecouureert eñ geaugmenteert was/ ſo dat hy Peeter Corneliſz. met zijnen aenhangheren/ nv ſiende dat henlieden ſo leechlicken niet en werde ghepermitteert den voornoemden Caſpar te licentieren/ alſo henluyden des magiſtraets autoritteyt obſteerde: Hebben ſy goet ghevonden een ander Regiſter (ſomen ſeyt) te trecken/ ende beſtaen de kenniſſe van de electie/ ende de macht om der Kercken dienaren te verſenden/ den magiſtraet te ontnemen/ ende de ſelue te trecken tot het ſegghen/ belieuen/ ende goet duncken vande Conſiſtorie alleenlicken. Daer by oock van hem gheuende: dat de magiſtraet hem metter Kercken in tminſte niet en hadde te bemoepen.

Dit was nv voorwaer al wat te verre ghetreden. Want of de Kercke haren ſtoel opt Raedthuys wilden ſtellen/ of ſy des ma-

gistraets iurisdictie tot haer wilden trecken / of sy der Overheypt poli-
tijck haer vryheypt beroovē wildē / soude dan de Magistraet hem met-
ter kercken niet moghen bemoepen? sekerlicken de Magistraet en sou-
de als dan / gesien hebbende texempel der Pausen hier inne naer volgē /
met gheen goede conscientie tot sulcken verderffelicken inbreck mogen
stille zijn / swijghen / ende onghemoept blijven : Want het niet verbor-
ghen en is / dat de Pausen met ghelijcke practijcken den Magistraten
sulcx hebben weten te betooveren / dat sy die eerst vande Magistraet
gheconfirmeert waren / namaels Keyseren ende Coningen in haer offi-
tien gheconfirmeert hebben.

Maer of yemant de leere verachte of vervalschte / eñ de kercke alse
in haren uterlicken vrede perturbeerde / so en souden de Ministers eñ
Consistorianten ghewisselicken niet segghen / dat hem de Magistraet
in talderminste metter kercken niet en hadde te bemoepen: so en souden
sy gheensins segghen / tis des Magistraets officie / dat sy onse perso-
nen beschermen / maer geensins onse leere: want als onse personen van-
den Magistraet voor gewelt beschermt zijn / so heeft die zijn ampt vol-
bracht: maer ons allen betamet ende onse ampt isset / dat wy onse leere
defenderen met het tweesnijdende swaert der almoghender waerheypt /
dat gheen Magistraets assistentie en behoeft. Ick wedde sy en souden
als dan sulcx niet segghen: maer hen des wel wachten / ende ernstelicken
aen de Magistraet versoecken te doen / metten swaerde / dat sy luyden
(soot schijnt) schuldich zijn te doen metten woorde Godes: want niet
met ghewelt van menschen / maer met claer bewijs der Schriftueren /
wert alle ketterie beschaemt / verwonnen / ende vernielt.

Als de Romanisten voormaels ut wackere Bisschoppen ende dili-
gente studeerders van der heyligher Schriften verandert waren / in
weeldighe buycdienaren / ende traghe Epicureesche swijnen so beston-
den sy de Magistraet aen te roepen tot bescherminghe / teghen de aen-
vechtinghen van Ketterijen / iae oock van Christenen: want syluyden in
den duysteren afgront der loghenen versinckende / ontbeerden de almo-
ghende waerheypt / die alleen in desen te recht defenderen can / ende en
consten voorts meer haer leere niet defenderen. Also misbruycten sy-
luyden doen voorts de Goddelicke macht des betooverden Magi-
straets / die syluyden besichden voor hare dienaren / beudels ende voor-
vechters / van hare abominable dolinghen / ende Afgodische supersti-
tien.

Niet tegenstaende sulcke Epicureesche verckenen doe in allen ande-
ren saken sulcke Heeren al waren ghewoorden over de wereltlicke Ma-
gistraten / Dat sy die in tminste niet toe en lieten hem te bemoepen met-
ter kercken saken : so en lieten syluyden daeromme nochtans niet de
selve Magistraten aen te roepen teghen elck / hy waer dan Ketter ofte
Christen / die de Roomsche leere dorsten verachten / ende dese buyckdie-
naren (nv in weeldighe ende moghende Rijckdommen sittende) in ha-
ren uterlicken ende Godloosen vrede verstooren. Ende maeckten den
onvoorsienighen Magistraten vroet / heurlieder offitie te zijn / dat sy
uit crachte haers ghebiets / schuldich waren sodanighe vermetele men-

schen (so noemden sy die) als perturbateurs vander kercken vrede te bedwinghen. Dat sy sulcke Roomsche seughen in haer slijckbedde van wellusten en in sulcken dolende vreedtsaemheyt (soot scheen) souden la ten berusten/ende inciteerden den Magistraet dat sy sulcke perturbateurs van sodanighe hare wterlicke vrede/ aen den wterlicken mensche met wterlicke straffe/ als gheuanckenisse of lijfstraffe/ souden straffen.

Tis te beduchten/ indien datmer bp tijts niet in en wilt voorsien/ datter niet veel beters van te verwachten en staet/ sonderlinghe alsmen neerstelicken inne siet/sekere gheschrift/ twelck den Heeren Staten onlancx gheexhibeert is/daer by den seluen Heeren Staten gepersuadeert werdē/dat des Magistraets offitie is/sulcx te doen. Diet niet en mach gheloouen/ die lese wat hier achter gheschreuen staet/ ghetrocken wt sekere libel vande differentien/tusschen de polityc sche ende ecclesiastycque regeringhen/ghestelt onder de letteren H ende I. H I

Die vander Consistorien versoecken aen de Heeren Staten/ datmen hemliedē late vryicheyt inde exercitie/ hier af is het minste deel niet het belijden zijns gheloofs/met oock berispinghe van dolinghen. Dese berispinghe doen sy lieden op den Romanisten/ Mennonisten/ende allen anderen vrymoedelicken: twelck sy lieden weder teghen haerlieden (die doch menschen zijn ende mede dolen mogen) qualicken soot te beduchten is/souden moghen lijden: want sy verbot/ dwang en straf versoecken ouer allen die sulcx teghen henlieden doen/ ende haerlieder kerckenvrede perturberen souden willen/ de welcke als perturbateurs aen goet of met gheuanckenisse/ of aen den lijue ghestraft souden moeten werden vande Magistraet. Want dat des magistraets offitie soude moeten wesen/die hem wel daer inne/ maer anders nerghens inne en soude moeten bemoeyen metter kercken saken.

Sullen also niet in perijkel staen van haer goet te verliesen/ gheuanghen te werden/ ende lijf straffe te lijden/ alle de ghene die dolinghe siende/ sluypen inder kercken/ wt dwangh haerder conscientien/ daer teghen sullen pogen te spreken/ ende sulcke schadelicke vrede te perturberen? De bloedighe Romanisten/ en deden voormaels teghen de ghereformeerde/ die haer erreuren metter Heyligher Schriftuere bestraften/ anders niet. De moortdadighe ende bloetgierighe Inquisitie van Spaengien/ en socht oock anders niet: men en heeft met rechtueerdigher droef heyt noyt ouer arger sake geclaecht. De gront/oorsake van dit bloedighe oorlooch en is niet anders/ te weten/den dwangh ouer de conscientien: yeghelick oordeele nv hier van onpartijdich/ of dit niet en schijnt een nieuwe inuoeringhe te wesen/ vanden dwangh der conscientien.

En staen de wedersprekeren hier niet openbaerlicken na. Ende noch soudent moeten zijn ongoddelicke calumnien/ alsmen henlieden aenseyt dese waerheyt/ die haer eyghen gheschriften den Heeren Staten ouergheleuert/ opentlicken betuygen. Wordet eenmalē wacker wt dese betoouerde slape. O alle Magistraten ende lief hebberen vande vryheyt der conscientien/ ende van tghemeyne weluaren/ ende ghy sult

 met

met handen moghen tasten / dat die stricken al wt ghesprent ligghen/ omme v te belaghen/ te vangen ende te berooven van die lieve vryheyt der conscientien/ by v so langhe ghewenscht ende so dier ghecocht wesende.

Het zijn (seytmen ghemeenlicken) goede ionghen die de oude verbeteren. Doutste Pharizeen permitteerden drie iarē langh/ dat onse Heere Christus opentlicken teghen hemluyden predicte / haer leer ende leven strengelick voor den volcke beschaemde/ ende van groote menichte van menschen audientie hadde/ ende naervolginghe creghe : meyntmen of oock de ionghheren Christi/ iae oock de Heere Christus selve / nv hier te lande quaem/ daer vryheyt inder conscientien is/ ymmer schijnt te wesen/ dat dese Jongheren sulck doen/ Christi wel drie daghen langh souden permitteren : ick houde wel neen/ maer sy souden Crucifigie roepen over sulcken perturbateur (in haren oogen) niet alleen vander kercken/ maer oock (so zijt souden gloseren) vande ghemeyn landts vrede/ de Pharizeen leden in haren tijden noch neffens henluyden die Saduceen/ opentlicken de onsterflickheyt der zielen negerende/ dese willen den Heeren Staten persuaderen haer ampt te zijn / datmen niemant haerluyder leere verachtende/ of haerluyder wterlicke vrede perturberende/ ongheStraft behoort te laten/ in goet/ bloet/ of vryheyt.

Js haerluyder segghen recht dat de Magistraet politijck hem niet en behoort te moeyen metter kercke/ oock niet in tminste/ so en doen sy oock niet recht / dat sy de Magistraet vroet maken/ dat hem die daer mede sal bemoeyen. Dit doen sy ymmers nv ter tijt aen dē Heeren Staten onlochbaerlicken/ daer inne dat de selve het accoort souden maken/ tusschen dese wedersprekeren/ ende de Stadt van Leyden : dat de selve haerluyder Synodum souden willen approberen / ende dat de selve de verachters van haer leere/ met boeten / met ghevanckenisse/ ofte met lijfstraffe souden straffen.

Hier sullen sy moghelicken excipieren / ende segghen/ dat syluyden den magistraet niet en bemoeyen int oordeelen/ wat recht sy of onrecht inde leere: maer om haerluyder leere ende recht te approberen/ te mainteneren/ ende den ghenen die sulcx verachten/ anders leeren / of daer teghens doen/ aen den lijve te straffen . Merckt doch Leser/ wat is dat doch anders gheseyt dan aldus: wy willen ons verstant/ niet des magistraets oordeele / maer des magistraets verstant onsen oordeele onderworpen/ wy willen ghebieden over den Magistraets oordeele/ maer de Magistraet moet obedieren onsen oordeele. Dat is/ by naest so veel als wy sullen de Magistraet tswaert inden schijne laten behouden/ maer wy sullen tselve inder daet hebben/ ende naer onsen lust ghebruycken/ iae misbruycken. Dat heet recht de Magistraet wt zijn setel ghestooten/ ende selver daer inne ghesetten.

Dalder outsten Pharizeen in Christi tijden/ en lieten den magistraet Pilato gheen oordeel toe/ ofte kennisse te draghen van hare religie: ende van hare criminatien over Jesum Christum. Pilatus vraechde dickmael wat heeft hy quaets ghedaen? wat clachten brengt ghy over dese

menschs

mensche? sy wisten wel dat haer logenen niet en souden vermoghen teghens de onnoosele waerheyt: daerom brachten sy voort inde plaetse van ware clachten (die sy niet en hadden) valsche authoriteyt / twelck sy maer te veel en hadden / segghende: so dese gheen quaetdoender en ware / wy en souden hem u niet gheleuert hebben: meynende met die woorden in effecte. Ghy en verstaet u niet van onse religie: daeromme en hebt ghy daer af oock niet te oordeelen / wy verstaen die / dat is onse werck / wy moeten daer af oordeelen. Laet u ghenoech zijn / dat wy hem doodens waerdich / iudiceren / hier inne zijn wy / niet ghy / rechters: ende hier inne sult ghy / niet wy / executoers wesen: laet ons hier ghebieden / ghy moet hier ghehoorsamen.

Niemant en mach negeren dat de Magistraet ghestelt is van Gode / tot defensie der vromē / ende tot castiemente der quaden: so en mach oock niemant negeren dat dickmael woluen onder schijn van Herders bedecktelicken moghen sluppen inder Kercken: so nu de Magistraet sulcke Godlicke macht niet en wilt misbruycken in tbeschermen der woluen / ende in tdooden vanden Herders (dat wel ter degen int Pausdom is gheschiet) hy sal immers wettighe kennisse moeten nemen / vande personen diemen inder kercke of schaeps-stalle Christi tot Herders wil stellen / om te precaueren / oock dat de schaepkens Christi den woluen niet en wordē beuolen: beneemtmen den Magistraet dese electie ende approbatie int aennemen van de dienaren des woorts / daer soude wt moghen volghen / dat de Consistorie hem dickmael soude aendringhen / om een wolf onder tschijn van een Herder te beschermen / ia oock om de onnoosele schapen by sulcke wolfssche Herders / voor woluen beschuldicht zijnde / als woluen te doen dooden / ende omme brenghen. So volcht nu / datmen willende de Magistraet benemen de kennisse / electie ende approbatie vande Kerckendienaren / niet anders van henluyden en bestaet te maken / dan Pilati / die blindelinghen / sonder kennisse van saken alleen doort aengheuen ende opt segghen vanden quaden credyt hebbende / in openbaren pericule werden ghestelt / om den quaden te defenderen ende den goeden te castijden / ende also opentlicken het rechte contrarie te doen / van tghene daer henluyden de macht van Gode toeghegheuen is.

Van ghelijcken en mach niemant oock metter waerheyt negeren / dat de wedersprekeren den magistraet nu vroet willen maken / dat des magistraets officie sy de wterlicke vrede der kercken te procureren ende mainteneren: twelck doch de magistraet / niet wettelicken doen en can / sonder kennisse / keur / ende oordeel te hebben / van ende ouer de persoonen diemen wilt stellen tot dienaren der Kercken / ende dit wiltmen nu de magistraet tot Leyden geheel benemen / ende niet te min ter noot / defensie ende protectie vander kercken / wterlicke vrede / van hem eysschen.

Beneemtmen de magistraet de Autoriteyt / om de seditieuse wt te bannen / ende alle de oorsaecken van sulcke seditien by tijts wech te nemen: so beneemtmen hem oock de macht om de Kercken-vrede / te procureren / ende te onderhouden. Ende en soude de magistraet

 in dien

indien gheualle niet anders blijuen / dan een schaduwe vande Magi-
straet sonder macht of wesen.

Eyntelicken om eens te comen vande electie der Dienaren/ daer aen
so groot gheleghen is / opte electie der Ouderlinghen ende Diaconen/
moet hier noch so veel ghesept werden/ dat de wedersprekeren de electie
van den Dienaren des woorts/ niet en laten byder Gemeynte der kerc-
ken/ daer by die was inde eerste electie/ ende kercke der Apostelē. Maer
sy stellen die inder machte der Consistorien/ om daer na eerst der Ghe-
meynte voorghestelt te worden/ so opentlicken blyckt aen de gheprete n-
deerde possessie in desen/ ende oock mit xij. Artikel van t Synode/ anno
K lxxiiij. hier achter ghestelt/ litera K.

Doch stellen sy lieden daer by oock de redene/ te weten/ dat sulcx ge-
schiet/ om de confusie te euiteren/ die spruyten mochte wt de electie des
ghemeynen volcx. Laet hier nv tvernuft / noch alschoon in Godde-
licke saecken (dat doch niet en behoort) bewerden: soo moetmen ym-
mers bekennen dat in elcke stede/ de Magistraet de gheheele gemeynte
representeert / nv is de Magistraet so cleyn van ghetale/ datmer gheen
confusie wt en mach beduchten / immers meestendeel al vele minder
dan de gemeynte van hondert ende twintich inde eerste electie ē kerc-
ke. Wat redene heuet dan doch datmer nv wt de electie wilt sluyten de
Magistraet:/ de Magistraet segghe ick/ die de gantsche ghemeynte re-
presenteert / so de wedersprekeren selue schrijuen in haerluyder tweede
descripte van der Ouderlinghen ampt / de voorschreuen Magistraet
tot Leyden gheexhibeert/ ende hier achter staende onder de letter O.
O De Magistraet segge ick noch/ die immers kennisse deser saken (so
ghesept is) voor allen anderen behoort te hebben/ ende die sulcx tot noch
toe binnen Leyden heeft gehadt. Dit willen sy luyden den Magistraet
van Leyden nv benemen: ende noch wiltmen dit al verschoonen/ als of
syluyden/ niet en bestonden des Magistraets macht tot heurluyden te
trecken/ ende hare kerckelicke iurisdictien wijder wt te strecken.

Dat hier ghesept is om de confusie in tkiesen des volcx te euiteren/
den volcke de electie is benomen/ segghen oock de wedersprekeren (par-
thijen zijnde vande Magistraet tot Leydē) selfs in haer Synodo: maer
dat sulcx namaels is ghestelt gheweest / aen den Magistraet/ Pastoo-
ren ende den volcke ghesamentlicken / verswijghen sy lieden: hoe wel
henlieden nochtans wel kennelickē is/ dat Henricus Bullingerus sulcx
L heeft gheschreuen/ somen hier naer onder de letter L mach lesen.

Tot hier toe zijn wy onledich gheweest int bewijs/ so wel wt der H.
Schriftueren/ als wt der Leeraren deser tijden/ oock wten exempelen/
Item possessie ende oock vaste redenen/ dat de Magistraet tot Leyden/
wettelicken is gherechticht tot het aen nemen / aenhouden/ ende afstel-
len der Dienaren des woorts aldaer / ende dit (so ick achte) ten vollen
contentemente van alle onpartijdige Lesers. Ende also de oneenicheyt
aldaer tot Leyden mede is/ om het eligeren ende deporteren vande Ou-
derlinghen ende Diaconen/ so come ick nv eerst opte narratie vande Hi-
storie der beyder stucken tot Leyden gheuallen / om daer naer een wey-
nich mede te tracteren/ vant goede recht dat den Magistraet daer toe

oock

oock competeert: doch moet daer voor noch gaen / een cort verhael van tghene de voorschreuen Peeter Cornelisz. met zijne adherenten / noch meer dan voorschreuen staet / gheattenteert hebben ghehadt / om den voornoemden Caspar Coolhaes zijn confrater / wt zijnen dienst te destruderen / ende hoe henluyden sulcx werde behindert.

De voorschreuen hate by Peeter Cornelisz. so langher so meer accresserende / ist ghebeurt / dat eenighe wt Vlaenderen tot Leyden quamen / met commissie / om eenighe predicanten te leen te versoecken / Om den welcken te accommoderen / die vander Consistorien hart aendronghen / datmen daer soude schicken eenẽ Johanuem Hal / tegenwoordelicken Dienaer des Godlicken woorts der voorschreuen stadt Leyden / de welcke sy nominatim / hoe wel hy hem onbekent was / beriepen / twelck so hem eenige verwonderden / hoe die van Vlaenderen aen kennisse vanden voorschreuen Hal quamen / die sy moghelick noyt en hadden hooren noemen / gauen de selue vlaemsche ghecommitteerden ter antwoorde / datter wt der voorschreuen stede van Leyden / aen eenighe in Vlaenderen ghescreuen was / dat de selue Hal aldaer sonder dienst mocht zijn / ende hem wel soude dienen. Dese Johannes Hal was eenen vanden predicanten die wter Paltz in Hollandt ghecomen / ende by den Heeren Staten aengenomẽ waren / maer en was de selue Hal (die doen ter tijt Dienaer tot Warmont was) noyt gesint beuonden / omme vrijwillichlick het ia woort daer toe te gheuen. Waer door eenighe vande wedersprekeren des Magistraets tot Leyden / hen so verre lieten mercken / dat syluyden hem niet en ontsaghen te sustineren / datmen oock wel een Predicant teghens zijn wille soude moghen versenden. Twelck hoe wijt het differeert vande versendinghe der Graeuwer broederen / by den verstandighen licht can verstaen werden.

Dese inciuilite mishaechde Caspar Coolhaes / metten welcken de voornoemde Hal te cost ghinghe / also wist hy de ongheleghentheyt van Johannes Hal / om te trecken in Vlaenderen: eñ quam by gheualle daer of te spreken met een vande ghecommitteerde / die daghelicx was inde vergaderinghe der Heeren Staten / segghende hy Caspar dat hem tselue niet recht te zijn en dochte. Also is de kennisse van sulck versenden van den onwillighen / ghecomen voor den Heeren Staten. Die hadden oock een mishaghen daerinne / ende verboden geene Dienaren des woorts / by leeninghe ofte andersins / te laten gaen wt des lants dienste buyten haerluyder bewillighen.

Hier was nv Hollandt (somen seyt) in last / hier ontstack den brant hittigher dan te voren / eñ hier door werden de Classes by een versaemt tot drie of vier malen toe / na d'ordonnantie van haerluyder nieu Synodus tot Dordrecht by haerluyden ghemaeckt / maer noch gheensins by de Heeren Staten gheapprobeert wesende: wtheemsche personen / dien de sake gantsch niet aengingh / werden inder Consistorien ontboden. Daer ginget op een knibbelen / kijuen eñ schelden / men screef aen andere kercken / niet anders dan of de werelt in pericule gheweest waer van versincken. Ende dit alles sonder eenich aduertissement te doen / aen de Magistraet tot Leyden / als oft die niet gheroert en hadde / en-

de of haerluyder officie hier niet ghewecst en hadde vrede der kerckê te procureren/ de onvrede te precaueren / ende de begonste questien te doen cesseren.

Daerom de Magistraet van dese heymelicke muyterien kennisse becomende / ende voor noch grooter brant des partijdicheyts in der kercken vreesende / heeft om de selue op tsnelste te moghen blusschen / eenighe vanden heuren (openbare belijdinghe vande religie doende) ghecommitteert/ om van weghen de Magistraet met interpositie van der seluer authoriteyt de voorschreuen twist ter neder te leggen waert doenlicken: of indien niet / hen luyden met alle vrientlicheyt die schadelicke argernissen voor ooghen te stellen/ die wt sulcken twist noch meer souden moghen emergeren.

Maer twas al te vergheefs/ partijdicheyt hadde d'ooren ghesloten eñ tverstant beseten / sy en wilden nergens na luysteren noch verstaen/ maer wildē voortuaren met haerluyder onredelick opset; te weten/ dat syluyden Caspar Coolhaes voornoemt/ souden doen straffen/ naer arbitrage vande Consistorie of Classe. Niet tegenstaende hy noch gheensins ouertuycht en was/ van eenighe mishandelinge/ alle twelck scheen te comen doort beleet van Peeter Cornelisz. met zijnen aenhangheren/ die nv al ouer langhe / so te meermalen voorseyt is / listelick ghearbeyt hadde/ om den seluen Caspar van zijnen dienst te doen deporteren.

Sulcx was oock wel ghemerckt by den voorschreuen ghecommitteerden vande Magistraet/ oock mede dat by den seluen Peeter metten zijnen meer afgonsts was op Caspar/ om hem te verdrijuen / dan liefde of lust om te onderhouden de kerckelicke Censure/ die sy doorgaens tot een deckmantel gebruyckten. Daeromme wert henluyden by den voorschreuen gecommitteerden van wegē de Magistraet belast / dat syluyden dese sake niet voorder en souden verbreyden/ op pene van ghestraft te werden als onghehoorsame Burgheren.

Hier naer wert henluyden noch aengeseyt van wegē de Magistraet/ indien syluyden begheerden / datmen eyntelicken inder sake soude wijsen/ dat hem sulcx vande Magistraet soude geworden. Maer neen: die vander Consistorie en wilden de sake daer by niet laten berusten/ al hoe wel syluyden nochtans sulcx door drie wten haren / beloofd hadden te doene. Twelck nv de Magistraet verstaende/ in voornemen wert naer der informatie hier op te doen nemen / ende den beuonden ouertreders/ tot zijnder tijt naer tbehooren te doen corrigeren.

Doch om immers desen twist met haren oorsaken opt tstilste ende sekerste te moghen wech nemen / dacht de Magistraet wter Consistorien te houden menschen/ die sulcx de twistichheyt wt haers moeders borsten ghesoghen scheenen te hebben/ dat sy om hare eyghen querelen/ processen/ voerden niet alleen teghen vreemden / maer oock tegens haer naeste vrienden /iae oock haer ouderen/ de welcke de Magistraet inde aenstaende veranderinge vanden kerckenraet/ stillicken daer wt meynde te houden. Maer dandere en lieten niet af te procederen / met de electie vande Ouderlinghen ende Diaconen / die riepen syluyden af vande predicstoelen/contrarie haerluyder doen van voorgaende Jaren/

slaende

ſlaende de name der ſeluer op/ende dit ſonder de magiſtraet eenichſins daer inne te recognoſceren. Oock ſouden ſylupden de ſelue in haerlupder dienſten gheſtelt hebben gehadt/ indien niet eenighe van hem ghereſuſeert en hadden/ſonder des magiſtraets belieuen/den ſeluen dienſt te accepteren.

Dit refups was nv d'oorſake/ daer door het billet vande ghenomineerde Ouderlinghen ende Diaconen ghebracht werde/ voor de magiſtraet/ van wien ſy doen approbatie requireerden/ dewelcke ſy anders hielden voor onnoodich. Daeromme hemlupden doen by de magiſtraet was af gevraecht/ tot wat eynde ſylupden de namen proponeerden ende approbatie begheerden? ende of ſylupden wel ghedelibereert ſouden zijn/andere perſonen te nomineren indien ſulcx noot mochte zijn doort wt monſteren/twelck de magiſtraet ſoude mogen doen/van eenighe perſonen/ die de ſelue magiſtraet daer toe niet bequaem en ſoude iudiceren? daer op ſylupden ter antwoort gauen / by aldien de magiſtraet quame de electie van eenighe ghenomineerde te reclameren/ dat de magiſtraet ſoude compareré voor haerlupder Conſiſtorie/ ende haer ſake daer ontdecken/de Conſiſtorie ſoude kenniſſe daer van nemen/ verclaringhe doen/ende ſententieren.

Deſe antwoorde was een verwonderinghe voor de magiſtraet/ die en conde ſulcx niet accepteré/ſo ſy heurlupder autoritept niet gantſchelicken en wilden werpen / onder de voeten van die vander Conſiſtorie. Denckende voorſichtelické watter te duchten ſtont/ wt het dorre hout/ naer dien dit noch in tgroene hout gheſchiede.

Merct hier doch Leſer/ of die vander Conſiſtorien meer meeninghe hebben om de Magiſtraet te obedieren/ danom daer ouer te regieren. Die vander Conſiſtorie bekennen ſelue in haer tweede verclaringe vant ampt der Ouderlinghen/ hier achter onder de letter O. Dat de roepinghe der Ouderlinghen/moet gheſchieden met bewilliginghe der Ouerhept. Hier wepgeren ſy opentlické wt te laten den ghenen/ daer inne de magiſtraet niet en ſoude bewillighen/ ten waer dan / dat de magiſtraet daerom/ in een Proces wilde treden voor de Conſiſtorie. Daer vorен ſchijnen ſy opentlicken te appelleren vande magiſtraet. De vierſcharen daer toe men appelleert/zijn pmmer hooger dan de ghene daer van men appelleert. So wert dan alhier haerlupder gheuſurpeerde iuriſdictie/ bouen des magiſtraets iuriſdictie geſtelt: twelck pmmers niet anders en is/ dan te willen heerſchen bouen de Magiſtraet. Ende noch achten de wederſprekeren voor een ongoddelicke calumnie / alſmen deſe waerhept ſpreect/ van ſulcke hare ambitie.

Sodanich ſpottelick vraghen ſonder voornemen te hebben van des magiſtraets aduijs te willen volgen/ vintmen by ſekere Iſraeliten gedaen te zijn/ aen den Prophete Jeremiam cap.xlij. ende xliij.ſy quamen den Prophete vraghen/of ſy oock af ſouden trecken in Egipten. Niet om te doen dat Jeremias hemlupden ſoude ſegghen (ſo de daet daer oock betoonde) maer om te moghen raet ghecrijghen na haren wille/ ende alſo te ſchijnen met autoritept te doen/ tghene haren moetwil beſt luſtede, Den Raedt ofte tbeuel Gods door den Propheet ghegheuen/

en behaechde henluyden niet/ sy en deden dien oock niet/ maer volchden
haren eyghen voorghenomen opset. Wat gheschiede hier in desen doch
anders by dese Consistorianten?

Sulcken onteerbaerheyt in henluyden / en sach de Magistraet niet
gheerne. Die en wilde niet lichtveerdelicken hier inne handelen: maer
seyden / dat sy de overleveringhe der namen wel hadden willen sien/
voor datmense den Ghemeynte hadde voorgestelt. Niet te min sy hiel-
den de sake (seyden sy) noch wat in advise/ ende verboden middeler tijt
de voorghestelde persoonen te confirmeren/ lastende henluyden dat sy
binnen vier daghen/ henluyden Magistraet schriftelicke verclaringhe
souden overleveren/ vant eyghentlicke offitie der Ouderlinghen/ waer
op syluyden daer naer de Magistraet in gheschrifte hebben gheexhi-
beert/ sodanighen verclaringhe als hier naer staet onder de lettere
M M.

Dit gheexhibeerde gheschrift en was by henluyden niet ghesubsig-
neert: twelck te doen/ de Magistraet aen hem versochte ende met ee-
nen belofte van tselve ghetrouwelick te onderhouden. Maer dit wey-
gherden sylieden rondelicken. Ende betoonden hier claerlicken mede/
dat sylieden so weynich ghesint waren/ om de Magistraet so behoorlic-
ke onderdanicheyt te bewijsen/ oock int ghene sylieden selve daer had-
den gheschreven/ behoorlick te wesen/ als de voorgemelde Joden wey-
nichsins hadden omme te obedieren/ tghene henlieden God door Jere-
miam soude bevelen. Niet tegenstaende/ hemluyden oock wel condt is/
dat de Ouderlingen oock binnen Genevuen/ niet alleen en beloven/ maer
oock by solennele Eeden sweeren / haerlieder Offitie ghetrouwelicken
waer te nemen/ somen mach mercken aen den formelier des Eedts/ die
N sy daer doen/ ende diemen hier naer mach sien onder de letter N.

Hier verliepen nv eenighe daghen / waer naer die vander Consisto-
rien den Magistraet deden aen segghen/ dat eenighe dinghen in tvoor-
ghemelde gheschrifte niet recht ghestelt/ ende dat eenighe daer wt ver-
gheten waren. Also wert hemluyden toeghelaten/ dat sy tselve souden
helpen: Volghens twelcke sy daer na den Magistraet hebben overghe-
levert/ hare tweede verclaringhe/ vant ampt der Ouderlinghen / mede
niet gesubsigneert wesende/ ende in effecte/ luydende als hier naer staet
O onder de letter O.

Also stont nv dese sake in tamelicke stillicheyt / maer naer eenighe
daghen/ de Magistraet noch niet opt stuck vande approbatie der Ou-
derlinghen geresolveert wesende/ zijn verschenen voor de Magistraet/
de voornoemde Peeter Cornelisz. met Caspar Coolhaes/ dese gavē daer
aen wten name/ ende door expresse last vanden Kerckenraet/ dat syluy-
den een bequaem middel haddē gevonden/ tot beslechtinge der saken/ te
weten/ dese. Daer waer/ seyden sy/ dickmalen geclaecht over de Ouder-
linghen/ als die meer schaduwen dan rechte Ouderlinghen waren be-
vonden / int exerceren van heurlieder diensten. Welcke Ouderlinghen
tselve dan oock niet ghenegeert en hadden / maer ghesept / dat sy seer
gheoccupeert waren met haer huys saken/ daer mede sy hem excuseer-
den. Om waer inne nv te voorsien/ die vander Consistorien goet ghe-

dacht hadde / datmen het pensioen van een vierde Predicant (diemen
goede Ouderlinghen hebbende / daer tot Leyden soude connen ontbee-
ren) distribueren soude aen drie Ouderlinghen / die sy lieden den magi-
straet nomineerden. Versoeckende dat de magistraet ghelieuen wilde
sulcx te consenteren / ende de andere ghenomineerde Ouderlinghen / met
oock de Diaconen te approberen.

De magistraet niet hooghers soeckende / dan vrede inder Kercken /
ende rust onder haer Burgherie / heeft daer terstont metter daet bewe-
sen / hoe veel vreemt van henluyden is / de meeninghe van ouer de Kerc-
ke te willen regeeren (somen hem te onrecht naer gheeft.) Ende heeft
stracx den twee Predicanten het voorschreuen voorstel / ende sulcx die
vander Consistorien haer petitie gheconsenteert / ende gheauopteert / ver
hopende nv ten laetsten noch eenmalen te sien / de ghewenschte ruste in
der Kercken / ende onder de Burgherie / daer toe de selue Magistraet
(niet imiterende het doen der Consistorianten / van niet te willen onder-
teeckenen / het ghene sy selue hadden ouergheleuert) defacto die vanden
Consistorien heeft doen leueren / twee autentijcke acten / inne houdende
sulcke bewillinghe / inder manieren als hier achter onder de letteren P
P ende Q.

Hier door meynde nv de magistraet sekerlicken het eynde van dese Q
verdrietighe eñ schandaleuse questien te vernemen / als die nv / die van
der Consistorie ghenoech haer gheheele petitie gheconsenteert hadde.
Maer is de magistraet noch al wederomme in dese hare goede hope
bedroghen gheweest. Want eenighe vande wederspreckeren begonsten
stracx verkeerde meeninghen wt de voorschreuen acten te subtileseren /
nv opt woordeken nominatie / dan opt verkiesen wt dubbel getal / dan
opt woort presideren / ten laetsten oock opte belooninghe den drie ghe-
trouwe Ouderlingen / tot een recompense van haer onuerdroten arbeyt
toeghesept: so wonderlicke fantasien daer wt procreerende / datter geen
ander gheclap onder de Burgerie en werde verspreydet / dan of de ma-
gistraet hemluyden hare gantsche exercitie hadde willen benemen. Eñ
dit al sonder / dat sluyden hare ghedrocomde swaricheden / den magi-
straet self quamen aen gheuen / omme interpretatie daer op te versoec-
ken / of dat sy hem daer ouer met haer eyghen classe / ende daer naer met
haer particuliere Synode berieden / contrarie haer eyghen Synodale
resolutien.

Sy beclaechden hem sonderlinge ouer het dubbele getal inde nomi-
natie / eñ en wilden hier en tusschen niet considerẽ / dat syluyden in haer
Synodus vant Jaer lxxiiij. int 29. Artikel hier na gestelt onder de letter
R. selue sulcx hebben geconcludeert. Ja oock datmen sulck dubbel getal R
den magistraet proponerẽ soude / midts datmẽ hemluydẽ vander Con-
sistorie ooc toeliete inder gemeenschappe vander Godshuysen goederẽ.

Js nv dese haerluyder eyghen ordonnantie goet / hoe mach dese or-
donnantie des Magistraets die mede sulcx inne hout / quaet zijn? ym-
mers tot Geneuen self / en kiest noch ghemeynte noch Consistorie den
Ouderlingen / maer de magistraet alleen selue / diese namaels (naer zijse
alleenlicken metten Ministers ghecommuniceert hebben) presenteren

 voor

voor den breeden Raedt/ die dan de selue/ ist dat zyse weerdich daer toe
vinden/ approberen. Daer ist nv meest al des Magistraets/ ende geen-
sins der Consistorien werck/ so blycken mach inden extracte daer af/
wten Kerckelicken ordonnantien tot Geneuen/ oock by sekere extract
S wten missiue van Theodore de Beze/ hier naer ghestelt onder de lette-
T ren S ende T.

Daer machmen nv oock sien/ hoe dat tot Geneuen de magistraet han-
delt int verkiesen vande Ouderlinghen/ so wel als int eligeren vande
predicanten: oock mede dat de magistraet/ soot haer goet dunct/ den ge-
proponeerden personen approbeert/ ofte indien niet/ datter andere ghe-
proponeert werden. So by den Magistraten tot Leyden oock was voor
gheslaghen/ dat scheelt nv veel/ dat de Kercke de magistraet hier inne
niet en soude willen bemoepen: ofte dat oock de Magistraet hem niet-
ter kercken niet en behoort te bemoepen/ ofte oock dat de Magistraet
eenighe vande voorghestelde persoonen wrakende/ deshaluen voor de
Consistorie als voor een hoogher vierschaer soude moeten compareren/
omme aldaer sententie te verwachten/ vande partyen selue. Dat is
vande Rechters/ die sodanighe personen selue ghenomineert hebbende
voor bequaem/ sonder hem selfs te beschamen/ ende van onvoorsich-
tichept/ of partydichept te inculperen/ de selue personen voorts meer
niet inhabyl en moghen pronuncieren. Wie is so onwys die tselue niet
en can verstaen?

Ende seker somen dese sake na der waerhept inden gront wil inne
sien/ men sal beuinden/ dat de Ministers selue tot het eligeren vande
Ouderlingen/ gheen aduys (veel min dan stemme in tkiesen) en behoo-
ren te gheuen: Want niemant en mach ontkennen datter gebreck mach
comen inde Predicanten selue. De Predicanten selfs behoeuen dan me-
de opsienders/ tot correctie in leer ende leuen; Nv is oock waer/ dat het
selden ghebeurt dat de quade menschẽ hem seluen corrigeren: ymmers
oock seer swaerlick correctie willen lyden van anderen/ minder dan sy
luyden zynde van autoritept. Waer van ons de Pausen door haer luy-
der exempel seker ghetuyghenisse gheuen tot verderf van landen ende
luyden. So blyct oock mede in beyde de beschryuinghen van t'offitie
M der Ouderlinghen/ by die vander Consistorien selfs/ de magistraet ge-
O presenteert/ onder de letter M ende O/ dat de Ouderlinghen oock dienen
tot opsicht vander Predicanten leere ende leuen.

Maer dien nv gemepnlicken de waerhept viantschap voort brengt/
ouermidts dat de quaden correctie haten: wat souder dan wesen/ dat
de Ministeren selue macht souden hebben/ om Censeurs te kiesen ouer
haer eyghen feylen? oordeelt selue (beminde Leser) of sy niet veel eer
slappe lieden/ Jae pluymstryckers daer toe souden eligeren/ dan ernsti-
ghe/ strenghe/ ende Godvreesende mannen? Het selue opsicht dat de
Ouderlinghen behooren te draghen ouer de Predicanten/ dat droeghen
voormaels by den Spartanen de Ephori opten Coningen/ ende by de
Romeynen de Tribuni opten Burgermeesteren. Maer daer en lietmen
gheensins toe/ dat de Coningen eñ Burghermeesteren selfs mede stem-
den ofte auiseerden/ inde electie vanden Ephoren ende Tribunen.

Hier

Hier voor is verhaelt dat die wedersprekerẽ in alle hare propoosten/ de Kerckelicke censure misbruycken tot een deckmantel/ daer mede sy luyden de Magistraet/ by elck eenen swart maken/ hem ghelatende of sy dese censure gheheel wilden wech nemen. Twelck een openbare calumnie is/ ghemerckt de Magistraet die hout voor hoochmoedich/ tot subsistentie van het Kerckelicke regiment: midts datse dan oock sodanich sy datse meer blycke inder daet/ dan opte tonghe alleenlicken/ so die tot noch toe binnen Leyden gheweest is. Is dit niet sulcx/ hoe quame datmen dese censuer niet in twerck en brachte/ aenden ghenen/ die int eerste beleyt der voorschreuen stadt Leyden/ so seer arbeyde/ om drie Burghermeesteren met haren Dienaer/ sonder eenighe schulde of suspicie te doen hanghen. Die gheduerende tselue beleg in min dan drie maenden tijts/ ontrent veertich amen wijns/ gulselicken in zijn huys verslempte? Die ghewelt dede aen den armen huyslieden/ int berooven der seluer? Die ouer openbare vrouwen crachters weygherde straffe te doen? Die in openbare hoererie sat? Die schandelicke siecten door t'hoeren en behaelde? Die t'crijchsvolcx moetwille vergyfde? ende in somma/ dievan hoofden te voeten niet goets aen hem en hadde? Waerom was hier tsweert der censuren plomp? waerom en straftemen sulcken rechtstrafweerdighen noyt? Wat segghe ick van straffen? dat scheelt so vele/ dat eenighe wter Consistorie (naer datmen groote moeyten hadde ghehadt/ om hem wter stede te crijghen) self gesolliciteert hebben/ om so deuchtsamen man weder inder Stede te dringhen.

Waerom en strafte dese censure niet/ den ghenen die in een openbare predicatie/ de Magistraet inder tijt voor Epicureesche swijnen schelde (om wat oorsaken) om dat sy opte papieren munte hadde doen stellen/ Hæc libertatis ergo. Want hy was verstoort/ om datmen hem oock de eere niet en hadde ghedaen/ van zijn opinie daer ouer af te vraghen. Waerom en straftmen den Consistorianten niet/ die om cleyne beuselinghen haer eyghen Ouderen met processen quellen? tot gheen cleyne schandale/ Jae afkeer van anderen? die de selue met practijckige ende listighe contracten soecken te bedrieghen/ ende om den tuyn te leyden? die buytkoepen ende geroofden turf coopen? self noch op sondaghen. Die oproer inder Stede maken? niet alleen inder stede onder den Burgheren/ maer oock onder den simpelen huyslieden/ die sy arbeyden/ onderlinge tot twist op te rocken/ eñ te verwarrẽ in partieschappẽ? Die op ordinarise Bedeldagẽ by de Heeren Staten geordineert/ dronckẽ drincken? Die dan het duyfhuys inde plaetse vande Kercke hanteren? die hẽ noch houdẽ eñ dragen als Pelgrims/ eñ de memorie vã haer afgodische blintheyt noch soeckẽ te refreschẽrẽ/ Ja alle mẽschen bekẽt te makẽ? die alle man iniurieren? die elck eenen met d'alderbitterste schamperheden de huyt van thooft spreken? Lieuer segt doch/ straft dese censuer oor de Consistorianten/ der welcker vastenauontsche geckheyt ooc den wijsen tot argernisse strect? geensins: straftmen de soeckers van schantlick gewin? geensins: straftmen de dagelicsche tuyschers/ den verachters van der gemeyntẽ? de bespotters des Magistraets? de gene die onbetaerde dochterẽ buyten haer ouders wille soeckẽ wt te houwelicken? geensins.

Maer dit is al een eerlick ende goet gheſindeken inden oordeele van deſe ſtrenghe Cenſeurs / de welcke ongeſtraft laten / verkeerde verkeerders / die mette taerlinghen inder handt / ende metten wijn int verſtant conſtelicken connen diſſereren / van trecht der kercken twelck ſylupden op een haerken daer weten te cleynſen. Ja die laten door deſe onbuygelicke Cenſeur ſluppen / luyden / die opentlicken dreyghen de Magiſtraet met ghewelt te reſiſteren / ia de ſelue te verdrijuen. Soude dat de hoochnoodighe Cenſeure / kerken ſtraf / ende diſcipline weſen? wie en merckt niet / dat het veel eer is (ſoot by deſe wederſprekeren gebruyckt wert / ſonder de ware kerckelicke Cenſure te willen te naer ſpreken) een libertijnſche vrijheyt / een toelatinghe van alle booſheyt / een verachtinghe / ia een vertredinghe van alle tucht / eerbaerheyt / ende Godeſvruchticheyt? men laet hier wt om der eerbaerheyts willen / ende op hope van beteringhe de namen der luyden / die hen / ſo als voorſchreuen ſtaet ghedraghen hebben / ter wijlen ſy profeſſie vande ghereformeerde religie ghedaen hebben: maer ſyluyden ſelue die dit zijn / die zijn vande waerheyt van tvoorgeſeyde ſelf ouertuycht / dat zijt zijn / in haerlieder conſcientie / ſo verde ſy noch eenige conſcientie hebben / ende weten daeromme wel / dat hier noch al min wert geſeyt / dan wel geſeyt ſoude mogen werdē / met blijckelicke waerheyt. Dat is gewis / dat de wederſprekeren (partien zijnde vande Magiſtraet tot Leyden) alſodanich quaet geſpuys / al ouer langhe ſtrengelicken wter gemeente gebannen ſouden hebben gehadt / indiē haer luſt ſo groot waer geweeſt / om de ware kerckelicke Cenſeur te onderhoudē / als die wel is geweeſt / om de heerſchappye ouer de Magiſtraet te becomen / de Magiſtraet met calumnien te beulecken / ende de goede ghemeynte van Leyden oproerich te maken.

Voorts achte ick datmen qualick mach excuſeren van een Monicſche onſchameltheyt / daer de wederſprekeren de Magiſtraet van Leyden derren inculperen / van tghene ſo opentlicken tot haerluyder eygen verſoeck aen de Magiſtraet / by de ſelue henluydē is geaccordeert. Dit is dat de Magiſtraet geconſenteert heeft / datmen het penſioen vande vierde Miniſter ſoude diſtribueren aen drie Ouderlingen / die getrouwelicken haren tijt ende vlijt / in haren dienſt ſoudē employeren / omme tſelue officie oprechtelicken waer te nemen.

Maer wien heeft de Magiſtraet ſulcx gheconſenteert? die vander Conſiſtorien ſelf / die ſulcx den Magiſtraet voor goet proponeerden ende tſelue ernſtelicken begeerden. Machmen oock ſpottelicker ſake vinden dan dat ſyluyden (om ſulcke haer eyghen petitien geaccordeert te hebben) de Magiſtraet beſchuldighen? waſt goet dat ſy verſochten? hoe mogen ſy de Magiſtraet om tconſenterē van ſodanigen goet recht beſchuldighen? was dan oock ſulck haer voorſtel ende verſoeck quaet? hoe moghen ſyluyden hen ſeluen excuſeren?

Als oock de Magiſtraet tſelue henluyden ſo minnelick / ende ſonder dilay conſenteerde: ſo toonden ſy daer mede / dat ſyluyden gans van geen meninge en waren / het kerckelicke regiment wech te nemen. Ende noch en ſchamen hen ſodanige menſchen niet / de Magiſtraet ſulcx naer te dichten.

Maer

Maer tot wat eynde heeft de Magiſtraet den Conſiſtorianten ſulcx gheconſenteert/ anders dan op dat den twiſt wech ghenomen ende het ampt ghetrouwelicken bedient ſoude werden.

So ſal dan het benaerſtighen van vrede/ ende van oprechte bedieninghe der Officien/ een ſchande zijn/ ende laſterens waerdich. Dat ſchijnt voorwaer aen deſe wederſprekeren/ die hare alder outſte vaderen daer inne ſchijnen te imiteren/ dat zijt den waren Medicijn tot een ſchande rekenden/ als hy metten crancken/ te weten/ metten ſondaren verkeerde: ende diet den duyvel dorſten toeſchrijuen/ dat hy de duyvelen dreef wt den ellendighen beſeten menſchen.

Het Officie der Ouderlinghen requireert ghenoech den gantſchen menſche. De onophoudelicke wtputtinghe/ van het cleyne vermoghen der burgheren van Leyden (die langhe te voren al neringhloos hadden gheweeſt) hadde meeſt elck noch behoeftiger ghemaeckt. Daer door en vandtmer naer de verkieſinghe van de Wet: ende vanden Raedt (de welcke al te ſamen de ſtede op haer eyghen coſten dienen) inde reſte der burgheren gheen breede keur/ die het dagelijcſche gewin haerder handen ofte cleyne neeringſkens mochten ontberen. Indien men nv door de ſlappe bedieninge van ſodanige amptẽ/ niet lieuer en hadde de ſchaduwe van eenich dinck te behouden/ dan het eygen weſen te vercrijgen: So en ſtont die van Leyden anders niet te doene/ dan datmen door ſulc middel/ als geſchiede/ of door andere diergelijcke middelē de kercke prouideerde met ghetrouwe Ouderlingen/ die inde getrouwe bedieninghe haer huyſſorghe verlatende/ alle haer tijt ende vlijt beſteden/ om de ghemeente wel te beſorghen.

Dat andere omlegghende ſteden ſo ouervloedelicken beſaeyt zijn/ met menichte van rijcke ende vrome borgheren/ die macht ende wille hebben/ op haer ſelfs coſt/ ſonder verderf van haer huyſhoudinghe de kercken ghetrouwelicken te dienen (iſt anders dat ſy haer ampt recht verſtaen ende ghetrouwelicken/ ghelijck het woort Gods van een Ouderlingh wt eyſcht waernemen) en wert den ſeluen ſteden in gheenderer manieren miſgunnet/ dan veel eer vermeerderinghe van dien hertelicken gewenſchet. Maer daer oock tſelue van den Heere niet en is gegeuen/ moetmen hem behelpen met ſulcx/ als daer is/ eñ tſelue met d'alderbeſte middel recht leeren ghebruycken. Dit heeft de Magiſtraet tot Leyden geſocht te doen: ſo en behoortmẽ dan tſelue niet te calaengeren.

Ick hebbe tot noch toe geſeyt/ ſo veel my noodich dochte vant recht vander electie ende approbatie der Miniſteren/ ende Ouderlingen/ eñ vande belooninge der ſeluer Ouderlingen/ daer ſcheyde ick nv af/ ende wil nv oock wat verhalen/ vant recht inde electie ende approbatie vande Diaconen. Hier ſal ick corter mogen vallen ouermits hier af oock te mets is gheroert/ ende oock om dat dit ſo groote communitee heeft mette twee andere manieren van electien (alleen eenighe ſtucken wtghenomen) dat oock van dit ſchijnt gheſeyt te weſen/ tghene/ dat hier voren van dandere is ghesproken. So datmen de Magiſtraet niet en mach benemen de electie der Diaconen/ ſonder te beriſpen de kerckelicke Ordonnantie tot Geneuen/ of ten minſtẽ ſonder dit ſtuck te maken

Adiaphoor/ als in hem seluen goet noch quaet zijnde / so dat dan in elcx vryheyt staet/ daer inne te handelen naer zynen oordeele ende na de circumstantien van tyden ende plaetsen / ende vande costuymen ofte sinnen der gemeynten/ Is dit leste waer so en is dan dese questie niet te beduyden.

Dat ick segghe van Geneuen / daer werden de Diakens so wel als de Ouderlinge geeligeert by de Magistraet/ so mē mach sien inde kerckelicke ordonnantie van Geneuē/ daer van extract hier achter staet onder de letter V. So en moghen oock die vande Consistorie/ dese electie die vande Magistraet niet benemen/ sonder haer eyghen Synode te pruueren van gheloone. Want in dat Synode laten syluyden selue (so men sien mach onder de letter X hier voren gheroert) de Magistraet sulcx opentlicken toe/ hoe wel op conditien/ dat sy de hant mede mogen hebben in der Godshuysen comptoiren.

Maer wat coleur sout hebben/ indien men wilde sustineren/ dat het weygeren van dien sulcx soude mogen veranderen in onrecht? de Magistraet consenteert immers den Diaconen door den slotel van der burgeren barmhertichheyt / te gaen in tghemeen comptoir vande gantsche stede: daer elcx Christelicke liefde een liberael herte maeckt/ om aen de Diaconen tot sustentatie van den armen te gheuen naer vermogen. Dit en wert een yeghelick ghheensins gheconsenteert/ men weet wel met wat discretie ende kennisse van saecken/ men eenighe miserabilen / schamele craemvrouwen/ ende verarmde borgeren of de gene die in vreemde landen geuangen leggē/ den bedel schotel voor de kercken plach te gonnen. Niet sonder redene/ want de Magistratē zijn opperuoochdē en mesnagiers/ vande generale mesnagien/ ouer de gantsche stedē, aē der welcker profitelijcke beledinge/ de republijcke niet weynich en is gelegē. So het dan in des Magistraets kennisse/ oordeel / ende macht staet/ de ghemeyne beden toe te laten/ of oock te interdiceren: ist wel redelicken dat de selue Magistraet/ de kennisse/ toordeel / ende de electie hebbe / wat personen men die distributie van sulcke gemeene aelmissen oock sal toe betrouwen.

Maer de wedersprekeren en willen die vande magistraet / niet alleene de kennisse benemen vande electie der Diaconen/ dan hebben oock omme van hare inobedientie volcomelicken te proberen hem onwillich betoont die vander Ouerheyt rekeninghe te doen/ van de collectatie der penningē by hem met hare voorgaēde consent/ onder hare predicatien/ sonder distinctie van alle personen/ burgeren/ innewoonderen ende toehoorders (tsy dat de selue professie vande gereformeerde religie doen of niet) ontfangen/ eñ gegeuē/ ende weder van den wtgeef waer ende aen wien sy die machten hebbē gedistribueert. Dan so sy ten laetsten met de autoritept van die vander Ouerheyt eñ cōminatie van arbitrale straffe/ tot eenige reden zijn ghebracht gheweest / hebben sy sekere cladden ende cartabellē in forme van een rekeninge/ op een blaesbalch ghemaect/ ende de selue de Magistraet gheobtrudeert: immers so frap effen wt ghemaect zijnde / als opt verloren stierman zijn buysrederen heeft connen inde hant steken. Dit zijn de ghene / die voor hem hebben een nieuwe eccle-

we ecclesiastique politie inne te voeren: ende die met alle middelen daer toe aspireren / omme te comen in de ghemeenschappe vande goeden der arme huysen/ God gheve dat de meeninghe oock niet en sy/ van alle de gheestelicke goeden. Sekerlicken ten is niet vry van suspicie/ van sinisterlicken gehandelt te hebben/ alsmen zijne wettighe Magistraet refuseert rekeninghe te doen/ van eenighe collectatie wter ghemeenten/ ende bysonder alsmen daer toe by ordinarijs wegen van iustitie gecompelleert is/ datmen die dan met sulcke eene ghefabriceerde rekeninghe wilt paeyen. Van daer af sal wijder gehandelt werden/ dier tijt/ als de occasie toe laten sal/ so fraeyen rekeninghe inden gront te ondertasten/ ende de selve op te nemen ende te sluyten.

Ten laetsten (om dese saken eenmalen te concluderen) so bekennen des magistraets wedersprekeren/ openbaerlick/ in tlibel daer inne sy de magistraet voor den Heeren Staten onderstaen te inculperen/ dat de Magistraet macht heeft/ om niet in den dienst te houdent. (Dat is om te verlaten) of niet inden dienst te nemen. (Dat is om niet aen te nemen) eenige Dienarẽ/ Ouderlingen ende Diaconen naer voorgaende kennisse/ om eenige wettelicke eñ verwerpelicke oorsaken/ somen mach sien inden extracte daer wt/ hier achter ghevoecht onder de letter M. M

Nv so weet elck wel/ dat so wie vrye macht heeft om te verlaten/ ende niet aen te nemen/ dat die daer by oock vrye macht moet hebben/ om te behouden/ ende om aen te nemen: ghemerct dese dingen so qualicken moghen zijn deen sonder dander/ als een berch sonder dal.

Nademael de Consistorianten nv selve sulcx soo onbedectelicken belijden/ te weten dat de macht vant aennemen ende af setten der Dienaren Ouderlingen ende Diaconen staet by de magistraet: so ist voorwaer verwonderens weerdich dat de wedersprekeren/ de magistraet tot Leyden/ so onwijsselicken bestaen te beschuldighen/ om tghene te doen/ dat sy beschuldighers selve bekennen dat de magistraet macht heeft om te doene.

De selve magistraet heeft (sietment wel te recht inne) noch al meerder macht dan de voorschreven. Indien men niet en wilt segghen/ dat de selve gheen macht en hadde/ anno lxvi. een Religie/ hem doen gantsch vreemt zijnde/ toe te laten/ ende nv anno lxxii. gantschelicken aen te nemen/ te weten de ghereformeerde Religie. Maer dit achte ick wel/ sullen de wedersprekeren (des magistraets partie in deser zijnde) hem wel wachten te segghen. Want so de magistraet in sulck toelaten ende aennemen ghedaen heeft/ boven tgene in haer machte stont: Wie sal moghen negeren/ dat sy de gereformeerde Religie tonrecht gheadmitteert ende gheaccepteert hebben?

Hadde dan oock te dien tijden/ de magistraet de macht om te eligeren ende accepteren sodanige Religie alst hem goet dochte/ te weten die vander Confessie/ ofte de ghereformeerde/ so en can nv haerlvyder vermoghen/ in veel mindere saken/ te weten int eligeren ende accepteren van den Kerckendienaren iae vande ordeninghe der Kercken niet minder wesen. Dese ordeninghe is anders by den Switsers/ anders by die van Geneven/ ende anders by dese Consistorianten.

Hier wt moet nv volghen dat twee van dese drie in dese kerckelicke ordinantie dolen: of men moet bekennen dat desen aengaende / gheen expresse verclaringhe en wert ghevonden inden nieuwen testamente ende datse mitsdien vry is. Het eerste en sal niemant vã dese Consistorianten segghen het tweede sy dan warachtich. So machmen dan oock sonder misdoen twijfelen welcker ordonnantie vande voorschreuen drie / de beste / of de Heylighe Schrift conformste is. So mach dan oock de Magistraet tot Leyden self verkiesen / de Geneefsche / of de Zwitsersche / of de ghereformeerde.

Ten waer dan sake / datmen de Magistraet alreede soude willen dwinghen / hier inne te moeten volghen / de opinie der wedersprekeren / dat doch geen redene en heeft / eñ een openbare dominatie ouer de Magistraten soude zijn. Of is de ghereformeerde Kercke van meerder autoriteyt / dan de Geneefsche / of de Zwitsersche Kerckẽ zijn? Dat cannẽ noch niet segghen / so langhe de selue ghereformeerde kercke noch niet gheteelt en heeft / so vele hoochgeleerde Scribenten / als Caluijn / Beza / Viret tot Geneuen / Musculus / Bullinger / ende Gualterus in Zwitserlandt. Wat voeghe heuet dan / dat dese Magistraet van Leyden / door haerluyder opinie benomen soude werden / de macht / om te eligeren de imitatie vande kerckelicke ordonnantien / van Geneuen / van Zwitserlant / of vande ghereformeerde.

Soude yemant alhier subtilizerende / willen seggen / dat Leyden als ligghende in t Nederlant / hem behoort te accommoderen opte Nederlantsche maniere: so soude oock moghen ghesevt werden / dat de eerste ghereformeerde Kercken in Duytslant / in Zwitserlant / in Sauoyen ende in Vranckrijcke / elck ligghende in Lantschappen daermen de superstitieuse Roomsche kerckelicke ordonnantie hielt / de selue ordonnantie van Roomen oock hadden behooren te volghen / eñ hem daer na te accommoderen. Is dit waer / so hebben sy altsamen daer inne ghedoolt. Immers (wat loope ick buyten de Nederlanden) so behoorde de stadt van Antwerpen de Confessionsche ordonnantie / ofte kercke gheensins toegelatẽ te hebben. Ja de Magistraet van Woerden in Hollant selue / heeft dan gedoolt / eñ onbehoorlicken gedaen / int eligeren eñ accepteren vande Religie / mette ordonnantie der Confessionisten ouer een comende. Dit sullen de wedersprekeren geensins seggẽ. Maer wel (so icx houde) dat in desen meer is te lettẽ / op den naderheyt van den sinne der H. Schriftueren / dan op de naderheyt van tgebruyck der ghebueren.

Bouen dese voorschreuen saken / was noch een ander sware clachte ouer de Magistraet van Leyden / te weten dat die wilde / dat twee wten heuren op alle vergaderinghen der Consistorien present souden wesen. Hier af en souden hem die vander Consistorien / geensins beclaecht hebben: so sy luyden d'oorsakẽ wel haddẽ verstaen / die de Magistraet daer toe moueerde / te weten / tbeletten vander wedersprekeren beuonden muyterien / twisten ende kijuaedgen / ende sulcx haer quade manieren van doen / daer wt goede Wetten pleghen gheboren te werden.

De wedersprekeren sullen hier segghen / dat sy daer niet onrechts en handelen. Daer teghens seyt de Magistraet / dat sy luyden aldaer veel

onrechts

onrechts handelen. Maer hoet sy haerluyder seden ende handelinghen inder vergaderingen zijn onrecht/ of sy zijn recht: zijn sy onrecht/ en is daer niet meer van noode dan goede opsicht: zijn sy dan oock recht/ so en behooren sy des Magistraets ooge niet te blieden. Want/ die wel doet en vliet het licht niet/ maer die qualicken doet. Al gheheel anders dan dese Peeter Corneliss. met zijn adherenten (den Christen name voerende) hem hier inne betooné/ betoonde hem voormalen een Heydésche Romain in zijn antwoorde tot een architect. Dese architect sach datmen wt een ghebuyr huys sien mochte in des voorschreuen Romains slaepcamer: daerom hy den seluen presenteerde/ om seker cleyn loon te maken/ dat niemant vreemts tgesicht mochte hebben in zijn camere. Daer op de Romain seyde. Ick wil v thien malen so veel loons geuen/ condy mijn camer so doorluchtich maken/ dat alle de Roomsche borgeren sien moghen wat ick daer binnen bedrijue. Dat was van een doorluchtich man voorwaer/ een doorluchtige antwoorde/ vreemt vande meeninghe van sodanige menschē die als quaetdoenders het licht haten ende vlieden/ ende heymelicke conuenticulen beminnen ende versoecken.

Sodanigen of genoech diergelijcken meeninghe als inde voorschreun Romain geweest is/ was mede in eenen Joriaen Ypenss. Minister van Leyden anno lxvj. Want dese met belieuen van der Consistorie van selfs dede versoecken aen de Magistraet/ dat hem gelieuen wilde/ twee wt haerluyder collegie op elcke vergaderinge present te laten wesen. Nv en was doen ter tijt inde Magistraet niemant/ die affectie droech totte ghereformeerde religie. Des al niet teghenstaende liet hem de selue Joriaen Ypenss. vast beduncken/ dat die vande Magistraet/ comende in hare vergaderingen/ aldaer sodanigen Christelicken ordeninghe sien soude/ dat daer door in hemluyden mochte werden een lust om sodanighen religie aen te nemen. Dat was geuolcht des Heeren woort: laet v licht lichten voor den menschen/ op dat sluyden/ uwe goede wercken siende/ prijsen moghen uwen vader die inde hemelen is. So en schaemde hem Joriaen zijnder Godtlijcker meeninghen niet/ noch hy en vloot het licht oock niet/ als dese Peeter Corneliss. doet met alle die van zijnder factien zijn/ daer sietmen nv wel een merckelick onderschept/ tusschen desen Peeter ende den voornoemden Joriaen Ypenss.

Ick ben hier gheraeckt opte persoon van den seluen Joriaen/ twelck my hier doet stellen zijn oordeel van dese Peeter Corneliss. Dese waren beyde onder des van Aluen Tirannie/ ghelogeert inden Helm binnen Leyden/ daer geuallē is/ wt eenige voorgaende redenē dat Joriaen Ypenss. den seluen Peeter Corneliss. onder ooghen seyde dese of ghelijcke woorden: Ach welcken adder of slange sult ghy noch zijn de ghemeynte Godes/ dier tijt als God de genade sal gheuen dat het licht des Euangeliums aen den dach coemt. Welcke Joriaens Prophetie van Peeter Corneliss. hy Peeter effectuelickē so warachtich heeft betoont/ dat Joriaens voorschreuen segghen maer een gheschiede Historie/ dan een toecomende Prophetie schijnt gheweest te zijn.

Maer het voorgaende propoost weder opnemende daer het gelaten was/ meyn ick wel dat dese Peeter Corneliss. met al zijnen aenhangeren niet

 ren niet

ren/niet gheerne de opinien van mijnen Heeren Caluijn en̄ Beza/ noch
voor tgebruyck vande stadt van Geneuen in dese sakē souden willē seg-
gen onrecht te wesen Ja dat sy niet en sullen lyden/datmen int naervol
gen van dien niet swaerlickē en mach sondigen. Men lese Caluinum en
X Bezam elck in een haerlieder missiuē/daer van extract hier achter is ge-
Y stelt onder de letterē teene X tander Y. Daer salmen beuindē dat sy het
selue/dat de Magistraet tot Leyden/in dese sake mede voor heeft/voor
behoorlick ende nut prijsen. Siet nu (Leser) hoe verde alle sulcx nu is
verscheyden van deser wedersprekeren seggen/te weten dat de Magi-
straet hem niet en heeft te bemoeyen mette kerckelicke saken.

Pieter Cornelisz. metten zijnen inden onderschept den Heeren Staten
Z ouergegeuen/hier naer onder de letter Z bewesen/seggen daer selue des
Ouerheyts ampt te zijn/dat sy in tijden van twist ende scheuringhe/de
kerckelicke vergaderinghe beroepen/ en̄ so vele de uterlicke action aen-
gaet/presideren sullen. Dit hebben oock de Heeren Staten metter daet
gepractizeert/ en̄ gedaen in dese laetste vergaderinge self inden Haghe:
daer sy twee Raden ordinaris vanden houe van Hollant by schicten.
Waerom en soude dan de Magistraet in tijden van vrede/daer niet pre
sent mogen wesen om kijuerijen/twisteryen/en̄ muyteryen door de au-
toriteyt van haerlieder presentie te mogen precaueren: Sekerlick ten is
geen minder deuchde en̄ noot twist te verhoeden/ dan neder te leggen.
Ende de magistraet en behoort in tverhoeden van quade/ niet sor-
ghelooss te slapen. Sonderlinge noch/daer de voorgaende mishandelin
ghen der Consistorien den Magistraet daer toe wettighe oorsaken heb-
ben ghegheuen/ghelyck tot Leyden gheuallen is.

Maer wat schade mach de Consistorie doch daer af comē/datter twee
uyt en̄ van weghen de magistraet (openbare professie van hare Religie
doende) present zijn in hare vergaderingē/sy en deruē niet vreesen voor
clapperie/want de secreten vander Stede zijn hemluyden vertrout. Sy
en deruē niet vreesen voor achterhaelt te werden: want het zijn haer ey-
gen medebroederen/Ja mede lidtmaten selue. Handeltmē recht in hare
vergaderingen: sy mogent wel weten tot heur eygen stichtinge/en̄ eere
vander Consistorie. Handeltmē dan daer oock onrecht: sy behoorē te we-
ten tot verhoedinge vā quade en̄ tot beteringe vande Consistorie selue.

Daer hebdy nu (lieue Leser) opt cortste de historie deser beroerten tot
Leyden daer af men nu so grouwelicken Tragedie bestaet te versieren.
Hier af zijn alle dese moeytēs gesprotē en̄ hier uyt mach elck licht merc-
ken/hoe lichtelick de wedersprekeren (so sy onpartijdich waren) desen
handel tot stilder rusten ghebracht mochten hebben/ so syluyden hem
eenichsins geuoechlickē hadden willē dragen/en̄ so onbeschaemdelicken
de magistraet niet en hadden gedrongen/haer wettige autoriteyt wet-
telicken te beschermen teghen desen rumoerschen Peeter Cornelisz. met
zijnen adherenten/diese poochden met voeten te terden. Waerom syluy-
den siende dat de magistraet hemluyden dese nieuwe/ende al te groote
macht niet en wilde toelatē zijn met sulcke hare ambitieuse en̄ muyter-
sche doleantien geloopen aen zijn Prin. Excel. rechts/of die zijnē dieren
tijt niet beters en wist te bestedē/ in hoochwichtige en̄ sorgelicke Lant-
saken/

saken/daermede zijn Prin. Excel. niet alleene beladen/maer swaerlicken ouerladen is: So beschreyden zijn sy in politijcke saken.

Jae dat meer is in haer eygen saken Want sy in sulc ontijdich beroepen van zijne Prin. Excel. al te luttel geconsidereert hebbē gehadt/ opt xiij. Articel van haer eygē Synodo/vant Jaer lxxiij. Dit hout inne: datmen niet lichtelick voor den hooger Ouerheyt en sal gaen/voor eñ al eermen voor de lage Ouerheyt het beste gedaē heeft. Want wat is doch tbeste dat sylupden in desen voor de lage Ouerheyt gedaen hebben? sy hebben huyden wederroepen/ tgene sy gisteren selfs begeerden. Sy en hebben de Magistraet/ hemluydē te gemoete gaende in allen/ in talder minste poinct niet willen wijcken. Sy hebben heymelicken gepartijdet eñ gemuytet/ om van Burgeren/ die eendrachtich waren/ partijdige/ eñ die gehoorsaem waren/ rebellē te makē. Hier toe hebben sy het schamele ambachts volck geloct/ Ja gedrongen om te hoorē de oproerige Predicatien van desen Peeter Cornelisz. de eerste oorsake/ eñ thooft van alle dese beroerten/ partijeschappen eñ muyterien. Dit is degelijcken in alles het beste gedaen. Mach dat het beste in alles genoemt werdē/ dat sy luyden met menichte van gheblogelde calumnien eñ stinckende achterclapperien/ de Magistraet tot Leyden ghenootsaect hebben/ omme by behoorlicke weghen daer inne te remedieren.

Wāt het is notoir/ als de Magistraet considereerde dat by dese quade bestdoenders/ sulcke onschamele eñ periculose logenen so openbaerlickē onder de goede gemeente gedivulgeert eñ gesemineert werden/ dat ter wettelicken wt stont te beduchten/ contempte vanden Magistraet byden licht geloouigē/ eñ verderflicke seditie bydē oproerigē menschen. So is de Magistraet gedrongen geweest om haren goeden name te defenderen/ eñ het gecommoueerde volck te appayseren/ haer goede ende rechte intentie in dese sake/ den volcke te insinueren/ door de Publicatie van tghene hier naer int lange onder de letter A a is ghestelt. Aa

Maer alle tselue heeft so weynich mogen beteren/ de bitterheyt van den voornoemdē Peeter Cornelisz. dat hem ooc sulcke versoetinge meer eñ meer heeft verbittert. Want dese Peeter hem seluen zijn staet/ de gemeyne ruste zijn conscientie/ Ja Gode selfs so gantsch vergeten heeft gehadt/ dat hy hem niet en ontsach de copie vandē brief by hemluyden vande Princ. Excel. aende Magistraet geobtineert/ vandē Predicstoel af te lesen voor den volcke/ ten minsten hem het inhout van dien te kennen te gheuen/ met vermaninghe dat het volck de Magistraet soude obedieren/ wanneer de Magistraet zijne Princelijcke Excellentie obedieerde. Twelck was te segghen: De Magistraet en ghehoorsaemt den Prince niet: ergo en zijt ghy niet schuldich de Magistraet te ghehoorsamen. Machmen in een Christen Predicant/ die schuldich is/ den volcke tot alle eendracht onder malcanderen/ ende obedientie onder de Magistraet te vermanen/ oock yet bedencken/ dat desen Peeter Cornelisz. Predicant minder betaemt/ dat hem meerder beschaemt en de dat opentlicker strect tot oproer/ seditie ende bederf van luyden/ steden ende Landen? De Magistraet tot Leyden/ verstaet wel wat obedientie sylupden heuren Stadthouder schuldich zijn: maer Peeter

 Cor-

Cornelisz. verstaet luttel wat obedientie hy den Heere Christo / ende ter liefden van Christo / den Wettighen Magistraet in politijcque saken schuldich is.

Want dese Peeter in gheene van zijne Predicatien af liet de oorsaken vanden geschille/ tusschen de Magistraet ende hem/ na zijn partijdighe meyninghe wt te legghen/ ende den volcke inne te planten. Ende dit al niet teghenstaende / hem tselue was verboden by de Magistraet/ op pene/ van als een oproerder ghestraft te worden. Want hy alle sulcx (als oock de Magistraet selue) verachte / eñ in sulck zijn oproerich Prediken/ hartneckelicken voort voer/ hem seluen daerinne/ als een vroom campioen met een welbehaghen iacterende. Ende om ymmers niet te versuymen dat tot seditie mocht voorderẽ/ so vorchde hy dan noch daer by/ dat hy achter wegen liet/ het bidden voor de Magistraet/ oock voor den armen.

Siende dus de sakẽ van Peeter Cornelisz. voortgaen/ van quaet tot argher / so waren die vanden Kerckenraet te rade gewerden/ den voornoemden Coolhaes met twee Ouderlinghen/ ende twee Diaconen aen hem te seynden/ omme hem (gelijck sy deden) broederlicken te vermanen/ ende te bidden dat hy ymmers den armen/ de ghemeente wilde recommanderen/ wijder dat hy by henluyden souden willen comen inde kerckelicke vergaderinghen/ omme ghesamentlicken te communiceeren/ van saken die tot stichtinge der kercken hadden mogen dienen/ maer en heeft alle tselue niet moghen helpen/ ghelijck hy tselue bespottelicken ende hartneckelicken af sloech.

Alle sulcx wert noch al een goede wijle met ghedult gheleden byde Magistraet/ op hopẽ dat dese Peeter Cornelisz. hem noch ten laetsten eenmael soude beraden. Maer siende hem van tquade in ergher voortgaen/ hebben sy den seluen Peeter voor hem ontboden. Daer verstont noch de Magistraet wt zijnen monde/ dat hy van dese saken in zijne Predicatien niet en soude connen swijgen/ oock der armen woort niet en soude begeeren te houden dan onder protestatie. Also is de Magistraet genootsaect geweest den seluen Peeter Cornelisz. als een seditieus man/ ende schandelick twistmaker/ te verlaten van zijnen dienste. In wiens plaetse sy wettelicken stelden/ een anderẽ vreedtsamen Dienaer/ die van te voren voor goet by de ghemeente gheapprobeert was / ende goet getuychnisse hadde/ van leer ende leuen/ hopende door sulck middel/ noch eenmael aende langh-ghesochte ruste / ende ghewenschte eenicheydt haerder Burgerie te geraken. Twelck onwedersprekelicken in haer vermoghen stont te doen/ door dien hy niet dan by prouisie / ende tot haer kennelicke wedersegghen toe was aengenomen gelijck voozen verhaelt is/ ende op dat hy Peeter Cornelisz. te min redene soude hebben hem te beclagen/ so was hem tzijnẽ versoecke toegeseyt/ dat hem zijne wedden euenwel het gantsche quartier Iaers/ daer hy maer ses of seuen dagen in ghetreden was souden volghen.

Maer so weynich als een moor zijn huyt ende een luypaert zijne vlecken can veranderen/ so weynich mochte dese Peeter Cornelisz. ruste ende vrede benaerstighen / de wijle hy nv so langhe tijden dat twistich

muyten

muyten/ende d'oproersche partyschappen hadde gehanteert/ eñ geseminéert binnen Leydē. Daerom hy nv siende hem daer toe het middel om meer te doen/ aldaer benomen te zijn/ heeft hy hē begheuen tot Voorschoten/ een Dorp ontrent een vre gaens van Leyden/ daer bestaet hy metten nacht vyant/ onder den goeden tarwe van eendracht door zijn beter ghesaeyt/ zijn quade zaet van vyantlicke tweedracht/ meer ende meer te zaeyen/ ende dit al wt zijnen eygē loope sonder eenighe wettige beroepinge te hebben/ hem verlatende opte onbeschaemde trotsicheyt van eenige zijne adherenten. Daer dese Catilina met zyne gheconiureerden/ die goede stede van Leyden/ hielt in een groote discordie. Twelck anders nerghens toe en tendeerde/ dan om dese sake tot oproer ende wapen te brenghen/ volghende de comminatien dickwils openbaerlicken daer van ghehoort. Om welcke so verderffelicke als schandaleuse quaden/ by alle behoorlicke weghen te moghē voorcomen de Magistraet tot Leyden/ met alle mogelicke sorghe eñ ernst ghearbeyt heeft ghehadt/ somen hier voren heeft mogen sien/ eñ oock noch daghelicx daer toe arbeydende is.

Maer of (dat God afkeere) alle sulcx niet helpende/ haerluyder ghetrouwe vlijt tot vreden/ door den lust tot oproer der voorschreuen twistgheesten/ sulcx mochte werden ouerwonnen/ dat het tot vorder dissidie ende onlust gheraecte. So protesteert de Magistraet tot Leyden/ mits desen voor Gode/ voor haer conscientie/ voor allen Magistraten/ ende voor allen liefhebberen van goede vrede/ dat sy luyden hem daer van houden onschuldich eñ onnosel/ als die in allen getrouwelicken haren staet volbracht hebbē/ int wettelick refuseren van eē nieuwe gheestelicheyts macht subiect te zijn/ eñ van een nieuwe Tyrannie ouer den conscientien aen te nemen/ also sy luyden volghens haren eedt van der stede gerechticheyt voor te staen/ oock volgens hare liefde tot des ghemeen lants vryheyt/ int stuck vande conscientien (wesende het eenige hooft stuck van dese bloedige innelantsche oorloghen) sulcken hatelicken slauernie der conscientien geensins met goeder conscientien en hebben moghen consenteren noch admitteren.

Ende of oock naermaels beuonden mochte werdē/ dat eenige ghecommitteerden op dese sake/ een quaet preiudicium haddē ghegeuen/ ofte dat oock by de Classique vergaderinge indē Hage ofte eldeswaer/ of by yemandē anders de voorschreuen Magistraet noch ongehoort wesende ten vollen/ yet soude mogē gesloten zijn/ tot haerluyder achterdeele (daer af sy als noch gheen kennisse en hebben) so verclarē sy luyden wel expresselicken mits desen/ dat sy alle sulcx niet en begeerē/ niet en behooren/ noch niet en denckē te obedieren. Maer dat sy luyden presisteren by sodanigen presentatie als sy/ diesaengaende/ aen dē Heeren Staten ghedaē hebben/ te weten/ dat naer dien by dē Heeren Staten naer voorgaende wettige deliberatie by den steden/ elc inden zijnen ghehouden/ op hare generale vergaderinghe opt poinct vande kerckelicke regieringe/ een generale ordonnantie ghemaect eñ de selue ouer al eenpaerlicken in twerck gestelt eñ onderhouden sal wesen/ de stede van Leyden hē daerinne den anderē Steden conformerē sal.

Wenſchende daer beneuē dat om/ deſen twiſt te aſſopierē/ ſodanige wijſe deſcheydenheyt gebruyct mach werden / alſmen ſiet voormaels tot Geneuē gebruyct te zijn geweeſt. Want men beuint/ datter tot anderen tijden aldaer verſcheydē queſtien/ tuſſchē de Magiſtraet/ eñ die vander Conſiſtorie gemoueert zijn geweeſt/ eñ onder andere/ gelijc Beza inde beſchrijuinge van het leuen van Caluijn touceert / hoe dat het hem begheuen heeft/ dat de ſelue Caluijn door eenich miſverſtant vā Geneuen vertrockē is naer Straeſburch/ alwaer hy byden E. Raet/ tot een profeſſoor der Theologien aengenomē zijnde/ heeft hy niet alleen met welgeuallē van alle de Doctorē opentlicken Theologiam geprofiteert/ maer oock met conſent van deſen voorſchreuen Eerſamen Raede (als hem billicken recognoſcerende) een walſche Kercke begonſt eñ de kerckelicke diſcipline geinſtitueert: zijnde nv de genoemde Caluijn (ſo geſeyt is) van Geneuen vertrockē/ heeftmen aldaer het broot des auontmaels (daer toe men voorgaēde ghemeen broot ghebruycte) wech ghenomen / eñ veraudert achtervolgende tgene datter int Synodo te Loſanen gereſolueert was/ in ongeheuelt of ongedeeſemt broot/ twelck oorſake was/ dat hem verſcheydē perſonen van de tafele des Heeren binnen Geneuen hebben willen af houden. Datmē nv deſe ſake by die/ inde balanſe leyt/ eñ eens onderſoecke/ de welcke meeſt wegende is / op dat yegelicken oordeelen mach om welcke ſake men billicker ſcheuringhe behoorde te maken / of om die/ of om deſe. Maer wat doet Caluijn hier tegens? verweet hy die ſelue tot afual eñ ſcheuringe? ſchelt hy de gene die ſulcx willen introduceren voor Godlooſen? eñ raet hy de ghene die daer toe ſcheenen te inclineren/ metten anderen gheen ghemeenſchappe te houden? maer nieuwe rotterien te maken? eñ buyten der ſtede te lopen? geenſins. Dan raet eenen yeghelicken wel ernſtelicken om een ſake die Adiaphore is/ geen queſti noch diſſidie te maken/ maer in de ware eenicheyt te blijuen.

Men vint van gelijcken dat beroerende de oneenſ heyt tuſſchen de Magiſtraet van Geneuen eñ de Conſiſtorie aldaer gereſen/ nopende ſeker perſoon de welcke by de Conſiſtorie gebannē/ ende by de Magiſtraet weder habijl gemaeckt was/ omme tot des Heeren Auontmael te comen/ de ſelue Magiſtraet van Geneuen hem daer op onderbraecht heeft/ niet van eenighe claſſen of Synodale vergaderingen/ maer aen de Magiſtraet van Zurich/ de welcke ſy der haluē drie poinctē voorſtelden. te weten/ ten eerſten: hoe den ban conform dē woorde Godes volgende de heylige ſchrift/ ende de ſuyuere religie/ te gebruyckē ſoude ſtaen? ten tweeden: of ſy niet anderſins dan by der Conſiſtorie en ſoude berecht connen werden? ten derden: watmē daer van in de kerc van Zurich hielt? op welcke ſake D. Henricus Bullinger aē Caluijn antwoort ſchrijuende onder andere woordē aldus vermaent. Wy vermanen v oock dat ghy voort gaet/ den Heere ghetrou te weſen/ eñ dat ghy alle ſaken matichtt/ op dat ghy door al te groote ſtrengicheyt die ghene niet en verlieſt/ de welcke de Heere (die tgheroockte riet niet en breect/ noch tſmokende vlaſch niet en bluſt) bewaert wilt hebben.

CONCLVSIE.

DE Leser heeft nv hier voren naecktelicken moghen sien/ wie de autheur is gheweest vã dese so schandaleuse discordie/ namentlicken den voornoemdẽ Peeter Corneliss. also mede wat oorsake hem daer toe gemoueert heeft gehadt te weten/ ambitie/ om te comen aen tgebieden ouer de Magistraet/ ende also het oude Romanische padt te wandelen/ tot een nieuwe/ maer een argher slauernie. Twelck hy metten zÿnen bestaet met openbarẽ onrechte vande Magistraet te benemen/ de authoriteyt vant aennemen/ behouden/ ẽ afsetten der Dienaren/ Ouderlinghen ẽ Diaconen. Insghelÿcx het bequame middel van des Magistraets presentie/ omme alle toecomẽde onraet ẽ questien te precaueren. Dit alles is hier voren so warachtelicken/ als eenvoudelicken bewesen. So dat mitsdien alle wettighe Magistraten hier aen desen Leytschen handel/ hebbẽ een claren spieghel/ daer inne sluyden hem saechtelicken aen een ander mogẽ spieghelen/ ende met rÿper aendacht aenschouwen het voornemen/ ende tbeleet van d'een ende d'ander partie: waer van d'eene met arghelist/ met een schÿn van goeden yuer/ ẽ met openbare inobedientie/ muyterie/ ende oproericheyt arbeyt/ om aen haer te treckẽ: maer d'andere partie sinceerlicken/ oprechtelicken/ ẽ met alle behoorlicke middelen waect om te behouden de macht/ authoriteyt ende het ghebiedẽ: dat alle wettighe politÿcke Magistratẽ (niet de Gheestelicke) competerẽde is. Twelck by elcke Magistraet gheconsidereert zÿnde/ oock licht by den seluen verstaen sal werden/ dat de Magistraet tot Leyden in desen voorstaet/ niet hare particuliere/ maer aller christelicker Magistraten algemeyne sake. Daer wt sluyden alsdan door dese aenvechtinghe/ die de wedersprekeren tot Leyden/ haer wettige Magistraet nv aendoen/ om de macht ẽ authoriteyt te becomen/ ghewaerschout sullen moghen zÿn/ teghen ghelÿcke laghen/ ẽ aenvechtinghen indẽ heuren/ daer mede so sy alsnoch niet belaecht en zÿn/ noch metter tÿt listelicken belaecht souden connen werden: Eñ dat sy daer beneuen oock veroorsaect moghen wesen/ om sonder vertrec ghesamentlicken ende wettelicken mette Magistraet van Leyden te helpen precauerẽ/ dat deser macht int domineren ouer alle Magistraten politÿcq/ sulcx niet toe en neme/ dat hem de selue des niet en beclaghen/ alst te spade zÿn ẽ sy ondervinden souden/ dat sy meynende van d'oude Tyrannie verlost te wesen/ hem in een ergher ionghe Tyrannie bestrict souden vinden/ ende alsoo niet te late en verstaen/ datmen met verderf van Landen ende Luyden gheuochten heeft/ ende noch vechtende is/ niet om de Tyrannie inder conscientien gantsch te verwerpen/ maer alleenlicken om die in een ergher te muteren. Twelck de barmhertighe God ghenadelicken wil voorcomen.

Hier by werden oock alle Christelicke herten vermaent/ ẽ hertelicken ghebeden/ dat sy hem aen dese oneensheyt tot Leyden/ niet en schandalizeren/ dat sy inde ware eenicheyt der Kerckẽ blÿuen/ dat sy

alle scheuringhen ende partijschappen vermijden/ende dat sy den almoghenden Heere met eenen ootmoedigen Gheest biddē/ Ja verbidden willē/ dat die van Leyden/ behouden een eygelicken zijn authoriteyt vereenicht moghē werden/ ghestadelick in eendracht volherden moghen ende den waren God also/ na dē beuele Christi ons Heeren/ weerdelicken/ heylichlicken/ ende eendrachtelicken/ dienen ende eeren moghen. Twelck ons allen verleene de Vader/ de Sone/ ende den Heylighen Gheest.

AMEN.

VOL-

VOLGHEN NV ALHIER DE BEWIISEN VAN HET GHENE HIER VOREN GHESTELT ENDE AENGHEROERT IS.

Ende al voren te comen totte particuliere bevvijſingen, hier vorens by de letteren gediſtingueert, en is niet onraedtſaem geuonden te openbarē in Nederlantſche duytſche tale, tgene D. VVolfgangus Musculus in deſer ſaken, by geſchrifte naer ghelaten heeft, ghenomen vvt ſekere zijn boeck, dat hy Locos communes geintituleert heeft, onder den tijtel vander Ouerheyt, ende eerſt het Capittel.

Of de Ouerheyt macht heeft de Religie te verſorghen?

Maer alſo wy in de handelinge deſer ſaken zijn ghevallen / ſchijnt van noode ghebraecht te werden / of het ampt des Ouerheyts toeſtaet ende eyghen ſy / ſorghe voor de Religie te draghen? Want van deſe ſake gheen cleyne twiſt en is wtſtaende. Inden eerſten wert dit wederſeyt ende verſaect / by den ghenen die onder den deckmantel van het voordeel der gheſmeerder clercken ende Papen niet verdraghē en willen / dat hare miſ bruycken gheſtraft werden: Daer naer by die met ketterien zijn beſmet / of den ketteren mede huylen. Dan wederſegghen of verſaken des op verſcheydene wijſen. Want d'eerſte begeeren van die vander Ouerheyt / dat ſy hare inſtellinghen voorſtae noch niemant eenighe vrydomme en vergunne / omme vande aenghenomen wijſe ende gheſteltteniſſe der Religie af te wijcken. Maer de laetſte willen ſeggen / tſelue oock het ampt des Ouerheyts niet eyghen te weſen / noch toe te behoorē: maer dat hem alleenlicken te verſorghen ſoude ſtaen / dat de alghemeyne vrede werde bewaert / wat oock eenighe gheloouen / andere niet gheloouen ſoudē moghen. Om dat de vermeynde Geeſtelicken / de opſorginghe der Religien / die vander Ouerheyt benomen / eñ hare Papen of Pauſen (ſomen die noemt) toeghelept hebben / ſien ende beclaghen wy ons al te ſamen / hoedanige eenē zee der quaetheden / door dien ouer de Kercke Chriſti is gheuloeyt ende ouergheloopen. Indien dan tghene de laetſte ſoecken / inder Kercken plaetſe mochte vercrijghē: wat ſouder doch inde gheheele Chriſten Religie / ſeker ende vaſt moghen blijuen? Hier dan is Satan geheelicken op dat de reformatie der Religiē / daer ſy noch niet innegeſtelt en is / belet: of daer ſy ewers innegheſtelt ſy / omme ghewoꝛpen mochte werdē. Maer wy houdent met die menſchen die daer leeren de verſorginge ende

Tvviſt van de macht des Ouerheyts in religions ſaken.

Des Religions verſorginge, coēt

opsichte der Religien niet wat/noch enichsins/maer eygentlicken eñ gheheelicken die vander Ouerheyt toe te comen. Twelck eenighe wijsen onder de Heydenen oock bekent hebben/ de welcke in de instellinge der gemeynten/de Religie deerste plaetse hebben ghegheuen. Sulcke menschen zijn wel Heydenen gheweest/ geen kennisse van den wech des Heeren hebbende: ende van zijn kercke of vergaderinghe gheheel vreemt zijnde: nochtans en hebben sy daer inne gheensins gedwaelt/dat sy meenden sonder onderhoudenisse van Godesvruchtichheyt ende Religie/ gheen der ghemeenten burgherlicken stant voorspoedelicken inne ghestelt/ende onderhouden te connen werden. Ende eenighe rechtsgheleerden hebben de selue gestelt vp de ghene die vande gemeene Heydensche wetten zijn/ daeromme dat wy oock door tbeleet onser natueren kennen eenen God te wesen/die wy gheuoelen/ dat met vreese ende eerbiedinghe gheacht ende ghedient moet zijn. Wie en weet dan niet/dat der Ouerheyt toecoemt/de middelmatinghe/niet alleene der ghestelder wetten/maer oock vande ghene die totter gemeen Heydensche wetten behoorden/de welcke alle ziele onderworpen/eñ macht des leuens ende des doots van bouen af ghegheuen is?

voorneme-licken die vãde Ouer-heyt toe.

Dat de Religie tot de Heydẽsche vvetten be-hoort.

Maer dien dan de waerheyt van dese sake/so openbaer sy/dat sy den Heydenen selfs oock niet verborghẽ en heeft connen wesen: en sal dees dan van ons niet behooren bekent ende omhelst te werden: ons (segghe ick) die door de kennisse Godes niet alleene de Heydenen/maer oock het volck des wets verre te bouen gaen? Eñ en derf niemant segghen/dat ons Christenen/in sake vande Religie niet te letten en staet/want het licht onser natueren wijser/maer tghene dat de heylighe ghescrifften ons voor schrijuen: de welcke daer toe zijn ghegeuen/op dat wy tot alle goede wercke onderwesen souden worden. Want hoe wel in die saken/die de geheymenisse van onse gheloone betreffen/het licht der natueren/niet en sy aẽ te sien/maer meerder de heylighe ghescrifften: soo en behooren nochtans die dinghen niet versmaet te werden/die door den Raet Godes natuerlicken onse herten inneghescreuen zijn/ghelijckerwijs die wet is/de welcke wy een wet der natueren heeten/wiens onderhoudenisse der Propheten/Christus/ende de Apostelen ons beuelen/ende daer van wy bouen onder den tijtel vanden wetten ghehandelt hebben.

En blijcket niet dat de macht die de Vader ouer zijn kinderen heeft/wt de Wet der natueren sy/de welcke de Heylighe Schrift oock beuestight? Wie sal dan ontkennen dat hem voor allen toecoemt/dat hy mette meeste neersticheyt ende sorghe hemluyden/te weten zijne kinderen/onderwijst in de ware Godsvruchticheyt/eñ des Heeren Religie/in de welcke alle haer salicheyt eñ eenighe welvaren gheleghen is? Den Enghel prees in Abraham dat hy zijn sonen gebieden soude/den wech des Heeren te bewaren/Gen. int 18. En isset dan geen aenhangsel vande Religie te ghebiedẽ/des Heeren wech te bewaren? Ende de Heere heeft alle de Israeliten/ende

Tstaet aen de vaderlicke sorge eñ macht, zij-ne kinderẽ inde vvare Religie op te voeden.

elcken

elcken van hem gheboden/ dat sy de woorden/ Deut. 6. Hoort Israel de Heere uvve God is alleen God, Ghy sult den Heere uvven God beminnen van alle uvver herten, van aller uvver zielen, eñ vvt alle uvver crachten, ende so voorts. Niet alleenlicken in haer herten bewaren/ maer ooc hare kinderen vertellen/ dat is/ wtlegghen ende inplanten souden. Inde welcke de somme ofte tcort begrijp der leeringen/ van het gheloof/ vande liefde/ eñ vande ghehoorsaemheyt Gods/ claerlické veruatet is: op dat wi sien souden wat de vaderlicke sorghe/ ende macht in Religions saken behoort te besorghen. So ghy nv de ouerheyt insiet/ waer voren sal dese anders ghehouden werden/ dan de opperste vader aller ondersaté/ wiés macht veel grooter is/ dan vanden Vader op zijn kinderen: Daeromme het haer meerder dan een Vader betaemt/ dat sy voor alles/ des Religions sorghe draghe/ ende dat sy de selue onder haren ondersaten/ innestelle eñ onderhoude. In des Vaders persoon zijn by alle de huysghenoten/ vaderlicke sorghe eñ voorsichtigheyt/ ontsich/ eñ macht te erkennen eñ te vreesen. Inde persoon vande Ouerheyt/ draghen hem dese dingen ouer. Hier is een voorsienige sorghe/ ouer alle hare onderdanen/ d'autoriteyt/ eñ het ontsich van hoocheyt/ daer sy alle dandere mede te bouen gaet/ macht om te gebieden/ ende wrake van alle onghehoorsame te nemen/ die gheen meerder opter aerden en can ghezijn/ namentlicken als recht hebbende te wijsen/ eñ erkennen ouer elcx leuen eñ doot. Waer door sy oock het swaert is draghende/ als een Dienersse der Godlicker wraken. En sal dan sodanighen hooghen aensien/ ende macht niet gheoorlooft wesen/ dat elck eenen huysvader in zijn huysinghe geoorlooft is? Salmé wt het ghebot Godes connen verstaen/ den meerderen niet toe te comen/ tghene dat den minderen toecoemt/ ons alder ghemeenen Vader niet toe te comen/ dat eenen huysouersten toecoemt?

Des Ouerheyts macht op haer onderdanen, is meerder dã des Vaders tot zijn kinderen.

Maer laet ons besien of de heylighe ghescriften die niet toe en staen. Moyses deerste alghemeyne ouerste vã Ysrael zijnde in het ampt/ niet des priesterdoms: twelc Aaroni te laste geleyt is/ maer des hoogermachts de Coninclicke macht ghelijck/ heeft onder het volc Godes de geheele religie beuesticht/ inne gestelt/ ia heeft selfs Aaroni/ eñ den anderé Leuiten voorghescreuen/ tgene sy doen/ eñ tghene sy weder laten souden. Waer inne wy openbaerlicken sien de sorge vande verhandelinghe der Religien/ meer toe te comen de hooghe Ouerheyt dan den Priesteren staet.

Des Religions versoringe staet de ouerheit meer toe, dan dẽ priesteren.

Yemant sal mogen segghen: Moyses heeft alle tgene dat tot de innestellinghe der Religien behoorde door tgebot Gods inneghestelt: hier op antwoorde ick. Tis waer: maer later redene gegeuen worden/ waer door dat God/ omme de Religie inne te stellen Aaroni die hy tot een priester gewijt hadde/ geen ghebot en heeft ghegeuen: maer tselue Mosi gebodé heeft/ wesende geen priester/ maer de hoochste Ouerheyt van Ysrael. Daeromme dan dat Moyses niet wt hem seluen sorghe voor de Religie gedragen en heeft/ maer door tbeuel Godes/ verschillet so vele dattet niet teghens ons en

Mosi ende niet Aaroni is de sorge eñ de instellinghe des Religions te laste gheleyt.

doet / maer dat het onse segghen meerder beuestichț ende beracht-ticht. Want daer wt wert openbaer dat het Gode so behaecht dat de sorghe vande Religie inne te stellen ende te regierē de Ouerheyt toe behoort / maer de bedieninghe den Priester / op dat hy die het Priester ampt bedient / haer dienaer sy / maer gheensins innestelder of regeerder.

Des Religions versorginge en is tot Eleazar dē priester, mer tot Iosuah als ouerste ghecomen.

Maer de doot Mosis / is de versorginghe der Religien met het ampt des Ouerheyts veruallen / niet tot Eleazarum den Priester / maer tot Jehosuah den sone Nun / niet vandē geslachte Leui / mer van Ephraim. Desen heeft de Heere beuolen dat hy de kinderē Israel de tweede mael soude besnijden / Cap. 5. Nv de besnijdenisse was het verbont teycken des almachtigen Godes / gantschelickē tot de Religie behoorende. Ten beuele van dese / so werde de arcke Godes vandē priesteren gedragen / so geschieden alle andere sakē totter Religien behoorende / so werden d'altaren gebout / so werde tvolck gheheylicht / so werde veruult al dat van Mose beuolē was. Hy en liet niet van alle tgene / dat Moses belast hadde ongeroert. Maer dedet alles openen / voor alle de menichte Israels / Capit. 8. De welcke hy oock beual / dat sy den Heere vreesen / hem van gantscher eñ ghetrouwer herten dienen / ende vreemde Goden wt tmidden van hem wech doen souden: ten laetsten heeft hy het verbont tusschen God ende zijn volck vernieut / de woordē des verbonts in tWetboeck Godes doen stellen / eñ een steen tot een ghetuyge van tgeslagen verbont opgherecht / int laetste Cap. In alle dese en wert van Eleasare den opperstē priester niet eens geroert / wiēs priesterdom hier en tusschē nochtās niet ledich en stont. Waer wt genoech blijct de opperste last van des religions saken te handelen / ende regieren / in de macht Jehosue geweest te zijn / als Ouerheyt: maer de bedieninge der priesterlicken dingen in den priesteren / wiens werc het was de gheboden Jehosue te ghehoorsamen.

Iosuah 5.2. Maeckt v steenē messen, eñ besnijt de kinderē Israels vveder ten anderden mael.

In vvat vougē des Ouerheyts eñ priesterscaps ampten in Samuele zijn gebleuen.

Jn de persoon vā Samuel / zijn wel het ampt des Ouerheyts eñ het ampt des priesterdoms in den anderē geuoecht gebleuen / maer de versorginge des religions regiment heeft hy ooc gedragen / niet als priester / maer als Ouerheyt / eñ die doen ter tijt in Israel gheen meerder en hadde. Dat de Ouerheyt Israel oordeelde eñ ouer alle ghemeene saken / so wel geestelicke als wereltlicke ordineerde dat de Priester offerde / dat hy voor tvolck badt / ende die leerde / heeft de Coninck Dauid (totten welcken van vromicheyts haluen alle Christelicke Ouerheyden tooghe moeten hebben) int xij. Capittel ernstelicken betoont / ende sulcx vande macht des religions saken te verhandelen ende regeeren. Ende verbeterende tghene / dat teghens de arcke des Heeren by tijdē vande Rechteren eñ van Saul te versuymelicken ghehandelt was / heeft hy de selue arcke op een eerlicker plaetse gestelt / 1. Para. 16. Heeft hy versocht dē Heere een huys te bouwen / ende een ordonnantie gemaect / ouer alle de kerckelicke diensten ende ampten / 1. Para. 22. 23. 24. 25. 26. Also hy wel wist dese eerste sorghe den Coningen eñ Ouerheyden eygentlicken

toe te

toe te comen/ende op dat den dienst Godts wettelicken soude werden onderhouden ende naergecomen/ heeft hy de selue tot sodanighen dienst inden tweeden Psalm vermaent/seggende: Ende ghy Coningen verstaet nv/laet v leeren/ghy die de aerde oordeelt/dient den Heere in vreese. Augusti. sept/ dat een Coninck den Heere dient anders naer zijn menscheilck wesen/ende anders naer zijn Coninckx ampt: gelijck hy een mensche is/ dient hy hem met een eerlick ende Godsalich leuen: so hy nv mede Coninc is/ dient hy den Heere met een behoorlicke cracht/ inne stellende een gebodt van des Wets gerechtichept/ende verbodt dat hier en teghens is. Salomon heeft oock de ouersorghe der Religien ghedraghen / niet alleenlicken in het bouwen vandẽ Tempel des Heerẽn/maer ooc inde selue te heylighen ende te wijen/2. Para. 6. Ende Aza de Coninck van Juda/ draghende des Religions versorginge / heeft alle de Afgoden van het geheele lant Juda ende Beniamin / midtsgaders wten Stedẽ des Berchs Ephraim/die hy inneghenomen hadde/wech gedaen/ ende heeft den Heere eenen altaer toegheeyghent / twelck voor het voorhof des Heeren was / 2. Parali. 15. Van ghelijcken heeft oock Josaphat de Coninck van Juda ghedaen/vanden welcken wy int 2. Par. 17. also lesen. Naer dien zijn hert eẽ vaste vertrouwinge genomen hadde tot de weghen des Heeren/heeft hy de hoochten ende boschkens wech genomen van Judah. Maer int derde Jaer zijns Coninckrijcx heeft hy van zijne Forsten/Benial/Abdiam/Zachariam/Nathanielem ende Micheam gesonden/op dat sy inde Steden van Jehudah souden leeren/ende met hem luyden de Leuiten/ Semeiam Nathaniam / Sabadiam ende Asael etc. ende met hem Helisanam ende Joram/priesteren/ende sy leerdẽ tvolck in Judah/ hebbende het Wetboeck des Heeren/ende ginghen in alle de steden van Judah/de ghemeente onderwijsende: Item int 19. Cap. Josaphat/heeft oock in Jerusalem ghestelt/Leuiten/Priesteren eñ Vorsten/wte geslachten van Jsrael/dat sy harẽ innewoonderen recht/ ende des Heeren saken oordeelen souden/die hy beuolen heeft/seghende: Sulcx sult ghy inde vreese des Heeren ghetrouwelic/ ende van oprechter herten doen. Alle v broederen saken / die tot v sullen comen / die in haren steden woonen / tusschen maechschap ende maechschap/waer dat geschille gheresen is vander Wet/ van tgebodt/van ceremonien of het wtwendighe ghebaer / vande rechtuaerdichmakinge: betoont hem op datse indẽ Heere niet en sondigen/ eñ den toorn Godes niet op v/eñ op uwen broederen en come. Maer Amarias uwe priester/ende hooghe priester/sal in dese dinghen/die den Heere betreffen voor sitten/etc. Hy gheeft wel de priester de voorste plaetse in de vergaderinghe der Rechteren / die van Godes saken souden oordeelen: maer daer beneffens en gheeft hy hem gheen macht/omme rechteren wten priesteren ende Leuiten te stellen/dan dese stelt hy seluer wt zijn Coninckliche macht/ende gebiet hem dat sy den Heere vresende van oprechter hertẽ oordeelen/ ende het ghemeene volc wt de wet des Heeren/wat hy hem ge-

Salomon, Aza, eñ Iosaphat hebben des Religions sorghe ghedraghen.

daen ende wat ghelaten most zijn/ wijsen souden.

Ezechias ende Iosias hebbē met een sonderlinge sorge des religiōs saken verhandelt.

Oock Ezechias een vande voorneemste Coningen de voetstappen Dauids zijns vaders naeruolgende/ heeft de meeste ende sonderlingste sorghe besteet/ tot de reformatie der Religien/ gelijckerwijs men sien mach int 2. Para. 29. 30. 31. Stracx metten beginne zijns rijcx inde eerste maēt des eerstē iaers / heeft hy de dooren van thuys des Heeren geopent/ ende bruyckbaer gemaeckt/ ende heeft den priesteren/ ende Leuiten gheboden hem te hooren/ gheheylicht te werden/ gheheylicht zijnde dat sy thuys des Heeren reynighen/ ende alle vuylicheyt van zijn geheylicht wechnemen soudē. Twelc gedaen wesende beual hem dat sy opten altaer des Heeren offeren/ ende een versoen offer voor alle Israels sonden souden doen. Heeft oock de Leuiten in thuys des Heeren gestelt/ met Cymbalen/ Harpen ende snarenspel naer de innestellinghe des Coninccx Dauids. Heeft oock oorsake geweest/ dat de ghemeente lof ende versoen offerhande in thuys des Heeren souden voorstellen. Heeft oock de heerlicke oeffeninghe des Paesschens opgehouden tot inde naeruolgende maent/ door dien dat tgetal of de menichte der priesteren tot de bedieninghe van dien niet ghenoech / ende het volck in Jerusalem niet vergadert en was. Heeft mede brieuen in gheheel Juda ende Israel ghesonden/ waer mede hy elck eenen tot den wettelicken dienst Gods te samen riep. Ghelijcke macht heeft Jozias de Coninck Judah ghebruyckt in religions saken / als te sien is int 2. Para. 34.

Holocaustum.

Dat de handelinge der onvromer Coningen de vvettige macht die de vrome ghebruyćt hebbē, niet en verhindert.

Maer dat nv de Coninghen van Israel haer Coninckliicke macht ghebruyckt hebben/ teghens de wet des Heeren met de ontheyliginghe van twettelick ghebruyck tot allerleye afgoderie / en can niet wechnemen de oprechte ē heylichste macht / vāde welcke de Goddelicke Coninghen ghebruyckt hebben. Men vinter vele die haer vaderlicke macht straffelicken misbruycken. Waer door nochtans niemant de macht/ der gheente sal begeeren te crencken/ de welcke op haer kinderen een billick opsien willen nemen. Daeromme en derf alhier niemant voortbrenghē het exempel der Godlooser Coninghen / de welcke so in Israel als onder de Heydenen den macht om de Religie te versorghen/ onvroom/ ende verdoemelicken hebben ghebruyckt/ niet dat sy de selue niet eenuoudelicken als Coninghen en behoorden te ghebruycken / maer dat sy die als onvrome Coningen niet en behoorden te misbruycken. Sy hebbē daer inne wel geuoelt/ dat sy oordeelden des religions sorghe hem voornemelicken toe te comen: maer werdē daerinne beschuldicht/ dat sy vā het voorgeschreuē woort Gods / tot de Heydēsche dienstbaerheyden af wijckende/ in de plaetse van des eenen ende waren Gods Religie/ der vreemder/ Goden afgoderie inneghestelt/ ende tvolck/ om die te volghen/ voorghoworpē hebben. Israel hadde zijne Religie van God seluer/ door Mosen geleuert: nv so stont het de Ouerheyt van het selue volck te versorghen / ende hem aen te dienen/ dat die onueranderlicken souden werden naer gecomen. Als

de Coninck

de Conine Josias tot het Rijck werde innegheleypt/ werde hem een boeck van des Heeren Wet inde hant gegeuen 2. Par.23. Volgende de Wet de welcke Deuter.17. staet.

Yemant sal moghen vraghen of het ghelooughe volck van een ghelooughe Overheyt berooft/ ende eene onvrome/ ende vande ware Religie vervreemt zijnde onderworpen werde beneffens wie de macht van des religions versorginge als dan wesen soude? Als Israel in Assirien/ ende Babilonien geuanghen/ ende der onvromer Coninghen macht onderworpen was? wien quam doen de versorginghe toe der warer Religien? hier op antwoorde ick: sy quam toe de Coninghen van Assyrien ende Babilonien/ wiens macht sy onderworpen waren. Haerluyder werck wasset/ so wel den Heere door wien sy heerscheden/ te verstaen ende te dienen/ als oock zijne ware Religie te versorghen ende inne te stellen. Maer dat sy anders deden was een onvroom mis bruyck/ vande goede macht in hemluyden zijnde. De welcke het volck niet ghehouden en was te gehoorsamen. Also en was Nabuchodonoser niet te gehoorsamen/ als hy het opgherechte beeldt ghebodt te aenbeden: maer most weder ghehoorsaemt zijn/ als hy met een openbare wtroepinghe verboot dat niemant den waren God/ den God Israels en soude lasteren/ Dan.3. Onder die onvrome Coningen/ ende die vāde God svruchtichheyt zijn vervreemt/ verualt des religions versorginghe tot de priesteren ende Ouderlinghen des volcx/ ghelijck doen warē Esdras/ Nehemias/ Zorobabel etc. ende die Rechters/ priesters ende Ouderlinghen/ van tselue volck gheweest zijn/ naer de gheuanckenisse tot Christi onses Heylands tijden toe. Als dese nv oock bedoruen waren is de macht van de Religie te versorgen/ ende daer inne te handelen/ by Christum seluer ouergghebrocht totten Apostelen/ ende den anderen Dienaren des woorts/ so langhe tot dat de Coningen ende Princen bestonden de waerheyt Godes te kennen/ in den Heere te gheloouen/ ende hem te dienen. Hoe dese hare machten ghebruyckt hebben/ is in hare wetten te sien. Indien dan noch Coninghen/ noch Princen/ noch priesteren/ noch Ouderlinghen noch seluer tvolck sorge en dragen/ omme de Religie recht te maken/ maer den wech/ die van twoort Gods is af wijckende/ inne loopen/ op dat de spreucke Jeremie.5. veruult mocht werden. Daer zijn gruwelen ende wonderdinghen inden lande ghebeurt/ de Propheten propheteren leughenen/ die priesteren iuychen daer op metten handen/ ende tvolck heeft sulcx lief/ en schorster anders niet te doen/ dan dat elcken huys vader zijn macht in de versorginghe der Religien in zijn huys ghebruycke/ ende dat hy de selue/ naer het voorgeschreuen woordt Godes te werck brenge ende onderhoude. So ghescheidet by tijden vande vaderen Abraham/ Isaack ende Jacob etc. Ende wat staet die luyden doch anders te doen/ de welcke onder het ghebieden van den Turck de Christen Religie als noch behouden?

By vvien des religions verlorginghe sy, daer de Overheyt on vroom, eñ van Godes dienst vervreemt sy.

Hoe des religions ver sorginghe tot Esdra Nehemia Sorobabele ende daer naer totten Apostelen sy gecomē.

Hoe verre de macht des Ouerheyt inde Religions saken ghelde ende streckende is.

Hoe verre des religiōs macht hē inder Ouerheyt verstreckt.

DUs verre hebben wy bewesen de versorginghe der warer Religien bysonderlicken ende al voren / die vander Ouerheyt toe te comen: Laet ons nv vervolghens besien / van tgene hoe verre ende wijt / hem de selue macht is streckende. Syluyden / diemen hedensdaechs gheestelicken noemt / ende wy luyden veel beter Papisten mogen heeten / zijn / als alle de werelt bekent is / in sulcken meeninghe / dat sy die vander ouerheyt in Religions saken niet wijder toe en laten / dan dat sy een beschermer ende wreker sy van hem / ende vande kerckelicke wetten / op dat dē kerckelickē stant onbeweecht mocht blijuen. Waeromme sy gantsch ontkennen de innestellinge of verbreydinge der kercken wetten / haer toe te comen / voor so verre sy Ouerheyt is: maer dat sy die gene toecoemt / die de kercke representeren (somen dat seyt) wiens decreten ende instellinghen de Ouerheyt / door haer achtinge vast / ende onuerbrekelicken onderhouden moet. Ende omme tselue te beuestigen / brengen sy voor de exempelen / ende voorgeschriften van Hieroboam ende Achab / Coningen in Israel / inde welcke de wrake Godes zijn straffe heeft betoont / om dat sy wt haer eygen beduncken / nieuwe manieren inde kercke Godes hadden ghehaelt.

Of de Ouerheyt alleenlick sy een vvreker, eñ niet een regeerder der Religien.

Deser lieder goetduncken en can ick niet prijsen: sekerlicken ten is den last des Ouerheyts niet / omme te onderstaē te doē dat Hieroboam ende Achab voorwenden: ende ick belyde gantschelicken / dat indien yemant wter Ouerheyt begonst te doen / dat sy luyden bestaen hebben / de sulcke souden swaerlicken sondigē ende waerdich zijn / van den Heere gheslagen te werden. Maer wat hebbē sy voorghenomen? hebben sy Wetten inne gestelt tot vorderinsse der kercken / door de welcke de ondersaten tot Godes vruchticheyt geleert / ende van onvromicheyt gheweert souden werden? Hebben sy eenighe nieuwe manieren inneghebracht / der welcker ghebruyck den geloouigen betamelicken was? Neen / sy en hebben van desen niet gedaen. Ende so sy sulcx gedaen hadden / sy en souden in geendersins van de macht (hem toecomende) afgedwaelt zijn geweest: Laet ons de H. Schrift selfs hooren / eñ daer wt leeren wat by hem ghedaen sy / eñ waer door sy de Godlicke wrake schuldich zijn ghewerden. Wy lesen int eerste der Coningen int 12. van Hieroboam:

VVat Hieroboam eñ Achab in dē Religien geport hebben.

Hieroboā.

Hieroboam heeft aldus in zijn hert gesproken / nv sal het Rijck wederkeeren totten huyse Dauids / indien dit volc opclimt / omme in thuys des Heeren te Hierusalem offerhande te doen / ende het herte van dit volck sal bekeert werden / tot Roboam den Coninck in Judah / haren Heer / ende sy sullen my dooden ende tot hem wederkeeren: Hier hooren wy wat sy gevreest heeft / eñ wat hy heeft willen voorcomen. Laet ons nv veruolghens hooren / wat hy ghedaen heeft / wat Wetten / wat gewoonten hy inneghestelt heeft / of sy niet

dan

van nieuwe/maer niet veel eer ondeuchdelicke/ende twoort des
Heeren wederstrijdende/en zijn geweest. Ende met voorbedachten
raedt (sept de Schrift) heeft hy twee gouden calueren gemaect/ eñ
tot hemlupdẽ gesept: en wilt niet meer tot Jerusalem opgaẽ. Siet
O Jsrael/siet uwe Goden de welcke v wt Egipten lant ghelept heb-
ben. Ende heeft het eene gestelt in Bethel/ende het andere in Dan/
ende tselue woort is tot sonde ghewerden. Want het volck is ghe-
gaen omme tcalf te aenbedẽ/tot in Dan toe. Ende hy heeft kerckẽ
inde hoochten ghemaect/ende priesteren van de minste des volcx/
die vande kinderen Leui niet en waren: ende heeft eenen solennelẽ
dach inne gestelt/te weten den xv. dach der achtster maent/in ver-
ghelijckinge van het hoochtijt dat in Judah onderhouden werde.
Ende het altaer opclimmende/heeft van ghelijcken in Bethel ge-
daen/op dat hy zijne calueren die hy ghemaect hadde/ offerhande
dede. Eñ hy heeft in Bethel priesterẽ ghestelt ouer de hoochten by
hem ghemaect/ ende is het altaer dat hy in Bethel ghebout hadde
opgheclommen/den vijfthienden dach der achtster maent/ die hy
in zijn herte versiert hadde/eñ heeft den kinderẽ Jsrael een hooch-
tijt ghemaeckt/ende is den altaer opgheclommen omme te roock
offeren. dit ghetuycht de Schrift van Hieroboam/waerinne claer-
licken te sien is / dat hy der wraecke Godes schuldich sy ghewer-
den/niet daerom dat hy de kerckelicke wetten eñ nieuwe manierẽ
heeft inne ghestelt. Mer daerom/ dat hy door een boosen voorraet
vanden warẽ dienst Godes afwijckende/ eẽ snoode/ ongoddelicke
eñ afgodische religie verdicht/ ende Jsrael voor ghestooten heeft.

Wy lesen aldus van Achab int eerste der Coninghen 16. Ende Achab.
Achab dede boosheyt int aensicht des Heeren/bouen alle die voor
hem geweest waren: noch ten was hem niet genoech/dat hy wan-
delde inde sonden Hieroboam des zoons Nabath: Maer heeft bo-
uen dien te wijue ghenomen Jezabel de dochter Methaal des Co-
ninex van Sydon. Ende hy gingh ende diende Baal/hem aenbe-
dende/ende hy stelde den Baal eenen altaer in Baals tempel/ de
welcke hy in Samarien ghebout hadde/ende hy plantede een ha-
ghe of boschken. Ende hoopte zijne wercken op / ende vergramde
den Heere/ den God Jsraels bouen alle Coninghen Jsraels / die
voor hem gheweest waren. Dit is ghesept van Achab. Maer wie
en siet niet / dat hy daeromme niet ghestraft en werdt/om dat hy
yet/beroerende des Heeren Religie / inneghestelt / ende de wetten
daertoe behoorende vercondicht heeft: maer dat hy teghens Go-
des wet/de afgoderie heeft gheuolcht / niet alleene die / de welcke
Hieroboam hadde verdicht / maer oock de ghene daer Baal mede
ghedient werde. Dauid/ Salomon / ende Ezechias hebben inder
Religien eenighe ordeninghen ghestelt/ niet alleenlicken vry van
straffe/maer oock met lof/ ende prijs / want sy niets en hebben in-
negestelt/twelck de Wet des Heeren wederstreet: maer veel eer so-
danighe dinghen die daer mede ouer een stemmedẽ/ende die totte
eere des diensts Godes behoorden. Daeromme segghen de Pa-

 pisten

pisten seer oneygentlickẽ, den last die vander Overheyt niet toe te comen/ omme kerckelicken wetten inne te stellẽ/ op dat sy niet vallen en souden inde sonden/ ende dẽ ondergangh Hieroboams ende Achabs. Twelck sy dan recht souden seggen/ indien daer eenigen twist waer van ondeughende wetten/ ende ghewoonten / ghelijck als van Hieroboam/ ende Achab inne ghestelt zijn / de welcke hare Coninckliche machten schendelicken mis bruyckt hebben.

Dat by der Overheyt des Religions versorginghe, ẽn de innestellinghe der kerckelicke vvetten sy.

Wy dan gheuoelen hier van sonder eenighe veueynstheyt/ Aldus: Ghelijckerwijs beneffens eene deuchtsame Overheyt des religions overste macht/ ende versorginghe bestaende is / so is oock by hem de instellinghe der kerckelicke geboden / ende de reformatie of verbeteringe van die dingen/ die inde Religie vervallen zijn. De naturere vande wetgheuinghe selfs/ en lijdt noch en ghedoocht niet/ dat die luyden souden gebieden of wetten voor stellen/ by den welcken geen macht en is hare wette te beschermen/ ende van den wederhorighen straffe te nemen: ende dat sodanighe Overheyt de selve souden beschermen ende wreecken/ in wiens macht niet en soude zijn wetten te stellen/ die hy seluer soude beschermen. Die de macht heeft onder de menschen te ghebieden/ diens werck ist oock gheheel ende al/ van den overtreders der geboden straffe te vorderen. Ick weet dat het die vande Overheyt toecoemt/ dat sy niet alleen straffet de overtrederen van hare geboden/ maer oock die des Heeren ghebooden overtreden. Maer tis een ander saeck so der geschille is vande kerckelicke wetten/ de welcke niet wtdruckelicken van God/ noch van zijn Apostelen inne gestelt of vercondicht/ maer van menschen om de diensten der kercken innegevoert zijn. Alhier en betamet waerlicken niet dat sy/ die van minder autoriteyt zijn/ inde kercken wetten souden stellen / de welcke de hoogher macht souden moeten beschudden ende beschermen.

De alderminste sorte van menschen can oock de wetten beschermen / maer de selve inne te stellen / en can niemant doen / dan de hoochste/ door wiens autoriteyt ende hooch aensien / de minste tot ghehoorsaemheyt van dien werden ghedwonghen/ ende den welcken vandẽ Heere de macht gelaten is/ den ongehoorsamen te straffen. Dewijl sy dan die luyden/ die sy segghen de kercke te represen- teren/ toelaten de innestellinghe / ende vercondinge der kerckelicke wetten/ ende de Overheyt niet anders en laten/ dan de bewaernisse ende wrake: wat doen sy doch anders / dan dat sy de minste ende de onderdanen/ het bysondertste der hooger machten/ toe eygenen/ en tselve den meerderẽ/ den welcken alle sielen gehoorsaemheyt schuldich zijn/ ontnemen: ende de schickinge Godes also verkeren/ makende vande onderdanen wtgheuers / ende vande wetgheuers weder onderdanen?

Daer de meerderheyt is, daer is ooc de macht om te ghebieden.

So ghy vorder vraecht / waer den kerckelicken menschen / de macht van wetten te stellen her coemt / wat sullen sy doch connen by brenghen/ daer mede het gene dat sy so vermetelick versekeren by hem sal connen werden bevesticht? daer de meerderheyt is (segghen sy)

ghen sy) daer is de authoriteyt om te ghebieden / ende de anderen moeten nootsakelicken ghehoorsaem Recht / maer de meerderheyt is van Gode de Overheyt / niet den kerckelicken menschen / ghegeven. Sy becleden hem mette kercke / wiens macht sy segghen te bedienen. Maer de kercke en is gheen macht ghelevert wetten te maken / dan haer is veel eer belast een nederichept om te hooren / ende te ghehoorsamen. Hier op werpen sy voor / dat Christus sept. Segghet de kercke: ende indien hy de kercke niet en hoort / hy sy u als een Heyden / ende openbaer sondaer. Ick antwoorde daer op. De kercken Gods / en waren doen ter tijt / van gheen vrome ende ghetrouwe Overheyden voorsien. Waeromme dat de oordeelen / tusschen broeders ende broederen ghebruyct werden inde kerckelicke vergaderinghen / onder den Ouderlinghen / ghelijckerwijs ooc ghebeurt is inden Christen kercken die vander Apostelen gheplantet zijn. Maer dier menschē gesteltenisse is veel beter de welcke door de weldaet des Heeren Christen Princen / ende Overheydē vercreghen hebbē: beneffens de welcke de meerderheyt / de macht / de wetgheuinghe eñ de regieringhe / niet alleenlicken inden waerlicken / maer oock inden gheestelicken sakē is bestaende. Het is inder waerheyt de alder schandelicste dwalinge / datter vele van een Christelicke Overheyt gheen ander gevoelen en hebben / dan vande wereltlicke heerschinge / wiens macht alleenlicken bestaen soude inde kennisse der wereltlicken saken.

Segghet de kercke.

Sy segghen / tis noch billick noch recht / noch reden / noch God en heeft niet innegheſtelt / noch verordent / dat de gheheele / ende gantsche kercke gantsch gheene authoriteyt en soude hebbē / ende datmen tgheheele lichaem / minder soude toe staen / dan verschepdelicken eenighe of yeghelijcke lithmaten. Ende nochtans en cant niet gheschieden dat de gantsche kercke / over dit gheheele groote ampt voorsie. Waeromme soo isset van noode / dat inde kercken / ghelijckerwijs als in alle borgherlicke rechts gebiedē / in de plaetse van dit gantsche lichaem der kercken / eenighe vanden kercken werden vercorē / ende door haer authoriteyt bevesticht / omme den dienst waer te nemen / daer over hem de gantsche kercke eenmael ghestelt heeft.

Of den kerckēraet vvt het authoriteyt der kerckē recht ſy inne gheſtelt

Ic antwoorde tis billic / recht ende reden / dat de kercke hemluyden ghehoorsame / die van God hem gestelt is / dat sy haer laet onderwijsen / leyden / ende regieren / ghelijc een lichaem dat onder thooft staet / ende tselve gehoorsaemt. Tis mette menichte so ghestelt / dat sy eē leydsman van noode heeft / niet dat sy eenige macht soude hebben om te regieren / noch Godt en heeft zijne kercke also niet inne ghestelt / dat sy haer selven / met haer eyghen authoriteyt souden regeeren: maer om gheregeert / ende als een cudde van den Herderen ghelept te werden. Sy meenent gantsch vreemt / ende ongehoort te wesen / in dien men tgantsche lichaem minder soude willen toe staen / dan verschepdelickē eenige litmatē. Nochtans is thooft / voor so veel aēgaet de macht om te guberne-

ren/meerder vanGod ghegeuen/dan het vorder gheheele lichaem. Alleen Moſes heeft meer machts ende authoriteyts ghehadt/dan de gantſche Iſraelſche kercke. Aldus en iſſet niet vaſt tgene ſy ſeggen/dat de macht omme kerckelicke Wetten te maken/ wt de authoriteyt der kerckē tot hemluydē (die ſy verkieſt ende beueſticht) ſoude comen. Alle macht ſeyt de Apoſtel/is van Gode inne geſtelt. De kercke en can niemant ouerleueren/dat ſy ſeluer niet en heeft/ want ſy en heeftet niet ontfanghen.

Van tgene Paulus 1. Corinth.6. ſchrijft van de Rechteren, by de Kercke inne te ſtellē.

Yemant ſal nv ſegghen: Nochtans gheeft de Apoſtel 1. Corin. 6. den kercken macht/Rechteren te ſtellen/de welcke tuſſchen dē eenen broeder/eñ den anderen ſoudē oordeelen. Ick antwoorde: mē moet onderſcheyden tuſſchen den ſtant der kerckē/die doen ter tijt was/ende de ghene de welcke nv is/ghelijckerwijs ic hier te voren noch vermaent hebbe. Voorder ſpreect hy aldaer beſcheydelicken van de gherechts ſaken/de welck tot het ghebruyck/ende het onderhout van het teghenwoordige leuen behooren/ welcke oordelen ſy nv wereltlicke achten/ende vande kerckelicke afſcheydē. Indiē der kercken macht om te oordeelen hier wt enckelicke can werden bewesen/ſo moeſt hem de ſelue ghegheuen zijn/niet alleenlicken in kerckelicken/maer oock in wertelicken ſaken/ de welcke ſy der Ouerheyt nochtans geheelicken toeſtaen. Indien de kercke van Corinthen doen ter tijt Christelicke Ouerheyt hadde ghehadt/en ſoude de Apoſtel gheen reden gehadt hebben om te ſegghen/die inder kercken veracht zijn deſe ſtelt/want deRechters en ſoudē niet Heydenſch noch Wereltſch geweeſt zijn/maer Chriſtenen/vande welcke de gheloouighe bequamelicken gheoordeelt haddē connen werden. Maer alſo de Chriſtenen doē ter tijt onder een Heydenſche eñ ongheloouige Ouerheyt leefden/heeft hy hem vermaent dat ſy ſodanighe gheſchillen onder hem ſeluen ſouden beſlechten/daer toe eenige Rechteren verordineert hebbende/op dat ſy onder ſodanige Rechteren tot ſchande vanden naem der Chriſtenen niet ē ſoudē twiſten: waer wt men gheen ghewiſſen reghel en can trecken van recht/ende ghebieden der kercken/twelcke de Chriſten Princen/ ende Rechteren onderworpen ſoude weſen. So zijn wy dan van geheel ander geuoelen/dan die zijn/de welcke de Chriſten Ouerheyt de macht ontkennē/omme kerckelicke Wetten inne te ſtellen. Wer verſekeren vaſtelickē/dat alle de macht met de welcke autentijcke wetten ghemaect worden/die de ghemoeden der onderdanen bedwinghen/ſy zijn dan Burgherlick of kerckelick/toecoemt niet de kercke/dat is de menichte der geloouighen ende onderdanen/niet hare Dienaren in den woorde Godes/maer eygentlicken ende geheelicken der Ouerheyt/de welcke ouer haer onderſaten een volmaect ghebieden is ghegeuen. Der haluen ſy/die het ampt des Ouerheyts bedienen/inder Heyligher Schriftueren/Goden ghenoemt werden/welcke eerlicke naem wy niet en leſen/den prieſteren oyt ghegeuen te zijn. Self de reden/eñ de natuer van te guberneren/en can niet verdraghen/datter in een volck/twee autentijcke mach-

ke machten ſouden weſen/twee verſcheyden wetgheuinghen/ende heerſchappien/ ten waer dan dat deen den anderẽ de macht voor gaue/ gelijckerwijs alſſer in een lichaem geen plaetſe en can weſen voor twee hoofden. Laet de Heydenen eñ ongheloouigen/ de welcke in de eenicheyt des waerheyts niet en leuẽ/ mer inde verwerringhe der loghenen/ haer verſcheyden wetgheueren eñ Ouerheyden hebben/andere waerlicke/andere gheeſtelicke/ wiens geheele leuẽ wereltſch/ende wiens dienſt Gods/niet anders en is/ dan eẽ kerckelicke ſuperſtitie. De Christenẽ zijn alomme heylich/ den naem eñ de heerlicheyt Christi opgewijt/ende toegeheylicht/niet alleenlicken inden kercken/eñ kerckelicke ghewoonten/ mer in alle haer leuen/tot allen plaetſen/tot allen tyden/in allen dingen/in allẽ handelinghen eñ wercken: ſo dat volghende de vermaninghe vanden Apoſtel 1. Cor. 10. of ſy eten/of ſy drincken/of wat ſy anders doen/ ſy doent alles tot de glorie Godes. Ende totten Colloſſ. int iij. Wat ſy doen met woorden/ of met wercken/ ſy doent inden name ons Heeren Jeſu Christi ende God den Vader door hem/danckſeggende. Daeromme en mach ſulck onderſcheyt van kerckelicke of wereltlicke Rechten/by hem gheen plaetſe hebben: want in hem niet en is dat werelts ſy/ als een volck weſende/dat zijnen God ende Heere heylich is. Selfs oock de Ouerheyt is heylich/ niet werelts/ hare macht is heylich/hare wettẽ zijn heylich/ het ſweert der booſen eñ Godlooſen wreker/ende daer mede dat Gode den opperſten wetgheuer/rechter ende wreker/dienſte ghedaen wert/ is heylich. Selfs onſe lichamen zijn litmaten Christi/eñ onſe litmaten/Tempelen des Heyligen Gheeſts: eñ ons is beuolen Gode groot te maken eñ te glorificeren/niet alleene inden gheeſt/ maer oock met onſe lichamen/ 1. Cor. 6. Tmoet dan verre vande kercke Christi zijn/ dat ſy eenſdeels heylich eenſdeels onheylich ſoude weſen: Jnt aẽſien heylich/maer achter onheylich/ghelijc een Afgod/ twelck van voren een glants ende ſchoon ſchijn heeft/ mer van achteren van vuylicheyt/ende ſpinnecoppen gheweef/ veruloeckelicken eñ walghelicken is.

Tgroot verſchil tuſſcẽ de heydenẽ ende Christenen.

By de Christenen en moet geen ōderſcheyt zijn, tuſſcẽ geeſtelicke eñ vvereltlicke rechten.

Of nu yemant voorworp/ dat alle der Christenẽ leuen niet heylich en is/maer datter ſeer veele zijn die alder ongheſchictſte leuen/ om de welcke in een Christen ghemeente/ den wereltlicken wetten plaetſe ſoude moeten werden ghegeuen. Hier op antwoorde ick/tis waer/dat ghelijck in de menichte vande Christen ghemeente meerder quade menſchen zijn/dan goede/ ſo oock meer wereltlicke dan heylighe zijn/onreyne dan reyne/ de welcke door ſtrengicheyt der rechten/te ſtraffen eñ te bedwinghen zijn. Hier wt en volcht nochtans niet/dat de wetten van der Ouerheyt/door de welcke ouer de ſodanighe ſtraffe ghedaen/ende het lichaem der Kercken/ van der booſer ende onreyner menſchen doen/ende manieren gheſuyuert wert/werelts ende niet heylich noch kerckelic en ſoudẽ zijn. Want ghelijckerwijs als onſe aemtocht daer mede wy de vuylicheyt van onſe lichamen ſo ter noſe als ten monde wt ſnupten/ wt hoeſten/ ende

Oft om de vvereltlicken, de vveerlicke rechten by denChriſtenen plaetſe moetẽ hebben.

Ghelijckeniſſe.

ende wtwerpen/ daeromme niet onreyn en is / om dat ſy de onreynicheyt wt onſe lichaem verdrijft : ſo en zijn ooc de wetten niet wereltſch/ door de welcke der Kercken vuylicheden met de macht / eñ authoriteyt des Ouerheyts werdē wtgereynicht. Hoe ſalt werelts connen zijn/ twelck den Christenen niet en gedoocht werelts te weſen: maer de ſelue ooc tegens haren danc/ tot een heylich ſchijn des leuens dwingt? was het niet een wereltſch ſchendelick ſtuc / dat de Corinther met zijn ſtiefmoeder maech-ouerſpel bedreef ? ghewiſſelicken iae. Sullen ſy dan daeromme ſegghen / dat het woort van den Apoſtel/ daer mede hy hem gheboot wter ghemeente te verdrijuen/ een werelts en niet een Kerckelic oordeel ſy gheweeſt ? ſy/ die Kerckelicke wetten willen ingheſtelt te werden/ daer by de booſe eñ groue ſondighe menſchen vande gemeenſchappe der gheeſtelicker handelinghen werden af ghehouden/ ſullen die ooc segghē/ de ſelue werelts te weſen/ ende niet veel eer heylich ende gheeſtelic? eñ hoe ſullen ſy dan werelts connen zijn / indien ſodanighe wetten vander Ouerheyt werden ingheſtelt?

VVat het ſy kercke-lick te vve-ſen.

Sy zijn oock heylich/ ſegghen ſy/ die vande Ouerheyt ingheſtelt zijn / maer niet Kerckelic. Waeromme niet Kerckelick? want ſegghen ſy/ ſy en worden niet ingheſtelt vande Kercke ſeluer / of van den Kerckenraet/ by wien de macht vande Kercke beſtaet. Is dan alleen Kerckelic/ dat ghehandelt wert vande Kerck/ of van eenighe die wt ghecoſen zijn / door de macht der Kercken? wat ſalt doch connen verhinderen dat ſulcx niet ooc Kerckelicken en ſoude zijn/ dat noch vande Kercke ſelfs / noch wt haren name/ noch door hare macht ſy ingheſtelt/ maer dat by der Ouerheyt/ van wegen ende door de cracht Godes/ in zijne (te weten Godes) Kercke / tot oorbaer/ nut ende vordernisse van dien/ ende tot wederdruckinghe van het quaet/ ghehandelt / gheboden/ ende ingheſtelt wert? en ſullent niet ſchool wetten weſen / de welcke noch vande ſchole ſeluer/ noch van den Rectoor der ſcholen / maer vande Ouerheyt tot vordernisse vande ſchole werden ingheſtelt? ſullen gheen andere burgherlicke wetten weſen/ dan die vande burgeren ſelfs of door de burgherlicke macht ghemaect werden? tſy verre. Ghelijckerwijs met recht burgherlicke wetten ghenoemt werden/ de welcke by Keyſeren/ ende de andere Ouerheyden ten oorbaer vande burgheren ingheſtelt werden: ſo werden ſy met recht ooc Kerckelick ghenoemt/ de welcke tot vordernisse der Kercken van Keyſeren/ ende Ouericheyden werden gheboden. De ſpreucke der rechtſgeleerden/ en is my niet onbekent/ daer ſy ſegghen / wat yeghelicke ghemeente hem ſelfs in plaetſe van wetten ſtelt/ dat tſelue die ſtad eyghen ſy ende ſulcx burgherlick recht ghenoemt wort. Maer hier en tuſſchen ſo noemen ſy in hare onderſcheydingen alle Ouerheyden/ burgherlicke te weſen / die tſwaert voeren tot ſtraf van den boſen/ ghelijck ſy oock deſe hare wetten burgherlicke heeten: naer dien onwederſprekelicken is / dat niet alle Coninghen / Princen/ ende Ouerheden/ vande ghemeente/ ende de burgheren en zijn vercoren.

rozen. Dus langhe dan / hebben wy meerder dan recht sodanighe lieden geantwoort / de welcke de innestellinge der kerckelicke wetten / ontkennen ende wedersegghen die vande Ouerheyt eyghen te zijn. Laetse mer aenmercken der Christelicker Keyseren gheboden / ende besien of vele van dien niet kerckelick en zijn / daer sy ghebieden vande hooghe drieuuldicheyt / ende van het alle ghemeyne gelooue / ende verbieden datmen daer ouer opelicken niet en twistrede: Daer sy belasten van niet te herdoopen / van Beelden ende ghelijckenissen / van vierdaghen / van tghetal der clercken / so wel van de groote als vande andere Kercké / våde ordeninge der Bisschoppen ende opsienderen / eñ der anderen gheestelicken / vande Kerckelicke goeden ende saken / vande heylighe diensten / vande plaetsen der bedinghen / eñ andere diergelijcke dinghen / gantschelicken tot de dienst Godes ende de Kercke behoorende. Der Christen Keyserê Christelickê geboden.

Laet ons nv veruolghende sien / welcke onser religions saké der Ouerheyt coemt te versorghen. Want also voor alles de sorghe op haren hals leyt / omme de Christen Religie inne te stellen / ende te regeeren / strect hem hare macht wt / in tghene wy alhier sullen segghen. De Ouerheyt sal in religions saken versorghen.

Ten eersten / dat sy Kerckendienaren stelt daer sy niet en zijn / dat zijse seluer kiese / of by andere door haer ghebot vercoren zijnde beuestighe. Want ten betaemt niet / datter yemant inde Kercken eenighe openbare diensten bedient / sonder de authoriteyt des openbaren machts. Ghy sult segghen / maer daer is anders ghedaen inde eerste Kercké / inde welcke der Kercké opsienders vandé Dienaren ende tvolc vercoren werden. Jck antwoorde / sodanich was doen den stant der Kercken: dat de Dienaren niet anders vercoren en consten werden / door dien sy van een Christen Ouerheyt versteken waren / wilt ghy de gewoonte ende tghebruyc dier tijden wederhalen / haelt al voren weder de ghesteltenisse ende ghelegentheyt dier tijden. Kercken-dienaren.

Maer sy sal inde verkiesinghe der Dienaren wijslicken eñ met een groote voorsichticheyt handelé / niet anders soeckêde / dan dat de cudde des Heeré sy versorcht. Sy sal mannen verkiesen / die niet alleen vroom / maer bequaem zijn om te leeren. Sy sal simonie ergher als honden en slanghé vlieden. De manier van verkiesen sal sy ghebruycké / die den Kercken aldermeest vorderlicken sy. Ende also sy by haer seluen / tot allen dinghen hier toe behoorende / niet en sal connen ghenoech doen / sal sy hier inne thehulp eñ den dienst van ghetrouwe ende Godvreesende mannen ghebruycken / t sy de selue inden dienst des woorts / of in eenighe andere ordeninge zijn / op wiens schouderen sy dese sorghe nederleggen sal: so nochtans / dat sy kennisse draghe vande vercorene / ende die beuindende bequaem te zijn / met haer macht ende authoriteyt beuestighe. De ordeninge der Dienaren. De boose vveeren, eñ de tvvistige bedvvinghen.

Daer nae salse innestellen de ghereghelthey den der Dienaren / naer de noot der Kercké / op dat elc eene naer de mate by hem van den Heere ontfanghen / die cudde des Heeren ghetrouwelic diene /

het onnutte gespuys sal sy vande krebbe verdrijvẽ/ de sondigende Dienaren salse straffen/ eñ verbeteren/ die nv der Kercke met een schandelick leven ergherlicken zijn/ of met ongesonde leere verleyden/ sal sy van haren dienst verlaten/ de oneensse sal sy vereenigen/ de twistighe bedwinghen/ ende sal met grooter vlijt versorghen/ datter vrede ende eendracht tusschen den Dienaren onderhouden werde/ tot opbouwinghe der Kercken Christi.

Datter. gesonde leere inde kercken vverde bevvaert.

Daer naer sal sy met een gheduyrlick waken versorghen dat het woort des levens eñ des salicheyts/ naer de Evangelische innestellinghe Christi/ wettelicken/ bequamelicken/ eñ getrouwelicken de kercke werde voorgestelt/ waer aen onse gheheele leven/ eñ heyl gheleghen is/ eñ sonder de welcke de reden van alle regieringhen beswijcken eñ verdwijnen moet. Waer door het Israelitissche rijck bevolen werde/ dat sy het boeck des Wets ghestadelicken in handen draghen/ lesen eñ herlesen souden: van gelijcken behoort oock een Christelicke Overheyt/ het boeck des nieuwen Testaments gestadelicken te handelen/ eñ te lesen: op dat sy so veel te sekerder besorcht mach zijn/ der kercken de ghesonde leer voor te doen stellen. Hadden de Christelicke Overheyden sulcx ghedaen/ daer en soude in de Kercke Christi door de bederuinghe vande leere/ sodanighen zee/ van dolinghen ende verleydinghen niet overghelopen/ noch bevloeyt hebben ghehadt. Eñ och of de notelicheyt deser saken huydens daechs aenmercken wilden sodanige Princen/ de welcke hem vande reformatie der Religien beroemen.

De rechte bedieninge der Sacramenten.

Ten derden/ sal sy naer de leere/ de naeste sorghe te werck legghen aen de Sacramenten/ van Christo onsen salichmaker innegestelt/ dat de selve wettelicken/ betamelicken/ ende Christelicken werden bedient: ghelijckerwijs wy lesen/ dat van outs by de Christen Keyseren ghedaen is gheweest. Die ghene die wten Heydenen/ of wten Joden/ tot het Christen ghelooue bekeert souden werden/ heeft de Keyser Justinianus in Nouellis constitut. 144. Innegestelt eñ gheboden/ dat naer tverloop van twee Jaren eerst soudẽ werden ghedoopt/ op dat sy middeler tijt in den ghelooue onderwesen ende gheproeft mochten werden.

De kercke-licke ghe-bruycken.

Ten vierden sal sy ooc acht hebben opte Kerckelicke gebruyeken ende ghewoonten/ de onnutte/ ende veel meer de schadelicke gantsch wech nemen/ eñ de overvloedige af snijdẽ/ de onreyne suyveren/ de vervallene weder op helpen: ende de ghene die der Heydenen Religie ey ghener zijn dan der Christenen/ sonderlinge die met het woort Gods strijden/ sal sy verre verbannen.

De dienarẽ ende tvolc in behoor-licke plicht houden.

Ten vijfden sal sy met strafheyt der rechten/ so wel den Dienaren als het ghemeene volck/ in behoorlicke plicht onderhouden/ op dat/ die hare diensten ghetrouwelicken waernemen/ ende dese hem vlitelicken teghenwoordich laten vinden/ in alle Kerckelicke vergaderinghen/ tot het ghehoor des woorts/ tot de gemeenschappe der ghebeden ende Lofsanghen des Heeren/ eñ tot de bedieninghe der Sacramenten; mitsgaders dat sy hare kinderen vlijtelic-

ken

ken wtschicken/ omme inden Catechismo onderwesen te werden.

Ten sesten sal sy ouer de scholen gheensins de minste sorge nemen. Want hier wt connen de kercken groote vruchten ende profijten ghebeuren/ bysonder in dese onse tijden/ inde welcke alle tgene/ dat tot Godsvruchticheyt/ en̄ licht der kennisse dienen mach/ vast aen den dach coemt: mer sy moet voornemelick versorghen/ dat ymmers de ieucht niet onachtsamelicken en werde opghevoet.

Datrer goe de Scholen zijn.

Ten seuensten sal sy met goede wetten/ ende metten gheessel des tuchts opsicht hebben/ op alle harer onderdanen manieren/ sonderlinghe van Dienaren/ Ouersten/ Ouderlinghen ende alderhande amptluydē: bedwingende niet alleene ouerspel/ hoererie/ dronckenschap/ dieuerie/ moort/ en̄ allerley ghewelt en̄ boosheyt/ twelck oock Heydensche Ouerheyden doen: mer mede Godloosheyt/ lasteringhen/ ketterien/ kerckroof/ ende kerckversmadinghe ende verlatenisse.

De straffe der onderdanen.

Ten achtsten salse oock met een sonderlinghe vlijt/ sorghe draghen/ voor de geestelicke goederen/ niet gedooghende dat hier van yet verloren gae. Daer aen salse versorghē/ dat sy tot haer behoorlicken eynde/ wettich ende ghetrouwelick versterct werden/ op dat de Kerckendienaren bequamelicken moghē zijn gheuoet/ de arme weesen ende weduwen van onderhout moghen zijn versorcht ende tot alle andere behoeften/ en̄ noot der kercken mach zijn voorsien.

De kerckelicke goedē te bevvarē.

Yemant sal nu moghen segghen: hoe salt moghelicken zijn dat de Ouerheyt de versorginghe van alle dese dinghen/ beneffens de regeeringhe van Burgerlicken saken sal connen dragen? Daer op antwoorde ick/ sal sy den raet volghen van Jetro/ Mosis swager/ daer van wy Exodi int 18. lesen. Sy sal wijse ende Godvreesende mannen stellen/ inde welcke waerheyt is/ ende die de gierichheyt hatende/ de vroomheyt ende gherechticheyt beminnen. Sy sal haer last op de schouderen van dese verdeelen: so doch/ dat sy behoude wat dat het meeste sy/ maer dat de minder saken by dese verhandelt moghen werden. Hier toe zijn by sommighe Ouerheden eenige gherechts bancken verscheydelicken innegestelt/ alwaer van lichte saken tusschen den eenen broeder ende den anderen wert geoordeelt. Voorder zijnder Consistorien somē die noemt/ de welcke zijn als eenen kerckenraedt/ ende tgene tot goede manieren behoorlicken is. Mede zijnder in eenige ghemeynten school-ouersten by der Ouerheyt inne ghestelt/ die den last vande versorginge der Scholen zijn draghende. Door dusdanighe verdeelinghe gheschiet het/ dat de Ouerheyt de ouersorghe van alle dese saken can dragen/ terwijlen die diensten volbracht werden/ van eenige ghestelde Dienaren Rechteren/ versorghers ende School-ouersten. Mer de macht ende authoriteyt wert voor de Ouerheyt behouden. Nu so suldy moghen seggen/ wat wórter dan den Kerckendienaren de opsienders/ ende den Ouderlinghen ghelaten/ indient de Ouerheyt toe coemt te versorghen de Kercken/ de Dienaren/ de Leere/ de Sacramenten/ de ghewoonten ende t'uyterlicke ghebaer/ de Consistorie/

Hoe de Ouerheyts van beyts sal sorghe draghen.

VVat den Dienarē en̄ opsienders ghelaten vvert, indiē des religiōs versorginge d'Ouerheyt toe coemt.

de schole ende de gheestelicke goeden? dit beantwoorde ick. De bedieninghe wert hem ghelaten / waer toe sy vercoren / ende ghestelt zijn. De Overheyt en leert niet/noch en bedient gheen Sacramenten/maer dit doen de Dienaren/in der scholen en leert de Overheit ooc niet/maer de Schoolmeester. Inder Consistorie en oordeelt de Overheyt niet/maer die van haer totten seluen dienst ghestelt zijn. Ende nochtans is deser aller hoghe authoriteyt ende macht / niet vandẽ Dienarẽ/maer vander Overheyt: rechts als in een weighestelde huysinghe de authoriteyt eñ de macht/ van alle tghene datter te doen staet/den huysvader toecoemt/ van den arbeyt ende de bedieninge tot den hoofmeesteren eñ de huysgenoten: by dese onderscheydinghe wert den kerckendienaren ghenoech ghelatẽ. Ooc of sy hare diensten ghetrouwelicken/wijselicken ende oorbaerlicken bedienden. Twelc so sy doen / zijn sy double eere waerdich: eñ zijn in haren arbeyt by de hogher macht niet te verhinderen/ maer veel eer te helpen. Hem is bevolen de leeringhe des woorts/ niet de

Chrysostomus.

heerschinghe eñ hooghe authoriteyt/seyt Chrysostomus/ sy hebbẽ de plaetse van Leeraers/van raetsluyden/van vermaenders / niet van ghebieders der wetten ende instellinghen.

Hier moet dan wt volghen/ sult ghy segghen / dat alle dese dingen tot de Religie behoorende/inder kerckẽ gehandelt werdẽ/ niet door Goddelicke maer door menschelicke authoriteyt: ende dat de kerckendienaren gheen dienaers Gods maer des Overheyts zijn/ naerdemael ghy alle de versorginghe ende regieringe der Religiẽ/ des Overheyts macht onderwerpt. Daer nochtans de heylighe Schrift ghetuycht de kerckelicke diensten niet van de menschen/ maer van God te wesen / die in zijn Kercke ghestelt heeft / andere tot Apostelen andere tot Propheten/andere tot Evangelisten andere tot Herders ende Leeraers in der wercken bedieninghe/ende so voorts.

Ick antwoorde dat het woort des Evangeliums/ de Sacramenten / ende de kerckelicke bedieninghen van God zijn / en wederstrijt onse ghevoelen niet. Want of men seyde/ de Christen Religie is niet wten mensche / maer wt Gode / hier en volcht niet wt/ daeromme en behoort de Overheyt gheen sorghe van dien te draghen. Selfs de macht vander Overheyt is wt Gode / ende nochtans werden alle saken die daer toe behooren/ by de menschen bedient. De priesteren/ende de dienaren des ouden Testaments waren wt Gode / als van ghelijcken oock al zijne heylighe dinghen: dat heeft nochtans de vrome Coninghen niet verhindert van deste min haer sorghe te draghen eñ de Dienaren te stellen. Dat meer is / hier wt can de Overheyt meerder bevesticht werden / omme de Religie te versorghen/ Dat sy weet/sulcx vanden Hemel af innegestelt te zijn / datter vrome ende gheleerde mannen souden werden vercoren/die de leere des waren vromicheyts ende levens de Kercken Christi leeren/eñ Godes verborghentheyden wt deelẽ souden. Dit en volcht oock niet dat is sulcx vande Overheyt inne gestelt/

daeromme

daeromme en isset niet wt Gode/naer dié de Querheyt ēn Dienaers Gods ende hare macht/Godes macht sy: hoe en soudt wt Gode niet zijn/tghene dat doortghewelt zijnder machten/wel ēn wettelicken wert inne ghestelt? de leeringe Christi is wt Gode/zijn Sacramenten zijn wt Gode: de bedieninghe/daer door de selue verdeelt werden is wt Gode: de macht vande Querheyt door de welcke dese Kercke Christi wettelickē verhandelt/ende alle wederstrijdende sake verdruct werden/is wt Gode: ende yemant sal noch twijfelen/of de Kerckelicke diensten wt Gode zijn/indien sy vande Querheyt werden verhandelt: maer hy en sal niet twijfelen/indiē sy vande ghesmeerde Papen verhandelt werdē/geensins om niet/maer om glat ghelt: niet eenuoudelicken naer tvoorschrijuen Godes/maer verualscht/ende verre van twoort Gods verschillende: ende dat sy volbracht wert/niet tot opbouwinghe/maer tot vernielinghe vande ware vroomheyt/ende tot het alder schandelicste ghewin.

Van vvat gheuoelen D. Henricus Bullingerus dese sake aengaende sy, sal de goethertighe Leser mogen beuinden in zijn Huysboeck, inde ij. Decade het vij. Sermoon, daer hy mede met voorraet van dese sake handelt, achtende derhaluen onnoodich, tselue alhier by te voughen, aengesien het selue Huysboec nv al ouer langhe in Nederlantsche sprake ouergheselt, verscheydelicken gedruct, ende in eens yegehelicken handen is.

A

Extract wt Rodolph. Gualter. in zijn Homilien/op de wercken der Apostelen aldaer ghenomen/Capit. 1. verset 23. Homilia 9.

VVant also Petrus dese gheheele sake heeft willen betreccken aen de Kercke/en heeft hy het oordeel der Kerckē niet connen voorby slaen.

Ende onlangs daer naer:

Also is bysonderlingh gedencweerdich dat exempel vande eerste kercke/daer door wy vermaent werden dat de verkiesinghē ēn institutien der Dienaren des woorts ēn der kercken/niet in winckelen ende verborgentlick binnen priue-huysen van weynich menschen/maer opentlic vande kercke/ende ten aensien vande geheele kercke behoort te gheschieden/etc.

B

Extract wt Wolfgango Musculo in zijn Locos communes de ministris verbi Dei. tit. de electione.

MAer so ghy aenmerct de verscheyden gesteltenissen der Kercken/ghy sult moeten belijden dat het ghene in hem seluen is

Apostolighe/wettelijck/ghebruyckelick/ende eender vryer Kercken boechlic/den eersten tijt vande Kercke wel vorderlické was/maer deseo nse tijden niet/etc.

C

Extract wt Rodolph. Gualter. in acta Apostolorum/homilia 9. cap. 1. verset 23.

Oock eenighe van de ghene die hem den naem des Euangeliums beroemen/ende als reformateurs der Kercken gheacht willen zijn/en administreren de saken niet beter. Want dese ter wijlen sy (met redene) de Monicken ende Bisschoppen wt hare quaet ghebruycte possessien drijuen/so en restitueren sy nochtans de Kercke hare vrydomme niet/de welcke haer by de Tyrannighe regeeringe benomen was/maer administreren naer haer welgheuallen/tgene dat voortijden van Bisschoppen ende Monicken plach gheadministreert te worden.

D

Extract wt het Protocol of de tsamenspreking tot Embden/tusschen de ghereformeerden ende Mennonisten ghehouden. lxxx. sessie.

Menso een der ghereformeerden sept.

Opte derde vraghe oft wy oock nieuwelinghé tot predikers aen nemen? Daer op antwoorden wy/dat wy gheen macht en hebben om predikers te beroepen/of aen te nemen. Maer dat coemt toe de Ouericheyt ende der ghemeenten/die de Predicanté behoeuen. Eñ wanneer sy ons vande ghemeenten ofte vande Ouerichept toegesonden worden/dat wy de selue examineren eñ inder leeré ondersoecken sullen/so doen wy sulcx so verre sy goede ghetuychnisse haers voorgaende leuens mede brenghen. Ende daer naer als wy de selue dan inder leere onderwesen vinden/daer naer gheuen wy haer ghetuychnisse/aen die haer tot ons ghesonden hebben.

Noch wt het eynde der 76. handelinghe daer de voorschreuen Menso vraecht.

Ten tweeden/de wijle sy seggen dat de ghemeente de Dienaers soude verkiesen/of sy oock der Ouerheyt aen dese eñ andere plaetsen daer mede onder begrijpen? Ende wy segghen Jae.

Noch wt de 78. handelinghe daer de voorschreuen Menso sept:

Acto.8.14 Hier in bekenné wy ten eersten dat de ghemeynte Godes macht
Acto.14.23 heeft om haer Dienaers te verkiesen. Wanneer wy de ghemeente
Tit.1.8 Godes noemen/so sluyten wy der Ouerheyt ende haer ampt daer niet buyten/dewijle sy totter ghemeynte behooren/eñ de verkiesinghe der Dienaren helpt/eñ sal helpen voorderen/als een bewaer-
5.Mos.17 ster der Tafelen ende gheboden Godes/daeromme oock de Ouer-
18 heyt ernstelicken gheboden wert/tWetboeck altijt voor ooghen te hebben.

Noch wt de 79. handelinghe aldaer de selue Mensa/ antwoordende opte eerste der 8. vragen/ bi Peeter van Coelen voorgheftelt/ sept.

Wy vindt inde Schrift verschepdē wijsen om Dienaers te verkiesen inder gemepnte. Wāt Mathias wort door tlot vercorē: De Apostelen hebben de broederē eñ de menichte tsamē geroepē. Inde verkiesinge der outstē hebben sp de handē opgeheuē/ eñ haer bewillinge daer mede te kennē gegeuē. Euen daerom sept Paulus hebbe ic v in Creta gelatē dat ghp hier en daer Ouderlingē inden steden verkiesen sout. Daer wt te verstaē is/ dat de Apostolische ghemeente niet eenderlep forme op alle plaetsen inde verkiesinghe der Dienarē gehoudē en heeft. Daerom ooc de gemepntē hedē sdaechs die forme moghen houden/ de welcke sp alder best naer ghelegentheyt des tyts beuinden/ dewijle alle dingen tot opbouwinghe gheschien sullen/ inde ghemepnte Godes. So vele dese gemeente aengaet/ of schoon de outste vander gantscher gemepnte/ vercorē met raedt ende belieuen/ oock door hulpe ende bevorderinge der Ouerhept/ eenen Dienaer beroepen/ so wort doch de selue der gantscher ghemepnte/ eñ eenen peghelicken broeder/ so wel den armē als den rycken/ iae der gantscher Burgherschap te proeue voorghestelt: eñ oock eenen peghelicken vrp ghelaten/ so pemant een warachtich manghel mocht weten/ dat hp tselue voort brenghen mach/ al eer de Dienaer voor der gantscher ghemeente beuestiche wert.

Actor.1
Actor.6
Act.13.23
Tit.1.8
1.Cor.13
1.Cor.14

E

Extract wt Musculo in Loc.com.de ministris verbi Dei, tit.de electione.

Daerom en derf een Christen Dienaer van zijn beroepinghe niet twyfelen noch beroert zijn/ of die oock een rechte ende Christelicke beroepinghe soude zijn/ als hp alomme het Euangelie te prediken/ van een vrome Magistraet of Prince beroepen is.

Noch daer naer:

Derhaluen en sal een oprecht ende gherrou Christē dienaer/ haerlupder gheblaf niet achten/ maer te vredē zijnde met het ghetuych zijnder conscientien/ ende met de beroepinghe/ waer mede hp van een wettige Magistraet beroepen zijnde/ tot den staet om te leerē/ ghecomen is/ sal hp met eenen blpmoedighen gheest in twerck des Heeren voortgaen/ etc.

F

Extract wte Kerckelicke ordinantien van Geneuen/ ghedruct tot Geneuen/ Anno lxij. voor Artus Chauuin beginnende de selue Kerckelicke ordinantie/ ghelijck hier naer volcht.

In den Name Godes almachtich/ wp Syndiques/ clepnē ende grooten Raedt/ met onse ghemeente versamelt zijnde/ met het ghelupt der Trompette ende groote Clocke/ achtervolgende onse oude

ghewoonten/ ouerghemerct hebbende dat het voor allen saké een sake recommanderens waerdich is/ dat de leere van het H. Euangelium onses Heeren/ in zijn suyuerheyt wel bewaert/ eñ de Christen Kercke behoorlicken onderhouden sy/ met een goet regiment ende policie: oock dat de ieucht voor den toecomenden tijt wel eñ getrouwelicken onderwesen/ eñ het gasthuys tot onderhout van den armen in goeden state gheordineert sy: twelc men niet doen en can/ ten sy dan sake datter eene sekere regele eñ manier van leuen voorgheschreuen werde/ by de welcke yegelicken staet zijns ampts behooré souden mogé verstaen. So heeft dá ons goet gedocht het gheestelicke gouuernemét/ sodanich alst onsen Heere bi zijn woort vertoont eñ inneghestelt heeft/ tot een goede forme weder te brenghen/ omme by allen plaetse te hebben ende onderhouden te werden. Eñ daeromme hebben wy gheordineert eñ gestatueert in onse stadt ende rechts-ghebieden/ gheuolcht ende onderhouden te werden/ de naeruolghende kerckelicke policie: als wy sien dat de selue ghenomen is wt het Euangelium Iesu Christi/ etc.

Hier siet-men. vviẽs vverck het is, kercke-licke ordi-nantien te maken.

Volcht wient behoort de Pastooren te institueren.

Wy hebben gheuonden dat in desen best sy te volghen de schickinghe van d'oude Kercke/ ghemerckt het niet en is dan eene selue practijcke die ons vertoont is door de Schriftuere/ te weten/ dat die Ministeren eerst kiesen den ghenen diemen sal stellé int officie/ onsen Raet daer van verwittícht hebbende: daer naer datmen hem daer presentere: ende ist dat hijt weerdich beuonden wert/ dat hy ontfanghen werde ende aenghenomen/ etc.

Ende naderhant:

Wanneer hy vercoren sal zijn/ dat hy Eedt doe aen handen van de S^rie^: de forme van welcken Eedt eenen Minister behoorlicken zijnde/ sulcx is/ als hier naer volcht.

Ick beloue ende sweere dat ick Gode getrouwelicken sal diené/ inden dienst daer toe ick gheroepen sy/ zijn woort eenvoudelicken voortdraghende/ tot stichtinghe van dese kercke/ aen de welcke hy my verbonden heeft: ende dat ick zijne leeringhe niet en sal misbruycken/ tot dienste van mijn vleeschelicke gheneghentheyden/ noch om te behaghen eenighe menschen dier leuen/ maer dat ickt sal ghebruycken in oprechter conscientien/ omme te dienen tot zijn glorie/ ende tot profijt van zijn volck/ aende welcke ick verplicht ben.

Ick beloue ende sweere ooc te onderhouden de kerckelicke ordinantien/ so die gepasseert sullen wesen/ byden cleynen/ grooten/ eñ generalen Raet deser Stadt: ende in tghene dat my aldaer te laste ghelevt is/ om den ghenen die gefeylt hebben te vermanen/ my ghetrouwelicken te quijten/ sonder plaetse te gheuen eenigen haet/ gunste/ wrake of andere vleeschelicke lusten/ ende generalicken alle het ghene te doen/ twelck een goet ende ghetrou Dienaer behoorlicken is.

Ten derden so sweere eñ beloue ick de eere ende profijt vanden S^rie^, ende

Srie/ende vander Stadt te bewaren en̄ handthouden/ my daer toe so vele in my is/ bevlijtighende/ dat hem tvolc onderhoude/ in goeder vreden ende eendracht onder tgouuernemēt vande Srie/ ende gheensins te bewillighen in tghene dat hier en teghens soude moghen zijn/ maer te volherden in mijne voorschreuen beroepinge ten dienste als bouen/ so in voorspoedighe tijden als van teghenspoet/ tsy vrede/ oorloghe/ peste/ of andersins.

Ten laetsten beloue ende sweere ick/ onderdanich te wesen de policien ende statuten vander Stadt/ ende allen anderen te toogē een goet exempel van ghehoorsaemheyt: my gheuende so veel my aen gaet/ onderworpen ende ghehoorsaem de wetten ende de Magistraet/ so vele mijn officie sal toe draghen: twelck te segghen is/ sonder te preiudiceren de vryheyt die wi hebben moeten om te leeren/ als het ons God beueelt/ ende die saken te doen die onse ampt aengaen. En̄ alsulcx beloue ick de Srie/ ende het volck sulcx te dienen/ dat ick daeromme gheensins verhindert en sy om Gode den dienst te geuen/ den welckē ic hem in mijn beroepinge schuldich sy.

G

Extract wt Musculi Loc.com.de Ministris verbi, tit.de electione & ordinatione Ministrorum verbi.

Maer so wy in dese materie gheraect zijn/ meene ick wel dat het den Leser niet onangenaem sal wesen/ indien ick hier verhale hoe dat de Dienaren des woorts in dese vermaerde Kercke van Bern werden vercoren ende beuesticht. Als de noot der kerckē vereyscht om eenen Dienaer vercoren te werden/ so wert den Dienaren des woorts vanden Raet te kennen ghegeuen dat sy naer eenen omme sien die sy bequaem sullen oordeelen/ en̄ dat sy desen met ghemeene stemmen verkiesen/ ende daer van rappoort doen aen den Raet. Indient ghebeurde dat sy sulckē eenen verkiesen wiens geloone/ gheleertheyt en̄ leeringhe niet ghenoech bekent en sy wert hi van den Raet weder ghesonden totten Dienaren omme ondersocht en̄ tondersoeck ghedaen zijnde/ aen den Raet weder trappoort gedaē te werden/ hoedanich hy henluyden beduncт te zijn/ bequaem of anders. Indien bequaem so wert zijn verkiesinge vanden Magistraet beuesticht/ so hy tot eenighe Kercke ten platten Landen sal werden ghesonden: maer indien hy den Heere selfs inder stadt sal dienen/ so wert zijn verkiesinghe gebracht totten grooten Raet/ de welcke bestaende is wten gewoonlickē Raet/ en̄ wt eenige Burgeren vandergemeenten. Hier worden de stemmē vergadert met opheffinge der handē waer door de gene die vercorē is/ of beuesticht of ghewevghert wert. So is dan de verkiesinge beneffens de Dienaren des woorts/ maer de beuestenisse by den Raet. De Dienaer vercoren ende vande Magistraet beuesticht zijnde/ indien hy ten platten lande sal dienē ontfangt brieuē vande selue Magistraet/ de welcke hy brengt aen den Oversten dier plaetse: daer nae alst ghelegghen is/ wert hy inder Kercke daer hy den Heerē dienen sal/

voorgheſtelt ende ghepreſenteert/ maer hy wort gepreſenteert niet ſonder authoriteyt des Raedts eñ der kercken ordeninghe. Want tot die preſentatie werden gheſonden/eenen wten Raet / ende eenē Dienaer des woorts/ de welcke inde openbare predicatie den vercoren paſtoor in teghenwoordicheyt van tvolck / inneſtelt ende commendeert / ende dat niet ſonder ghebeden tot God / op dat de ſelue zijnen Dienaer geduerende den gantſchen loop zijns dienſts/ met de gratie zijns gheeſts gelieue by te zijn/ ten eynde hy de kercke hem toe vertrout/profijtelicken ende tot glorie zijns Naems ſal moghen voor zijn.

H

Extracten wten onderſcheyt tuſſchen de politijcke ende kerckelicke regeeringhen/ den Heeren Staten / by eenighe Miniſteren inden Haghe deſen Jare lxxix. vergadert gheweeſt hebbende/ouerghegheuen.

Het ix. Artikel.

Ten tweeden der Ouerheyt ampt is / de verachters ende verualſchers des Godlicken woorts/ ſy zijn dan kerckendienaers/publijcke of priuate perſonen/wt crachte haers ghebiets te dvvingen, om der kercken den wterlicken vrede te laten.

I

Het x. Artikel.

Ten derden der Ouerheyt ampt is den wterlickē menſche met wterlicken ſtraffe / dat is / de ghene die den wterlicken vrede der kercken verſtooren/met gheuanckeniſſe/aenden lijue / of met geltboeten te ſtraffen.

K

Extract wt het Synodus des Jaers lxxiiij.

Het xij. Artikel.

Om de confuſie ofte verwerringe te vermijden/ die wt der verkieſinghe des ghemeenen volcx beſtaen mochte / is beſloten dat de Dienaers des woorts/vander Conſiſtoriē / ter plaetſe daer ſy dienen ſullen/ beroepen ſullen werden. Doch alſo/dat hier in ſonder raduijs der Claſſique verſamelinghe/of twee of drie ghenaburde Kercken niet en gheſchiede/ende ſullen alſo de ghemeente voorgeſtelt werden/naer wtwijſen des xiiij. Artikels Embdant.

L

Extract wt het Huyſboeck Bullingeri / de vijfde Decade/het iiij. Sermoon.

Maer inde laetſte tijden daer na doe het volck dickmael twiſtich eñ oproerich was/inde verkieſinghe der Herderen/is de ordineringhe der Dienaren der ghemeynte/ghecomen op de ghene die wten Paſtoren of Herderen/wter Ouericheyt/eñ wten volcke daer

toe verordent waren. Deſe noemden of ſtelden dē volcke voor drie
ſonderlicke mannen/ wt de welcke die wtuercorē wert/ die de beſte
ſcheen. Hier van vintmen wat in Iuſtianiani Imp. Nouel. conſtit. 123.

M

Na dien mijne Heerē van ons wt ſake (haer E. daer toe mouerēde)
begheert hebben/ ende begeeren dat wy luyden haer E. Schrifte-
lick ouergheuen ſouden/ het Ampt der Ouderlinghen/ ende de H.
Apoſtel Petrus ons vermaent dat wy altoos bereyt ſouden zijn
rekenſchap te gheuen/ van de hope die in ons is/ hebben wy ſulcx
mijn E. Heeren niet weygheren connen/ ende gheuen daerom hier
mede cortelick te verſtaen. Dat het ampt der Ouderlinghen/ effen Acto.20
dat ſelfde ampt is die wy huydenſ daechs predicanten noemen/
want Ouderlingen ten tijden der Apoſtelen/ predicanten/ ende lee- 1.Thimo.5
raers gheweeſt zijn/ ende alſo daer na oock huydenſ daechs predi- 1.Pet.5
canten mede leeraers zijn ſouden/ dan wie gheē predicant ende lee-
raer is/ mach met recht gheen Ouderlingh zijn ofte genoemt wor-
den. Nv deſe predicanten/ leeraers ofte Ouderlinghen/ zijn ten tij-
den der Apoſtelen in twee deelen ghedeelt gheweeſt/ ende moghen
huydenſ daechs oock in twee deelen ghedeelt worden/ de eene heb-
ben gearbeyt/ ende arbeyden int woort ende leere (als het Paulus 1.Timo.5
noemt) dat is die prediken openbaerlick/ hebbende ſodanighe ga-
uen: de andere arbeyden niet int woort ende leere/ dat is/ prediken
niet inde ghemeynte openbaerlick: niet daerom dat zijt niet doen
ſouden moghen/ maer daerom dat ſy de gauen niet en hebbē (alſo
het niet allemans dinck en is) ofte noch niet daer in ghenoech ghe-
oeffent zijn. Deſe hebben in de Schriftuer verſcheyden namē/ niet
daerom dat haer ampt verſcheyden is/ maer daerom dat haer
ampt ſtreckende is tot verſcheyden dinghen.

Ouderlinghen worden ſy ghenaemt/ daerom dat ſy voor ande-
re Chriſtenen/ ouder/ dat is/ volmaecter zijn moeten inde kenniſſe
Godes ende zijnes Godlicken woorts ende willens. Want die een
ander leeren ſal/ met recht geleerder moetē zijn als die geleert wort/
als oock in allen ambachten ende hantneringhen te ſien is.

Predicanten worden ſy genoemt daerom ſy Gods woort predi-
ken het waer dan inder Kercken openbaerlic/ ofte inde huyſen by-
ſonder. Alſo worden ſy oock leeraers genoemt/ daerom dat ſy Go-
des woort leeren.

Deſe worden oock Biſſchoppen/ dat is/ opſienders ghenoemt/ 1.Timo.3
daerom dat ſy een goet opſicht hebbē ſouden op de ghemeente den
welcken ſy voorgheſtelt zijn/ dat de ſelfde met Godes woort/ ende
het recht gebruyc der Sacramentē/ recht voorſien mogen worden.

Regierders werdē ſy genoemt/ daerom dat ſy de gemeynte Go- 1.Cor.12
des door het woort Godes regieren: ſtraffende/ door twoort des
wets/ diē die ſtraf weerdich is/ trooſtende door de leere des Euan-
geliums/ diē die verſlagen eñ benaut in zijn conſcientie is/ leeren-

de den eenuoudigẽ/ vermanende die het weten/ dat sy tghene dat sy weten/ te werck stellen.

1.Cor.12 Hulpers werden sy oock ghenaemt/ daerom dat sy de arme blinde luyden die inde duysternisse sitten/ door de predicatie des Godlicken woorts helpen/ tot dat licht der ghenaden.

Acto.16 Daerom tot Paulo ghesept wort/ van een Macedonisch-man/ coemt ouer in Macedoniam/ ende helpt ons/ dat is/ predickt ons het woort/ daer door ons/ wy die in duysternisse ende in onwetentheyt sitten/ gheholpen werdẽ/ te comen tot het licht ende kennisse.

1.Cor.14 Ende also hebben sy meer andere verscheyden namen/ naedien haer ampt streckende is/ als Propheten ende Euangelisten.

Maer nv eyghentlick van dat de ghemeene man soude moghen onderscheyden die Ouderlingen die int woort arbeydẽ, dat is (als bouẽ gesept is) die so openbaerlic predikẽ/ van dien die niet openbaerlic prediken/ dan nochtans gelijcke wel eenen yder bysonder vermanen/ troosten/ straffen eñ leeren/ zijn die ten tijden der Apo-

Tit.2 stelen/ Apostelen ghenoemt gheweest/ ende naderhant Bisschoppẽ/ maer dese andere Ouderlinghen.

Ende tot onsen tijden werden die predicanten/ ende dese ander Ouderlinghen ghenoemt.

Also bedienen dese nv altesamen (als ghesept is) een ampt/ dan alleen datse hier in onderscheyden zijn/ dat dese openbaerlick inde

1.Timo.5 Kerck prediken/ de andere niet openbaerlick/ doch effen gelijck int bysonder te vermanen/ ende te leeren schuldich zijn.

De predicanten zijn schuldich breeder te doen/ aenghesien sy de gauen hebben/ daerom oock Paulus hen dobbele eere waerdich kent/ als dobbelden arbeyt doende/ de Ouderlinghen zijn nv alleen aen het een verbonden.

Dat dit nv also sy/ ghelijck wy hier bekent hebben/ ende bekennen/ sullen wy gaen met Godes woort bewijsen.

Actor.20 Aldus lesen wy Act.20. aen 17. verset. Van Mileten sandt Paulus na Ephesen/ ende ontboot die Ouderlingen der gemeente/ ende daer naer int 28. verset. seyt hy. So hebbet dan nv acht op v seluen eñ op de gheheele cudde waer in v de H. gheest opsienders ghestelt heeft/ om de vergaderinghe Godes te hoeden/ welcke hy met zijnen bloede vercreghen heeft. In dese woordẽ sien wy wtdruckelick dat de Ouderlinghẽ Bisschoppen/ ofte predicanten zijn. Paulus sept tot desen Ouderlingen/ datse de H. gheest tot Bisschoppẽ/ dat is/ tot opsienders ghesethecft/ dan Bisschop is eygentlick een Griect woort/ ende is so veel ghesept/ als een opsiender ofte wachter die vlytich acht heeft opt leuen der menschẽ. Item Paulus sept om de vergaderinge Gods te hoeden/ hoe salmen de vergaderinge Gods hoeden/ dan door het prediken des Godlicken woorts door straffen/ troosten/ vermanen/ etc. ende dit alles eyscht Paulus als wy sien vande Ouderlinghen.

1.Pet.5 Wyder lesen wy inden eersten brief Petri/ aen het vijf de capittel al-

tel aldus/de Ouderlingen die onder v zijn (seyt Petrus) vermane ick die een mede Ouderlingh ben ende ghetuyge des lydens Christi/ ende oock deelachtich der eerlicheyt die openbaer sal worden/ weydt die kudde Gods die onder v is/ die besorghende niet als wt bedwangh/ maer ghewillichlic/ noch om gheen vuyl gewins wille/ maer met een beweecht herte/ noch als heerschappie voorēde ouer het volck dat v beuolen is/ maer als die de kudde een voorbeelt ge worden zijt. Hier coemt eerst aen te mercken/ dat Petrus die doch seluer een Predicant was/ ende een leeraer/ hem een Ouderlingh noemt te zijn/ gheuende daermede te verstaen/ dat de Ouderlingen predicanten zijn.

Ten tweeden ghebiet hy hier mede dat sy de kudde Gods weyden ende besorghen sullen. Ende hoe wert de kudde Gods/ dat is/ de gemeente Christi besorget/ door die Ouderlingē? dan door prediken/ leeren/ vermanen/ straffen/ troostē/ etc. Aengaende die Apostel Jacobus daer lesen wy dus/ is daer yemant onder v cranc/ die ontbiede de Ouderlinghen der ghemeynte/ datse ouer hem bidden/ eñ hem saluen met olye. Siet wat dingen eyscht hier Jacobus van den Ouderlinghen? Namentlick/ bidden voor den crancken/ ende met olye saluen/ dat is/ met Gods woort troosten (want door den oly wil Jacobus Gods woort ende de leere des Euangelij verstaē hebben.) Hoe wel de Apostelen voor eenen tijt lanck dat wterlick smeeren met olye/ tot een teycken der gesontmakinge by den cranc ken ghebruyct hebben ghehadt. Iacob. 5. Marc. 6

Wijder hebben wy een seker argument 1. Thimo. 3. daer Paulus beschrijft/ met wat deuchden een Bisschop/ dat is/ opsiender verchiert zijn soude/ ende met wat deuchden ooc verchiert zijn souden de Diaconen/ eñ met wat deuchden oock verchiert zijn souden haer beyden wijuen/ daer hy de Ouderlinghen niet ghedenct/ gheuende daer mede te verstaen dat door dat woordekē Bisschop/ ooc verstaen werden de Ouderlinghen. 1. Timo. 3

Item inden self den brief aen het 5. Capit. aen het 17. verset/ de Ouderlinghen die wel regieren/ sullen dubbele eere waerdich zijn/ voornemelijck die arbeyden inden woorde ende leere.

Waer inne is die regieringe der Ouderlinghen ghelegen/ als in Gods woort te prediken/ Sacramenten te bedienen/ in vermanē/ troosten/ straffen/ etc.

Wijder dat hy seyt voornemelick die arbeyden int woort ende leere/ stelt hy wtdruckelic twederhande Ouderlingen als bouē bewesen is. Eñ wat verstaet hy door dese eere/ anders dā beloninge/ gheuende daer mede te verstaen/ dat die daer van geheel haer werc maken moeten/ ghelijc als die doen/ die beyde opentlick prediken eñ eenen yder bysonder vermanen/ meerder tot haer huys hebben moeten/ als die alleen eenen yeder bysonder vermanen etc. Want Paulus siet van stonden aen op dese woorden/ de Schrift seyt/ den Osse die daer dorscht/ en suldy den muyl niet toe bindē/ mede eenen arbeyder is zijns loons waerdich. Eñ leert also Paulus wtdruc-

 kelick/

kelick/dat ooc de Ouderlinghen die niet en predikē / so sy anders haer ampte recht doen sullen/daer van loon hebben moeten.

Aengaende de epistel tot Tito zynē Jonger/leert Paulus aldus: daerom heb ic v in Creta ghelaten/ dat ghy dat gheen dat gebreckelick is/souder te rechte brenghen/ ende in allen steden Ouderlinghen setten/ghelijck ick verordent hebbe. Dat Paulus hier door de Ouderlinghen predicanten verstaet/dat is openbaer/ende stemmē hier mede ouer een alle rechte Leeraers/die dese plaetse verclaren eñ wtlegghen/eñ brenghen oock ouer een die navolgende woordē/ dat hy dat hier vanden Ouderlinghen eyscht/ dat hy 1. Thimot. 3 van een Bisschop eyscht.

Aldus E. wyse eñ discrete Heerē/hebbē wy V. E. de beschrijuinge van het ampt der Ouderlingen wt Godes woort ghelijc wy opentlic hier vā geleert eñ gepredict hebbē alhier gestelt. Die Heer wil V. E. met zijne H. geest begenadigē/ daer met sy haer ampten betrachtende ouer het woort Gods/de hant houdē mogen/dat den seluen gelijckformich in allen stucken (so veel menschelicke swackheyt lijden can) gheleeft/eñ die gemeynte Gods/op die rechte ware Apostolische wijse mach bedienet werden/tot lof zijns Naems ende deser gheheeler gemeynte weluaert eñ salicheyt/ twelck als dan recht gheschieden sal/so een yder hem sal beneerstighē / dat hy zijn ampt/recht/wel/ ende Christelick bediene.

N

Extract wt de voorghemelde Kerckelicke ordinantien van Geneuen.

Volcht de derde ordre / de welcke is vande Ouderlinghen/ ghecommitteert ofte ghedeputeert zijnde/ byde Seigneurie totter Consistorie.

Haer offitie is acht te slaen op het leuen van een yegelickē/ vrien delicken die ghene te vermanē/de welcke sy sullen sien feylen / ende een ongheregheelt leuen leyden. Eñ daert van doene wesen sal/rapport te doen aen de vergaderinghe/de welcke gedeputeert sal zijn/ omme de broederlicke straffinghen te doen/ ende dat gemeenlicken te doen metten anderen.

Ghelijc dese kercke gedisponeert is / datmen verkiese twee wten enghen Raedt/vier wten Raet vande tsestich ende ses wten Raedt vande twechondert: lieden van goeden ende eerlickē leuen/ sonder verwit ende vry van alle suspicie: bouen alles Godvreesende ende hebbende goede gheestelicke wijsheyt: eñ men sal die so moetē verkiesen/ datter eenighe in elcke ghedeelte vander stadt zijn / om al omme het ooghe te moghen hebben.

Van gelijcken hebben wy besloten dat de manier om die te verkiesen alsodanich zijn sal: te werē dat den engen Raet auisere omme te noemē/die best daer toe dienen / ende de bequaemste diemen daer toe sal connen gheuinden: eñ om tselue te doen roepen de Dienaren om met hen daer van te communiceren. Daer naer dat sy de

ghene

ghene die sy geadviseert sullen hebben/ presenteré inden Raedt van
tweehôdert: dewelcke die sal beuestigê indiê sy die weerdich beuint.
Naer sy beuesticht sullen wesen dat sy perticulieren Eedt doen/
inder naeruolghende manieren.

Eedt van die vander Consistorie.

Ick sweere ende ghelooue achteruolghende den last die my ghe-
gheuen is/ te beletten alle Afgoderien/ Godslasteringhen: onghe-
schictheyden ende andere saken wederstrijdende de eere Godes/ eñ
de reformatie vanden Euangelie/ ende den gheenen dient behoo-
ren sal te vermanen/ naer my de ghelegenstheyt sal zijn ghegeuen.
Voorts/ als ick yet weten sal weerdich omme der Consistorien
aenghegheuen te werden/ dat ick mijn behoorlicke plicht getrouwe-
licken daer inne sal doen/ sonder haet of gunste/ maer alleenlicken
ten eynde dat de stadt mach zijn onderhouden/ in goeder ghescict-
heyt/ ende inde vreese Godes.
Voorts dat ick beroerende alle tgene dat tot het ampt behooren-
de is/ my in goeder conscientien sal quijten: ende onderhoudê de or-
dinantien/ de welcke daer ouer gepasseert zijn/ byden enghen/ groo-
ten/ ende generalen Raedt van Geneuen.

O

Also het eynde/ waer toe de vergaderinghe van een Kercke ofte
ghemeente Gods/ op aerden is streckende/ niet anders en is/ dan
dat de menschen harê Schepper ende verlosser in Christo recht sou-
den leeren kennen/ ende hem na zijnen wille ghehoorsamelicken die-
nen/ tot dat sy met hem in volcomender heylicheyt ende vreuchde
inden Hemel vereenicht sullen worden. So is ongetwijfelt daer toe
van noode/ niet alleen dat de waerheyt/ ende wille Gods beyde in-
de vercondinghe zijns woorts/ ende bedieninghe der aengehechter
Sacramenten/ den menschen oprechtelicken voorghehouden wer-
de/ maer is oock/ opsicht te nemen/ datse de voorgemelde weldaden
Gods neerstelicken waernemen/ ende trouwelicken te werck leggen.
Hier toe is vanden Heer verordent den dienst der gheenre/ die den
naem der Ouderen oft Ouderlingen ghegeuen wert/ volghende de
wijse van tspreken des ouden volcx Gods/ door welcke beteeckent
wort/ dat tot regeeringe ouer andere/ de wijste ende wel besochtste/
ende om dieswille ooc (so veel mogelicken is) de welbedachtste be-
hooren ghenomen te werden. Dese Ouderlinghen arbeyden tot den
eynde hier bouen vermeldet/ doch niet alle op eenderley wijse/ want
het ampt der sodanighen is/ in twoort ende leere te arbeyden/ ende 1. Tim. 5.
der sommigher niet. Ghelijckerwijs dan de eerste sorte van Ouder- 17.
lingen (wiens eyghen last is met opentlicke vercondinghe des
woorts Gods/ ende bedieninghe der H. Sacramenten/ als met de
weyde der sielen/ de cudde Christi te weyden/ daeromme sy ooc Her-
ders ende Predicanten ghenoemt werden/ beneffens den voorschre-
uen last/ schuldich is opsicht te hebben ouer de cudde/ die haer toe
betrout is/ om oock int heymelick ende int bysonder de ghene/ die

het van doen hebben te leeren/ vermanen vertroosten/ ende straffen/
daeromme haer oock den naem Bisschop/ dat is opsiender/ eygent-
licken ghegheuen wort. Also is der tweeder sorte der Ouderlingen/
eyghen ende bysondere last/ ghemerckt dat de eerste niet sterck ge-
noech en zijn/ het tweede voorseyde stuck haers dienstes te volbren-
ghen/ de Predicanten te helpen inde opsicht/ ende regeeringhe der
gantscher ghemeynte/ ten eynde dat het gantsche lichaem/ ende een
yeghelick litmaet der seluer behoorlicken hem seluen draghende/ na
wt wijsen des gepredickten woorts/ in gesontheyt opwassen mach.
Waer by oock in sonderheyt een ander eynde der instellinge/ sulcker
methulpers te bemercken is/ dat also de onbillicke ende onbehoor-
1.Pet.5.3 licke heerschinghe ouer het erfdeel des Heeren (de welcke inde re-
geeringe van een ofte twee te vreesen waer) vermijdet ẽn verhoedet
werde. Dese gront also ghelept zijnde/ mitsgaders acht nemende op
d'oeffeninghen ende handelinghen die Christus in zijn ghemeente
heeft inghestelt/ is voortaen lichtelicken stucxwijse te beschrijuen/
welcke het ampt der ghener sy/ de welcke huydensdaechs tot on-
derschept vande Predicanten metten naem Ouderling/ bysonder-
lick ghenaemt worden: Het is een ghebot Gods/ dat de Herders zijn
Mat.28 woort onuerualscht/ ende leerlick sullen prediken. Het licht harer
goede wercken sullen laten lichten voor den menschen/ ende voor-
schriften der cudde zijn/ goede wacht houdende ouer de selfde. Hier
Marc.16 op sullen dan ghelijck de Predicanten onder malcanderen/ also oock
Math.5. met namen de Ouderlinghen acht nemen/ of sy haer ampt ghe-
1.Pet.5.3 trouwelicken doen/ die valsch of niet leerlick/ noch stichtelick leeren/
Act.20. ofte die een quaet leuen leyden/ vermanen/ straffen/ ẽn (soot de noot
eyscht) anderen kercken aengheuen/ om met meerder opsichts/ naer
behooren daer in ghehandelt te werden/ gelijck tblijckt wt het exem-
pel der eerster ende Apostolischer kercke. Wanneer daer Dienaers
Act.15. des woorts ghebreck zijn/ sullen syluyden omme sien/ of helpen sien
na bequame mannen/ die goet ghetuychnisse hebben helpen roepen/
die bequaem zijn met bewilliginge der ghemeente (ende met namen
der Christelicker Ouerheyt/ zijnde de besonderste litmaten der sel-
uer) inden dienst te doen treden. Die tpredicampt eerst sullen aen-
ueerden/ sullen sy helpen ondersoecken in leere ende leuen/ ẽn inden
dienst helpen beuestighen ende inleyden. Cortelicken/ haer ampt is
de Predicanten behulpelicken te zijn/ om op de Dienaers der kerc-
ken (tsy datse inden woorde regeeringhe ofte aelmissen arbeyden)
te letten/ de selfde te roepẽ/ te vernieuwen/ te onderrichten/ als naer
behooren. Ten anderen om de gantsche ghemeynte int alghemeyn/
ende int bysonder te onderhouden/ inde ghehoorsaemheyt des op-
rechten gheloofs/ ende vromen wandels/ ende de selfde niet alleen
in deuchden maer oock in menichte te doen toenemen. So is haer
ampt de Predicanten te helpen int bysonder/ leeren vermanẽ/ troo-
sten/ ende aenleyden der menschen/ yegelicken na zijn gauen. Ende
also de Heere Christus zijn Heylighe Sacramenten niet misbruyct/
noch ontheylicht wil hebben/ ende bysonder zijn H. Auontmael niet
en wil

en wil ghehouden hebben/ dan vande ghene die ghenoechsaem onderricht zijnde/ vande verborghentheyt des Christelicken gheloofs/ ende met namen deses H. Sacraments/ zijnen doot connen vercondighen/ ende oock met belijdinghe des gheloofs/ ende vromicheyt des leuens bewijsen/ datse zijne litmaten zijn/ ende daeromme van zijnen doot (als tot hare verlossinghe ende onderhoudinghe gheleden) oprechte gheheuchnisse houden moghen/ ende hier en tusschen oock den Herderen van God beuolen is achte te nemen dat de cudde gheen schade en lijde: so is der Ouderlinghen ampt neffens den Predicanten/ af te houden van desen Heyligen Sacramente/ alle de ghene die gheen kennisse daer van en hebben/ die oock een onchristelick leuen leyden/ die anders beyde der ghemeynten argherlicken ende hem seluen meer schadelicken zijn souden. De wijle oock onse Heere Christus beuolen heeft/ datmen den onboetuaerdighen sondaer/ de welcke om zijn heymelicke sondē wille/ meermael alleen/ ende oock in teghenwoordicheyt van meer personen te verghefs vermaent is/ der ghemeynte aengheuen sal/ ende datmen die openbaerlicken sondicht/ oock openbaerlicken sal straffen/ ende die der ghemeente gheen ghehoor gheeft/ na veel vermaninghen/ datmen sulck eenen het oordeel Gods/ ende wtsluytinghe niet alleen der ghemeenschap der Kercke/ maer oock wt den Rijcke der Hemelen/ vercondighen sal/ so langh als hy hem niet en betert/ so is der Ouderlinghen ampt met den Predicanten ouer sulcke saken te sitten/ als die tsamen de gheheele ghemeente vertoonen/ ghelijck d'Ouerheyt de gheheele Stadt representerende is/ wt welcke oorsake sy luyden regeerders/ ende voorstanders ghenaemt worden/ ende Paulus niet eenen alleen/ maer velen te ghelijck de macht opdraecht/ om den bloetschandighen/ den Sathan ouer te gheuen/ dat is/ buyten het Coninckrijck Jesu Christi te sluyten: welcke is de hoochste straffinghe/ die de ghemeente (alle andere remedien te vergheefs versocht hebbende) teghen den hartneckighen ghebruycken mach/ latende daer en tusschen de Ouericheyt het recht des sweerts/ wtwijsende den woorde Gods. Wt het welcke oock volcht/ dat dē Ouderlingen opghelept is/ met den Dienarē des woorts weder aen te nemen/ den ghenen die door lange beteringe hare boetueerdicheyt bewesen hebben. Ten derden also de ghemeynte Christi van buyten en van binnen veel aenstoots lijt/ vande valsche Propheten/ ende dwaelgeesten/ ende oock alle particuliere ofte bysonder Kercken malcanders raedt/ ende bystant wel van doen hebben/ (ghemerckt alle Kercken een lichaem zijn onder eenen hoofde Christo)/ so is dat tot wederstant ende nederlegginghe aller aenstootingen ende swaricheden/ ende tot verantwoordinghe/ der swarer vraghen/ die de conscientie der menschen aengaen/ de Ouderlingen mede met haren raedt/ ende hulpe den Dienaren bystaen moeten. Ten laetsten/ aenghesien inden huyse Gods/ welcke is de gemeente des leuendighen Gods/ alle dinck ordentlick/ ende gheschicktelick behoort toe te gaen. So zijn oock de Ouderlinghen/ neffens den Dienaren des woorts ver-

Rom. 12.
1. Tim. 5.
1. Cor. 5.
Rom. 13
1. Cor. 12
Acto. 15
1. Cor. 14

ordent/om ouer sulcx behoorlick opsicht te nemen/als namelick dat men ten bequamen tijden ende plaetsen/ het woort Gods predike/ de Sacramenten bediene/ de houlicschee personen trouwe ende insegene/ ende dit al te mael met sulcke sedichept eerbiedinghe/ ende ordene/ dat den hepligen name Gods vande onwetende menschen niet mispresen en worde/ ende om cortelick desen handel te beslupten/ so seggen wp/ dat d'Ouderlinghen schuldich zijn/ de hant te houden om alle sulcke ordinantien/ de welcke tot welstant onderhoudinghe/ende vorderinghe des rijcx Christi/vande alghemepnen Kercken besloten ende beschreuen zijn. De welcke hoe wel sp veranderlick zijn/ om dieswille d'ommestanden somwijlen veranderen/ nochtans behooren sp van gheen bpsondere Kercken/ veel min personen/ lichtueerdelick verandert te werden.

P

Ghesien bp Schout/Burghermeesteren ende Gerechte der stadt Lepden/de nominatie bp die vander Consistorie der kercke Christi/ van twaelf Ouderlinghen ende ghelijck ghetal van Diaconen ghedaen: ende verstaen hebbende dat Joncheer Daniel van Wijngaerden/Joris Adriaensz.timmerman/ ē Thyman Jacobsz. tinnegieter/mede onder de Ouderlingen genoemt zijnde/ haer vandē seluen dienst verontschuldicht ende versocht hebben ontslaghen te wesen: de voorschreuen van Wijngaerden/ door dien hp van meeninghe is wt dese stede metter woone te vertrecken/ ende d'voorschreuē Joris Adriaensz. ende Thyman Jacobsz. also sp verclaert hebben tot de bedieninghe vanden voorschreuen dienst niet bequamelick te souden connen verstaen/ouermidts hare ambachten ende epgen hupssaken: de welcke sp sonder haer groote schade/ nadeel ende gheheele bederffenisse/niet en consten te rugghe stellen: hebben sp (haerlupder onschulde voor goet op nemende) tot Ouderlinghen in plaetse vande voorschreuen drie verontschuldichde ghestelt ende vercoren/ stellen ende verkiesen midts desen/ Marten Mopaert/ Spmon Jansz.van Haerlem/ende Garbrant Jansz.van Alcmaer/ende vorder beuestigende ende bewilligende de nominatie vande reste/hebben tot Ouderlingen ghecoren ē ghestelt/kiesen ende stellen midts desen/ Mathijs van Banchem Claesz. Jacob kijckepost/ Peeter de Berdt/ Niclaes van Dam/Hobbe Florisz. Maximiliaen vā Dam/ ē Franchops Hepns: ē tot Diaconē Job Dircxsz.warmoesman/ Vranck Jansz. van Repnsburch/ Jan Dircxsz. backer/ Robrecht Wecksteen/ Franchops Capelier/ Jan Gijsbrechtsz. cooncooper/ Jan Anthonisz. kistemaker/ Cornelis Willemsz.verwer/Jan Cabbeliau lakēcooper/ Pieter de Schilder/Pieter Mopaert/ ē Jacob Meeuwels: ē verclaert dat de diensten vande laetste ix. Ouderlinghen ende vande Diaconen/ gheduerren sullen totten xxi. Februarij xvc. Tachtich toe/omme alsdan weder te werden vernieut. Ende dat omme daer toe te geraken/ de Dienaren des woorts Ouderlin-

ghen

ghen ende Diaconen/ gesamentlicken veertien dagen voor tverloop
vanden voorschreuen dach/ dubbel ghetal van Ouderlinghen ende
Diaconen/ van sodanighe personen der ghemeente/ by hem tot de
bedieninghe vande selue ampten alder bequaemste gheacht/ nomi-
neren/ ende die vande Ouerheyt voor stellen sullen/ wt de welcke
d'selue vande Ouerheyt inder tijt deen helfte tot Ouderlinghen en-
de Diaconen verkiesen sal/ twelck men sulcx nv voortsaen van iare
te iare sal veruolghen. Auctoriserende de tegenwoordige Dienaren
des woorts/ d'voorschreuen ghecoorne ende gestelde Ouderlinghen
ende Diaconen/ met alle behoorlicke ende Christelicke solenniteyt-
ten/ ten aenhooré ende byzijn vande Gemeente/ te beuestighen: die
in hare ampten te stellen/ ende inne te seghenen: met beuel de voor-
schreuen Ouderlinghen eñ Diaconen/ eñ elcken van hem mitsdesen
gedaen/ van hem inde bedieninghe vande voorschreuen hare amp-
ten/ naer den woorde Godes te gedragen. Ende ten eynde tusschen
die vande Ouerheyt ende den Kerckenraedt goede eendracht on-
derhouden/ ende alle misuertrouwen ende naer dencken (oorsake
van veel quaets gheuende) wech ghenomen mach werden/ hebben
d'voorschreuen vande Ouerheyt goet gheuonden ende besloten/ dat
op alle hare vergaderinghen hem teghenwoordich sullen laten vin-
den/ Willem Jan Kepersz. van Heemskerck/ ende Jan Kerstantsz.
hare mede broederen in Gherechte/ ende Rade/ beyde openbare be-
lijdenisse doende vande ghereformeerde Religie: of sodanige ande-
re/ als ghelijcke belijdenisse doende/ in tijden ende wijlen in haer
plaetsen sullen werden ghecoren ende ghestelt/ omme van wegen de
voorschreuen vander Ouerheyt aldaer te presideren/ ende opsichte
te hebben/ dat alle saken met meerder ontsichts ende authoriteyts
moghen werden verhandelt/ ende dit al met laste dat de selue onder
den Eedt daer mede sy de voorschreuen stadt Leyden verplicht
staen/ de saken daer te verhandelen/ d'welcke tot gheen kennisse en
sullen behooren te comen/ ghetrouwelick by hem bewaren ende
niemant ontdecken noch te kennen gheuen sullen. Belastende ende
beuelende die vande voorschreuen Kerckenraet/ mitsgaders de co-
ster haerluyder dienaer/ ende elcken van hem/ hem hier naer onuer-
breeckelick te ghedraghen. Ende dit alles by prouisie/ ende gedury-
rende ter tijt ende wijlen toe/ in desen andersins of by de Magi-
straet/ in tbysonder/ of by den Heeren Staten/ generalick opt
Kerckenregiment des lants van Hollant sal zijn voorsien. Aldus
ghedaen opt Raethuys der Stadt Leyden in vergaderinghe van
Schout/ Burghermeesteren ende gherechte/ opten xiiij. Februarij
1579. onder stont gheschreuen my teghenwoordich/ ende gheteec-
kent I. van Hout.

Q

Nademael by Schoudt/ Burghermeesteren/ ende Gerechte der
stadt Leyden goet gheuonden ende besloten is/ ten eynde de Kerc-

ke Godes alhier met meerder bequaemheyt ghestuyrt ende ghereгeert/ ende de dienaren des Goddelicken woorts inde bedieninghe van haer ampt/ meer ende meer gheholpen/ gevordert/ gestijft ende gesterckt moghen werden/ behaluen andere neghen Ouderlinghen/ naer voorgaende nominatie vanden Kerckenraedt deser stede/ alsnoch drie Ouderlinghen te verkiesen ende te stellen/ die tselue ampt volghende de instellinghe inden woordt Godes veruatet/ eygentlicker ende naerder souden hebben waer te nemen ende te bedienen: ende voornemelicken omme den Dienaren des woorts behulpelicken te zijn/ int heymelick sonderlinghe dien dient van noode is/ te leeren/ te vermanen/ te troosten ende te straffen/ ghelijck sy daer toe ghestelt hebben ende stellen mits desen/ Maerten Moyaert/ Symon Jansz. van Haerlem/ ende Garbrant Jansz. van alckmaer. Ende dat de redene vereyst dat de selue/ door dien sy hare eyghen huyssaken/ omme tvoorschreuen ampt vlijtelicken/ getrouwelicken ende oprechtelicken waer te nemen/ ende te bedienen/ veel sullen moeten te rugge stellen ende naerlaten/ daer voren wel eenighe begrotinghe behooren te ghenieten: Also een dienaer zijns loons waerdich/ ende den dorsschenden Osse de muyle niet toe te binden en is: so hebben de voorschreuen Schout/ Burgermeesteren ende Gerechte/ de ghenoemde drie Ouderlingen/ mits desen/ we een danckbaerheyt gesamentlicken toegeseyt belooft ende versekert/ de beloninghe van eenen Kerckendienaer ter somme toe van drie hondert gulden/ van xl. grooten Jaerlicx/ ende dat voor ende in plaetse vande iiij. Dienaer die binnen deser stede voorgaende gheweest/ ende aenghehouden is/ omme de selue tusschen hem drien genoten ende verdeelt te werden/ daer van men hem tot vier termijnen vanden Jare/ Ordonantie opten Rentmeester/ de ander Dienaren betalende/ sal verleenen. Ende hebben met eenen oock verclaert/ dat sodanighen haren dienst/ niet van Jaer te Jaer/ veranderlicken maer bestendich ende ghedurich sal zijn/ so langhe ende ter tijt toe elck van hem of in leuende lijue of elders/ naer voorgaende wettighe beroepinghe totten dienst des woorts/ met behoorlick bewillighen ghegaen/ of door quade bedieninghe (twelck God afkeere) daer van afgestelt ende verlaten sal wesen. Aldus ghedaen opt Raethuys in vergaderinghe van Schout/ Burghermeesteren ende Ghereechte/ opten xiiij. Februarij anno xvc. negenentseuentich/ onder stont geschreuen my tegenwoordich/ ende was gheteeckent I. van Hout.

R

Extract wt het Synode vanden Jare lxxiiij.

Het xxviij. Artikel.

De Consistorie sal in het verkiesen der Ouderlinghen ende Diaconen/ dubbel getal der ghemeynten voor stellen: op datse de helfte daer wt mach kiesen.

Het xxix. Artikel.

Inde plaetsen daer de ghereformeerde Gemeente gheen gemeen-

schap hebben mach/met der gasthuysen/heylighe geest ende anders armer huysen goederen / maer alleen de Aelmissen vergaderen ende wt gheuen/die inder Kercken/ of andersins hem ghegeuen werden; daer salmen byde ordentlicke verkiesinghe der Diaconen (hier bouen verhaelt) blijuen. Maer daer de Ouerheyt haer inde gemeenschappe ende administratie der voorghemelder goederen/inne laten wil/daer sal de Consistorie dubbel ghetal der Diaconen kiesen/ende daer naer de selue der ghemeynten voorstellen: ende so verre men de selue alle met stilswijghen voor goet bekent ende hout/ so salmen de voorschreuen namen der Ouericheyt voorstellen/ omme daer wt de helft te kiesen/die also sullen vercoren blijuen. Maer daermen dertste verkiesinge euenwel hebben can/ salmẽ de selue als de bequaemste volghen.

S

Extract wte voorgemelde kerckelicke ordinantien van Geneuen / ghenomen wt de verkiesinghe der Ouderlinghen.

Van ghelijcken hebben wy besloten/dat de manier om die te verkiesen/ alsodanich zijn sal: te weten dat den engen Raet auisere omme te noemen / die best daer toe dienen/ ende de bequaemste diemen daer toe sal connen gheuinden: ẽ om tselue te doen roepen de Dienaren om met hem daer van te communiceren. Daer na dat sy de ghene die sy gheaduiseert sullen hebben / presenteren inden Raedt van tweehondert: dewelcke die sal beuestigen indien sy die weerdich beuint.

T

Extract wten xx. Sendtbrief Beze die inden Jare lxxv. by Eustatium vignon, tot Geneuen zijn ghedruct/ inde 128. zijde.

Wy onderhouden niet sonder vrucht aldus danighen ordene / in dese kercke van Geneuen/ de Predicanten ẽ Dienaren des woorts werden naer voorgaende naerstich ondersoeck / op leuen ende leere vercoren/ eerst vande vergaderinghe der Predicanten/ de welcke so van tplatte landt als oock wter stadt / alle saterdaghen by den anderen comen: de ghene die so by de Dienaren ondersocht zijn / werden die vander Ouerheyt voor ghestelt / die vande Ouerheyt naer sy oock op de leere ende het leuen van sodanighe ondersoeck gedaen hebben/ voeghen haer stemme daer by / belieuet hem so niet/ wert op nieus op eenen anderen ondersoeck ghedaen. Ten laetsten wert de name van de selue daer op men ondersoeck ghedaen heeft / des sondaghes in de gemeene vergaderinghe in alle de kercken vander stadt / ende bysonder in dier Kercke of in der stadt/ of ten platten lande/ daer ouer hy ghestelt sal werden / bekent ghemaeckt / ende elck eenen vermaent / op dat so sy yet in hem ghemerct mogen hebben/ waer door hy des diensts onweerdich soude wesen/ sy tselue

die

die vander Ouerheyt binnen achte daghen stillicken ende sonder eenighe calumnie te kennen soude gheuen, etc. Ende weynich daer naer aldus: Maer binnen der stadt zijn den Predicanten bygheuoecht, twaelf Priesteren of Ouderlinghen, ghenoech op de selue wijse so wy gesept hebben, wt die drierley Raedt vander stadt vercoren zijnde, etc. Eñ naderhant noch, de Ouerheyt is deser ordeninge een bewaerderste, voortstouwende naer het vereyschen, eñ so dicwils het vā noode is, alle de gene die indē arbeyt traech zijn, sonder wtneminge, eñ oor straffende de ghene die dese discipline in verkeerte stellen, naer het wteyschen des misdaets. Dese indien by geualle yet of inde wetten dient verandert, of datter eenighe groote wichtighe Kerckelicke sake te doene coemt, onderuraecht niet alleenlicken het gheuoelen, ende den raet van haer priesterdom, maer der naergheburder Kercken, omme alsó alle saken beslicht te werden. Ende de Heere heeft dese ordeninghe tot noch toe alsó ghesegħent, dat ghéene vrome menschen tselue en wanhaecht. Maer het coemt wijse menschen toe, te onderschepden vande sake, tijt ende plaetse deser discipline, so die maer na den regel der Godlicker Schriftueren wert wtgerecht. Want hoe schadelicken het sy alle andere Kercken, aen te stellen of te dwinghen, naer het voorbeelt van eene Kercke, welcke de selue oock souden moghen wesen, leert ons meer ende ouervloedigher dan ghenoech, den pseudocatholijcken Tyran der Roomscher Kercken.

V

Extract wte voorschreuen Kerckelicke ordinantien, van Geneuen ghenomen, onder den tijtel vande Diaconen.

Dat de verkiesinghe so vande Procureurs als vande Gasthuysmeesteren ghescchiede, ghelijck als vande Ouderlinghen, etc.

W

Extract wt sekere geschrifte by de Dienaren des Godelicken woorts, ten tijde sy laetst inden Hage vergadert zijn gheweest, den Heeren Staten ouergheseuen.

Dat de Heeren Staten ons recht verstaen, onse meeninghe en is niet datmen Dienaren, Ouderlinghen ende Diaconen, welcke de Wet heeft erkent om eenige wittighe oorsaken verwerpelicken ofte tot sulcker plaetsen niet dienelicken te zijn, soude inden dienst houden of nemen, etc.

X

Ghetrocken wt de Sendtbrieuen D. Caluini, die inden Jare lxxvi. tot Geneuen zijn gedruct aldaer, ghenomen wte driehondertste ende xlvi. ſyde.

Ten laetsten en sien ick niet wat swaricheyt daer inne soude zijn, of de ghene die het ampt van het ordinarise ende Burgherlicke

Rechtsgebieden bedienen/ en souden totter Consistorien toegelaten werden/ midts dat sy aldaer niet en zijn inden name eñ ten insichte van sodanich hare Rechtsgebieden/ maer datter altijts onderschept onderhoudē werde/ onder die twee ampten/ tusschē hem beyden/ geheelicken verscheyden zijnde/ te weten / het Burgerlicke eñ Kerckelicke. Anderſins en laet geene redene toe/ hē die in tampt des Ouerheyts zijn / vande opsichte eñ het geestelicke regiment wt te sluyten.

Y

Extract wte lxxxiij. Epistel Beze.

Also nv dese gedaente van Aristocratie/ leechlicken in Oligarchie/ ende dese weder in Tyrannie souds veranderen/ ghelyck wy sien in het Pausdom ghebeurt te wesen: so isset oock van noode de macht des Priesterdoms wten woorde Godes te breydelen. So leert ons dan het woort Godes/ dat die vande Ouerricheyt deser kerckelicker ordeningē / wel de besondertste bewaerders zijn. Daerom vereyscht haerluyder ampt neerstelicken te voorsien/ dat het Priesterdom behoorlicken wten woorde Godes/ ghestelt/ alle dinghen wettelicken handelt: Wat meer is/ haer authoriteyt (des versocht zijnde) daer tusschen te stellen/ dat tghene wel gheoordeelt ende ghehandelt is/ mach plaetse grijpen / ende dat de oproerders naer haer verdienste bedwonghen mogen werden: Wederomme isset oock het ampt des Priesterdoms/ de hulpe vander Ouerheyt (alst van noode is) te soecken/ ende haer wel radende te ghehoorsamen.

Z

Extract wten voorſ. onderscheyde/ tusschen de politijcke eñ kerckelicke regeeringhen. Het xviij. Artikel.

Ten derden alst gheschiet dat de kercke niet eensghesint / of met scheuringhe ghequelt is: So is des Ouerheyts ampt/ de kerckelicke vergaderinghe te beroepen eñ aen te stellen/ ende so veel die wterlicke action aengaet/ te presideren.

Aa

Also tot kennisse van Schout/ Burgermeesteren eñ gerechte deser stadt Leyden gecomē is / dat eenige niet rechtsinnich verstaende de wettige saken/ die hemluyden gemoueert hebben/ omme de wettige hant eñ plicht te houden/ aen de veranderinge van sekere Ouderlingen eñ Diaconen / onlancx gestelt ouer de gemeente deser stede/ van hem gegeuē ofte onder dē volcke gesprept soude hebben/ dat d'voorschreuen Magistraet tkerckēregiment gantsch te niete soude willen doen/ de discipline ofte kerckentucht gantsch soudē willen wechnemen/ eñ de Pauselicke Religie souden willē inne voeren: so en hebben de voorſ. vande Magistraet niet connen laten/ hy dese allen eñ reden yeghelicken opentlicken te doen aendienen/ ende te kennen gheuen. Ten eersten dat sy wel wtdruckelickē voor God den Heere/ die sy tot een gheтuyge nemen ende aenroepen/ eñ voor de werelt opent-

ſicken protesteren/dat ſy noyt van wille of meeninge geweeſt en zijn/ noch alſnoch en zijn/ tkerckenregiment te willen te niet doen/ maer dat ſy eyntelicken begeeren dat inder Kercke deſer Stede/ een goet Chriſtelick regiment/ſonder eenigē twiſt ſal weſen ende onder houden werden/ te weten/ datter onder de eerſte hant/ eñ het principael gebieden/ ende opſicht vande Magiſtraet/ ſullen zijn Godſalighe/ verſtandige eñ eerlicke Dienaren des woorts/ om de ghemeente het ſupuere woort des Heeren te prediken/ eñ te leeren/ te trooſten/ eñ te vermanen. De Sacramentē eenuoudelickē na de inſtellinge Chriſti te bedienen/ eñ den ontboetueerdigen/ hartneckigen ende verſtocten menſchen/ naer den woorde Gods te beriſpen eñ te ſtraffen. Datter ſullen zijn Ouderlingen/ tot behulp vanden Dienaren des woorts. Eñ datter ſullen zijn Diaconen omme de aelmiſſen te ontfangen eñ onder de ſchamele gemeente weder getrouwelickē/ eñ naer den noot vereyſcht/ te verdeelē: waer toe die vande Magiſtraet gedenckē alle moghelicke vlijt eñ neerſtigheyt voor te wenden. Dat ſy oock noyt van meeninge geweeſt en zijn/ gelijc ſy alſnoch niet en zijn/ de diſciplijne of de kerckelicke ſtraffe ende tucht/ wech te nemen/ maer ghelijck ſy deſelue achten ende kennen/ als eenen nootighen bant ende verknoopinghe/ daer mede het kerckenregiment in zijn geheel ende weſen wert ghehouden/ ende beſtendich blijft/ verſtaen ende willen eyntelicken tſelue in behoorlicke oeffeninghe ghebracht te werden/ ghelijck ſy te vreden zijn/ ende hem midtsdeſen aenbieden/ de hant daer aen te houden/ op dat ſodanige Kerckelicke diſciplijn/ tucht of ſtraffe aen de perſonen/ daer de noot des voordert/ mach werdē wtgherecht. Dat ſy oock noyt ghedacht en hebben eenighe veranderinghe inder Religie/ die ſy naer den woorde Gods/ voor puer/ ſupuer/ eenuoudich ende oprechtelicken gereformeert houden ende kennen/ te makē/ veel min dan de Pauſelicke Religie/ by hem eenmalen voor eenen laſterlicken gruwel eñ vloecſel bekent/ weder op te rechten/ of toe te ſtaen/ maer de ſelue met alle mogelicke middelen weder te ſtaen/ eñ te beletten. Hebben oock goet geuonden den volcke te vertoonen de principale oorſaken vande voorſ. veranderinge/ dwelcke ſulcx is. Naer dien de Ouderlingen eñ Diaconen/ ontrēt Kerſmiſſe voorleden/ voor die vande gemeente/ vandē predicſtoel af geſtelt eñ geroepen waren/ is de cedulle vande verkieſinghe by eenige vanden kerckenraet dier tijt/ op het Raedthuys gebracht/ eñ daer beneffens beueſteniſſe van die vande Magiſtraet verſocht geweeſt. Waer op die vande Magiſtraet acht nemende/ ende begheerende opte conſequentie van dien te voorſien/ ter antwoorde hadden gegeuen/ dat ſy gaerne ghesien hadden/ datmen de namen vande Ouderlinghen eñ Diaconen hem hadde geleuert/ alvoren men die vande predickſtoel hadden geroepen/ ten eynde de veranderinghe van eenige onbequame perſonen/ met minder moeyte eñ ſwaricheyt beleet hadde connē werden/ ſonder tſelue tot kenniſſe van alle de werelt te moeten werden gebracht/ eñ werde hemluyden aengeſeyt dat die vanden Kerckenraet binnē vier dagen daer aen/ die vande Gerechte in geſchrifte ſou-

te ſou-

te souden ouerleueren / verclaringhe wten woorde Godes ghetroe-
ken/ wat eyntelicken het ampt van een Ouderlingh waer. Volgen-
de/ welcke aenseggingnhe eenighe wten heuren binnen den gestelden
tijt/ sekere verclaringhe in gheschrifte hebben ouer ghelevert / maer
tselue niet en hebben willen onderteeckenen/ ende tselue weder naer
hem ghenomen ende onder hem behouden. Dan naer verloop van
ontrent xxiiij. daghen/ zijn eenighe van hem voor de Magistraet ge-
comen begeerende een ander breeder geschrift ouer te leueren/ twelc
hemluyden is toeghelaten. Ende is daer mede de vergaderinge son-
der eenich besluyt te nemen/ ghescheyden. Ende so eenighe vanden
Kerckenraedt daer naer seer aenhielden / omme de beuestenisse der
voorghestelder Ouderlinghen ende Diaconen te hebben / ende dat
het voorschreuen tweede gheschrift ofte verclaringhe/ mede niet en
was ondergheteeckent. So hadden die vande Magistraet / bege-
rende hem in hare ampten niet te laten vercorten/ oock dat sy ghe-
noech saghen ende verstonden de sake/ by eenighe gedreuen te wer-
den/ tot sulcker meeninghe / omme het eenighe seggen van het aen-
nemen/ verlatē/ verscheyden/ ende afstellen/ aen hem te trecken/ ende
dat daer wt een openbare twist/ ooch merckelickē stont te rijsen/ en-
de dat sy oock gheypracticeert hadden/ sonder de Magistraet te ken-
nen/ of te kennen te gheuen/ alreede buyten dese stede / iae tot inde
omleggende steden/ haer voornemen te opēbaren/ ende andere daer
toe oock te brengen / ende daeromme verducht zijnde dat door sulc-
ken manier van doen/ de saken allenskens tot een onlijdelicke heer-
schinge ouer de conscientien soude werden ghebracht/ ende dat het
eens iock des Pausdoms nauwelicken afgeworpen zijnde / de ghe-
meente een ander iock opten schouderen ghelept soude werden. So
hadden die vande Magistraet/ volgende verscheydē getuygenissen
der heyliger Schriften/ beuonden hebbende/ dat de versorginge der
Kercken eygentlicken tot haren laste stont / ende voor alles hem be-
uolen was/ hem beraden een ordinantie te maken tot welstant ende
goet beleyt der Kerckelicken saken / eñ op dat in toecomende tijden
gelijcke oneensheyt / ende misuerstant mocht werden verhoet / dan
zijn daerinne by die vande Kerckenraedt / seluer belet gewerden/ de
welcke selfs beyde de dienarē des woorts voor de Ouerheyt geson-
den hebben/ te kennen geuende/ dat sy een middel geuondē hadden/
daer by de sake mette meeste stillicheyt soude connē werden beleyt/
ende tot vrede ghebracht/ te weten / dat sy versochten dat Burger-
meesterē ende Gerechte/ in de plaetse van drie der voorgestelde Ou-
derlingen (hem vanden dienst des Ouderlingschaps / verontschul-
dicht hebbende) soudē willen stellen drie andere Ouderlingē/ wiens
dienst geduerich soude wesen/ ende die eygentlicken eñ geheelicken/
haer werck maken souden/ omme tvoorschreuen ampt des Ouder-
lings te bedienen. Versoeckende/ also den arbeyder zijns loons
waerdich is/ ende men den dorschendē osse den muyl niet toe en be-
hoort te binden/ dat Burghermeesteren eñ Gerechte de selue souden
willen vereerē/ met eenich tamelick iaerlicx onderhout/ ende dat sy

evenwel de negen andere voorgestelde Ouderlingen /metten twaelf Diaconen/ souden willen bevestigen/ op welcke hare versoecken by Schout/ Burgermeesteren ende Gerechte/ beslupt genomē is/ volghende de acte onder de voorgeroerde vande Kerckenraedt noch berustende innehoudēde / dat sy gesien de nominatie van sekere voorgestelde personen/ tot Ouderlingen gecoren hebben/ sulcke eñ sulcke personen/ ende tot Diaconen weder die ende die/ zijnde alle te samen de selve personen geweest/die ghenoemt eñ voorghestelt/ eñ sulcx by hem begeert waren/met verclaringe dat den dienst vande laetste ix. Ouderlingē eñ vande Diaconen/geduerē soude totten xxi. Februarij/xvc.lxxx.toe/ten welcken dage men die soude vernieuwen/eñ dat om daer toe te gheraken/sy dubbel ghetal nomineren/ende xiiij. dagen te voren/die vande Overheyt voorstellen souden/omme de helft daer wt tot Ouderlingen eñ Diaconen/by hem vercoren te werden.

Voorder/ dat ten eynde tusschen die vande Overheyt ende den Kerckenraedt/ goede eendracht onderhoudē ende alle oorsaken van misvertrouwen/benomen mochtē werden/op alle hare vergaderinghen/twee van weghen der Overheyt/hem teghenwoordich souden laten vinden/omme aldaer te presideren ende opsicht te hebben/dat alle saken aldaer met meerder ontsichts ende autoriteyts mochten werden verhandelt/met last dat de selve gecommitteerdē onder haren Eedt/de saken daer te verhandelen/ die tot geen kennisse en behoorden te comen/getrouwelickē by hem bewaren/eñ niemant ontdecken noch te kennen geven en souden/ ghelijckerwijs daer toe genoemt eñ ghestelt waren/Willem Jan Reyersz.van Heemskerck/eñ Jan Kerstantsz.beyde openbare belijdenisse vande ghereformeerde Religie doende/met verclaringe datter in hare plaetse gheen andere en souden werden gestelt/dan die gelijcke openbare belijdenisse doē souden/eñ dat alle tselve wesen soude by provisie/ eñ geduerēde ter tijt toe/ dat byden Heerē Staten op tkerckenregiment in tgeneral/ of byde Overheyt in tperticulier / anders souden zijn verhandelt/ eñ hoe wel daer by niet verclaert en was/ datmen de Ouderlinghen eñ Diaconen naer die byder Overheyt vercoren waren/de gemeente noch souden voren stellen/ eñ haer wederspre kē gaerne hooren ende aennemē. So en was nochtans de meeninge van die vander Overheyt niet/ghelijck sy alsnoch niet en is/ de gemeente haer recht van wederspreken te benemen/ ghelijckerwijs sy tselve niet verboden en hadden/noch en verbieden/ mer achten goet/ oorbaerlicken eñ noodich te zijn/de Ouderlingen eñ Diaconē/ de gemeente ten eynde als boven/te werden voorgestelt. So sy oock onder het woort presiderē/ niet en verstonden/ dan dat de ghecommitteerden aldaer te seyndē/ goet advijs eñ raedt vande saken/aldaer gehandelt/ geven souden. Hebben hem ten selven tijde oock gelevert een tweede acte/ daer by de drie voorste Ouderlingen/die de hette vanden dage dragen/ende lampt eygentlicken eñ geheelicken bedienen souden/volgende tversoeck van die vanden Kerckenraedt/ met sekere Jaerlijcsche onderhout souden werden vereert/die van gelijcken tot noch toe onder hē

beruſtende is. Mer heeft hẽ den kerckenraet gantſch onwillich ghetoont/ tſelue aen te nemen/ onaengeſien/ dat ſulcx genoech conform haer eygen verſoecken was/ inder voegen dat het die vanden Magiſtraet/ die gheen oorſaeck van ſcheuringhe/ des hem God een getuyge ſy/ en hebben geſocht noch en ſoecken/ maer veel eer een eendracht inder kercken/ eñ tot haren grooten hertſknagendẽ verdriet/ bemercten datter alreede eenige ſcheuringhe ſcheen te weſen/ om tot een eynde der ſaken te comen/ goet gedocht heeft/ beyde de Dienarẽ des woorts voor hem te doen comen/ om de redene van hem te verſtaen/ waerom de gecoren Ouderlingen eñ Diaconen in haer ampten niet en werden geſtelt/ beueſticht eñ innegeſegent/ ende was de ſelue by monde vanden eenen gheantwoort/ dat ſy de ſelue acte niet en conden aen nemen/ door dien hem het recht der kercken/ aengaende het verkieſen der Ouderlinghen eñ Diaconen daer by benomen was/ eñ byden anderen werde gheſeyt/ dat het by hem niet en ſtont eñ dat hy hem geerne ter gehoorſaemheyt vande Magiſtraet/ in allen ſaken/ den woorde Gods niet wederſtrijdende/ gelijck hy de ſelue ſake niet en verſtont/ weder te ſtrijden/ wilde dragẽ: ymmers dat genoech op gelijcken voet/ als het begeeren eñ gebieden vande Magiſtraet was/ gehandelt werde in verſcheyden Landen/ daer de exercitie eñ oeffeninge vande ghereformeerde Religie/ oock volgende tſeggen deſer kercken in tgebruyck was. Eñ was eyntelicken hem belaſt de poincten daer inne ſy hem beſwaert vondẽ/ cortelicken by geſchrifte te ſtellen/ eñ binnen weynich daghen daer aen ouer te leueren/ welcke gheſchrifte ten voorgheſtelden daghe/ by twee andere perſonen ouer geſonden is geweeſt/ daer by niet ſonderlings geſeyt en wert/ anders dan ſy (meenende dẽ kerckenraedt) niet tegenſtaende haer meeninge/ vande verkieſinge der Ouderlingen eñ tkercken regiment/ in Godes H. woort/ zijnen ontwijfelden gront hadde/ behaluen dat het daer en bouen met texempel der Apoſtoliſcher kercken beueſticht zijnde/ tot noch toe inde Nederlantſchen kercken onderhouden eñ na ghecomen was/ naer wtwijſen der Nederlantſche Confeſſie/ wten name eñ van wegen alle de kercken des ſeluen Nederlants/ int Jaer lxvij. de Co. van Spaengien vertoocht eñ ouergegeuen. So hadden ſy niet te min ter wijl de plaetſen der H. Schriftueren/ daer haer geuoelen genoech mede geholpen eñ beweert werde/ verclaringe behoefden/ om met recht niet gheacht eñ daer voren niet gehouden te werden/ als of ſy in haer eygen oogen wijs waren/ hem die ſaken aengaende/ met andere kercken beraden/ welcker geuoelẽ eñ aduijs/ dien aengaende (ſo ſy ſeyden) hem alſnoch niet behandicht en was. Eñ alſo tſelue niet eygentlicken op tgene dat begeert was/ en was gheantwoort/ maer nieuwers toe en diende dan om de ſake te vertreckẽ/ eñ de Magiſtraet de ſake eenmael een eynde begeerde te hebben. Eñ ſy nv wel ſagen dat ſy geen onderſcheyt en wilden maken/ tuſſchen den tijt der Apoſtelen/ dat de Ouerheyt Heydenſch was/ eñ den Chriſten naem veruolchden/ eñ tuſſchen de oeffeninge der Religien/ vandẽ Jare lxvi. dat de Magiſtraet de Re-

 ligie

ligie gantsch viant eñ dootelick hatende was/eñ den tegenwoordigen tijt/dat door de ghenade des Heeren/de Magistraet de gheformeerde Religie omhelst ende wilt hanthouden. So hebben sy goet geuonden eñ zijn te Rade geworden/alle de voorghestelde personen/ so Ouderlingen als Diaconen/in persone voor hem te ontbieden/eñ eens yegelijcx meeninge int bysonder te verstaen/ eñ daerom op het Raedthuys verschenen zijnde/ is elck eenē in bysonder af gevraecht gewecst of sy de acte van verkiesinge/by Schout/Burgermeesterē eñ Gerechte opten xiiij. Februarij voorleden gedaen eñ wtgegeuen/ gesien eñ verstaen hadden/ eñ van meyninge waren die naer te comen eñ te ghehoorsamen/eñ so sy al te samen/ behaluen eenen daer toe onwillich waren/eñ hem verclaerden in haer gemoet beswaert te wesen. So hebben Schout/Burgermeesteren eñ Gerechte/opelicken nv siende dat sy metten anderen geconspireert hadden/om hem niet te gehoorsamen/de selue onwillige vande gedaen verkiesinge/ eñ sulcx vanden dienst ontslagen/ met verbot hem de selue diensten niet meer te onderwindē/die niet te gebruycken/noch ooc eenige vergaderinghe te houden of te maken/op arbitrale straffe. Eñ is voorder Droon Jansz. coster belast/ gheen vergaderingen te legghen/ of toe te staen/ of yemant eenighe weten te doen/ op ghelijcke straffe/ ende dat hy de slotel vande plaetse/ daer de vergaderinge ghewoon is gehouden te werden/in handen van twee boden soude leueren om onder de Magistraet bewaert te werdē/op dat niemant aldaer eenighen toegang en soude hebbē/dan met goeder kennisse van saken. Twelck gecomen zijnde tot kennisse/ vande voor verhaelde onwillige personen/ die hem opt Raethuys byden anderen hielden/hebben twee wten haren bydē Magistraet gesondē/ die wt haer alder name verclaerden/ dat sy de sleutel ontfangen hadden van sekere drie leden/ te weten/ van zijne F.G. vande Heeren Staten/ ende vande Magistraet van Leyden/ ende dat sy die indier voegen gebruycten/ begeerende datmen hem de slotel souden laten/ gelijck het oock inde macht vande Burgermeesteren ende Gerechte (so sy seyden) niet en was/ hem in af zijn vande andere twee leden/ dē slotel af te nemen/ met protestatie dat tselue tegens haren danc geschiede/daer op hem geantwoort werde/ dat sy hem de sakē vorder niet en hadden te onderwinden/ so sy van haren dienst verlaten ende ontslagen waren/ ende is sulcx de slotel in goeder bewaernisse ten eynde als voren/ onder den Burgermeesteren geleuert. Eñ begeerende nv de voorschreuen Schout/ Burgermeesteren ende Gerechte/ te voorsien opt kerckenregiment / twelc sy niet en begeeren dat stille staē soude/ hebben sy tot Ouderlingen gecoren ende gestelt/ stellē ende kiesen by desen/ Joris Adriaensz. timmerman/ Tyman Jacobsz. tinnegieter/ ende Symon Jansz. van Haerlem/ achtende dat aen het getal van drie Ouderlinghen/ so sy tselue ampt te recht bedienen/ ghenoech wesen sal/ ende tot Diaconē Pieter Adriaensz. vander Werf/ Dirck Jansz. smit/ Euert Quirincxsz. pasteybacker/ Dirck Barentsz. apteecker/ Cornelis Meesz. van Hout/eñ Dirck Jansz. wten Hage/ eñ de selue

ouer ſülex mitſdeſen geſtelt/ omme metten Dienarē des woorts den Kerckenraedt te zijn / eñ te repreſenteren. Ende verclaert dat tampt vande voorſchreuen Ouderlingen / tot haer leuē onbequaemheyt of vertrecken/ eñ vande Diaconē totten voorſchreuē xxi. Februarij xvc. lxxx. toe/ ſal gedueren/ eñ datter omme tot veranderinge vande Ouderlingen of Diaconen te geraken/ by die vande Kerckenraet inder tijt die vande Magiſtraet/ telcken dubbel getal voorgeſtelt/ eñ daer wt vercoren eñ beueſticht ſal werdē/ inder voegen ſo voren verhaelt is. Voorder oock verclaert datmen des ſondaechs op verſcheyden uren ſal prediken/ op dat de ghemeente van deene predicatie in dandere ſal mogen gaen/ eñ de aelmiſſen byden Diaconen te beter ſullen mogen werden geinnet/ mede datmē de Diaconen niet beſwaren en ſal/ omme de aelmiſſen nader predicatien inder weeckē te moeten vergaderē/ mer alleenlick op ſondagen eñ geordonneerde bedeldagē. Voorts ſy eenen yegelicken kennelicken/ dat d'voorſchreuen vande Magiſtraet/ byde voorſchreuē gecorē vande kerckenraet/ in beraetſlaginge geleyt eñ goet geuonden hebben/ dat het getal der Dienaren tegenwoordelicken/ niet meer dan twee zijnde/ nootelicken eñ tot ſtichtinghe ende opbouwinge der kercken dient/ vermeerdert/ ende daerom beſloten is/ om een derden Dienaer des woorts te roepen/ ſo dat om tgoet aenbrengen hem gedaen vanden perſone/ van Johannes Hal/ eñ gehoort het goede ghetuygeniſſe van zijne ghesontheyt/ in leere eñ leuen/ ende geſien tconſent vande ontſlaeckinge der Kercke die hy tot noch toe bedient heeft/ heeft die vande Magiſtraet den ſeluen Johannem Hal/ midtſdeſen beroepen / aenghenomen ende geſtelt/ beroepen nemen aen/ eñ ſtellen mitſ deſen / omme de ghemeente Godes eñ de Kercke Chriſti alhier indē woorde te dienen/ de ſelue te leeren/ trooſten/ vermanen eñ ſtraffen / ende alles te doen dat een goet/ Godſalich leeraer eñ Dienaer des woorts/ naer wtwijſen der heyliger Schriftē ſchuldich is/ eñ behoort te doē. Begerende dat de goede gemeēte van alle tgene voorſeyt is/ ſal werden onderrecht/ verwitticht ende ernſtelicken vermaent in eendracht der Kercken te blijuen/ geen ſcheuringe toe te ſtaen/ noch hem daer toe te begheuen/ ende gheen twiſtighe gheeſten te gheloouen.

Aldus ghedaen ende verclaert opt Raethuys in vergaderinghe van Schout/ Burgermeeſteren ende Gherechte/ opten iiij. Aprilis xv.c.lxxix/ met beuel hier van/ openbare acten wt te gheuen.

Op huyden den vijfſten Aprilis xv.c. lxxix. is het gheheele innehouden vande tegenwoordige acte/ proteſtatie/ verclaringe/ verkieſinghe eñ beroepinghe in beyde de kercken/ te weten/ ſmorgens ten half negen uren inder vrouwen Kercke/ naer Peeter Cornelisz. Dienaer des Goddelicken woorts/ zijn Sermoon met het gebet geeynt hadde eñ ten xi. urē inde Peeters kercke/ na Caſper Coolhaſe/ mede Dienaer des Godlicken woorts/ van gelijckē zijn predicatie met het gebet gedaen hadde/ ten ernſtigen beuele van Schout/ Burgermeeſteren eñ Gerechte/ opentlicken met luyder ſtemmen voor alle de gemeente opghelesen/ by my/ ende is gheteeckent I. van Hout.

FINIS.